

గేయాలు

పౌరాణిక,జానపద,సామాజిక

పల్లె పదాలు

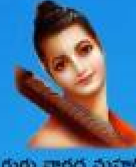

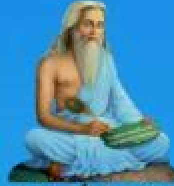
సదాశివ సమారంభాం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు శుక మహర్షి

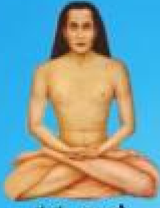

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శ్రీకృష్ణ

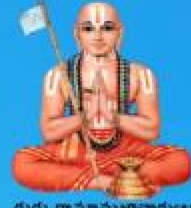
శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాబాజీ

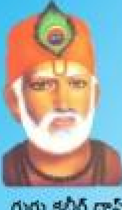

గురు గౌతమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

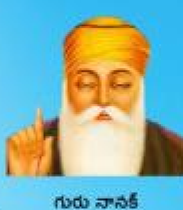

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

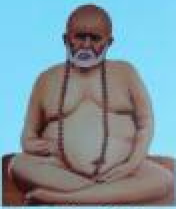

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతాం

గురు త్రైలింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు సాయి బాబా

గురు అరబిందో

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య

వందే గురుపరంపరాం..

నన్ను "నేను" తెలుసుకోవటానికి

నన్ను "నేను" మార్చుకోవటానికి

"నేను" గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంధాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంధాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంధాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంధాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకి దాదాపు **5000** పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా http://www.new.dli.ernet.in), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(https://archive.org), గూగుల్ వెబ్ సైట్(https://www.google.co.in), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(http://www.microsoft.com) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంధాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటే, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంధాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంధాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: http://www.new.dli.ernet.in లేక http://www.dli.ernet.in
2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: http://www.sairealattitudemanagement.org
3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement
4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com
సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement
సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంద వీడియోలు: https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంధపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 9000000003954

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్ధం **ఉచితంగా eBook** రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంధముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Sai**R**eal**A**ttitude**M**anagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

http://www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India: Inc ×

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home | Vision | Mission | Goals | Benefits | Content Selection | Current Status | People | Funding | Copyright Policy | FAQ | RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title: Ramayanam
Author:
Year: to
Subject: Any Subject
Language: Telugu
Scanning Centre: Any Centre

Clear | Search

Presentations and Report
Statistics Report
Status Report
Feedback | Suggestions | Problems | Missing links or Books

Click here for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

DLI

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

Click Here to know More about DLI New!

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
• Rashtrapati Bhavan • CMU-Books • Sanskrit • TTD,Tirupathi • Kerala Sahitya Akademi	• INSA	• Times of India • Indian Express • The Hindu • Deccan Herald • Eenadu • Vaartha	• Tamil Heritage Foundation • AnnaUniversity NEW!

Title Beginning with.

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Author's Last Name

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Year

1850-1900 | 1901-1910 | 1911-1920 | 1921-1930 | 1931-1940 | 1941-1950 | 1951-

Subject

Astrophysics | Biology | Chemistry | Education | Law | Mathematics | Mythology | Religion | For more subjects...

Language

Sanskrit | English | Bengali | Hindi | Kannada | Marathi | Tamil | Telugu | Urdu

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని ఝళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజా పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, ఐవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

పత్రపదాలు

"కృష్ణశ్రీ"
సంకలితము

ముందుమాట

ఏ దేశంలోనైనా వాఙ్మయం పాడుకోవడానికీ ఊరికే చదువుకోవడానికి వీలుగా ఉండడం మామూలు. ఇంత మాత్రానికే గేయ వాఙ్మయమనీ, జానపద వాఙ్మయమనీ పెద్దపెద్ద పేర్లు పెట్టినా, ఎన్ని విధాల మార్పులూ చేర్పులూ చేసినా ఇవన్నీ కూడా దాన్ని ఉపయోగించుకొనే వాళ్ళను బట్టి వచ్చేవేకాని అసలువస్తువులో మాత్రం ఏ తేడా కాన్పించదు. చదివినా లేక పాడుకొన్నా ఆ సాహిత్యంలోని వస్తువులో ఏ విధమైనా మార్పు కల్గుతుందా? కల్గబోతుందా? అథవా కల్గిందా? ఇంకొకటి కూడా మనం బాగా పరిశీలిద్దాం. ఋగ్వేదం ప్రపంచంలోని అన్ని దేశాల్లోని అన్ని భాషల్లోని సాహిత్యం కంటే కూడా చిట్టచివరికి గాథిక్ భాషకన్నా కూడా చాలా వెనకటిదని అందరికీ తెలిసిందే. అందువల్లనే కదా సామవేదంలో పాడడానికి వాడబడేవి చాలా ఋగ్వేదంలో ఋక్కులే అని అంటారు. అయితే ఈ పాటలు ప్రాకృతజనుల వాడుక మాటల్లో ఉన్నవి కదా? ఋగ్వేదాదులట్లా లేవే అని సందేహిస్తారా? చూడండి ఋగ్వేదాదులు కూడా ప్రాకృతంలోవే. తెనుగువాడైన దండి మహాకవి ఈ విషయాన్ని తేగసి చెప్పినాడు.

"సంస్కృతం నామ దైవీ వాగన్వాఖ్యాతా మహర్షిభిః" అని కొన్నాళ్ళకు పాణినిలాంటి మహాఋషులు వెనకటి కాలపు మొదటి ప్రాకృతాన్ని అనగా ఋగ్వేదాదుల్లోని భాషను సంస్కరిస్తే సంస్కృతం అయిందట. ఈ విచారమంతా ఎందుకయ్యా అంటే సాహిత్యమంతా గేయంగానూ లోకుల వాడుకభాషల్లోను గూడా ఉండదగినదే అని చెప్పడానికి.

అయితే కొన్ని అట్లా ఉండనివి గూడా లేకపోలేదు. మచ్చుకి జయదేవుడి అష్టపదులు చూడండి. అవి అప్పుడు వాడుకలో లేని సంస్కృతంలో రాసినవే. అవి అర్థంలో ఎంత అందంగా ఉన్నా శబ్ద స్వరూపంలో లోకులకు అరిదకుండా పోయింది. కనుకనే ప్రాకృతంలోని యీ పాటలు ఏనాడు ఎవరు చెప్పినవో గాని అవి యెవ్వరి ప్రయత్నమూ అక్కర లేకుండానే ఇంత కాలంవరకూ నిల్చి వున్నవి. లోకుల నోళ్ళల

నానుతగా జీవంతో ఉన్నవి. పాటలు వ్రాసేవారందరూ ఈవిషయాన్ని ముఖ్యంగా గమనించాలి.

పూర్వకాలంలో హాలుడనే చక్రవర్తి రెండువేల యేండ్లనాడు అనేకులుకై గాళ్ళూ, కైతగత్తెలూ చెప్పిన పాడిన గాథలనుండీ ఏడువందలుకూర్చి మనజాతి వాడుకల అలవాట్లనూజీవనాన్ని ఇంకా ఇంకా అనేకాలనూ తెల్పిచెప్పాడు. అయితే ప్రకృతంలో పాటలు యేల పాటలు. అసలు "హేల" అనే సంస్కృతం మాట "ఏల"గా అయింది "హేల-భావకరణే" అనిధాతువు. దీనివల్ల యేమి తేలుతుంది. భావాన్ని ఉద్బోధించేటి లేక భావోద్రేకాన్ని వెలువరించేటి పాటలు అన్న అర్థం ఏర్పడుతుంది. భావాలు ఎన్నో రకాలుంటవి.

"ఆపతికాలాన భూపతిరాజా అన్నంబు పెట్టాడె ఆదరించాడె" ఇది వడ్లు దంచేటప్పుడు పాడేపాట దంపుడుపాటంటారు. ఇందులో ఆభూపతిరాజు చేసిన ఉపకారం ఆపత్కాలాన ఆదుకోడాన్ని జ్ఞాపకం తెచ్చుకొనిస్మరిస్తారు. ఇట్లాగే "ఇల్లాలనీకేల ఋతపోకిళ్ళూ గొల్లాడనీకేల గొడుగునీడాళ్ళూ" దీంట్లో చక్కటి ఉపమానంతో మననుతగిలేట్టు ఇల్లాళ్ళకు వెర్రి మొర్రి పోకిళ్ళు పనికిరావని చెప్పడం అయింది. ఈవిషయాన్నే భర్తృహరి యింకో తీరున తన కావ్యంలో తెల్పినాడు.

"ఇద మనుచిత మక్రమశ్చ పుంసాం । యదిహ జరా స్వపిమాన్మథా వికారాః
తదపిచనకృతం నితంబినీనాం । స్తనపత నావధి జీవితం రతంవా"

నిజంగా పరిశీలిస్తే సంస్కృతంలోనే కొంచెంమోటుగా వుందికానిపాటలో చాలా మృదువుగా సున్నితంగా వ్యంగ్యంగా అభిప్రాయం తెల్పబడింది. మరొకటి చూడండి.

"ఊరూర సీకటి యిరులూ, ఉత్తుత్తనె కదిలే కురులూ,
కొరిలోన రాసావోరూ, ఊ అంటెనె నరికేరూ,

ఇందులో పత్తిచోటా 'మొగముమీద ముంగురులు చెరలాడుతున్న పడుచుల వ్యారాలు వాటిని చూడగానే మోహాంధకారంముంచు కోవడం అనేశృంగారంతో

కూడా ఈ అవినయశృంగారాన్ని అనుభవించడానికి ఉండే అడ్డంకిని తెల్పడంలో క్రౌడ్రం కూడ భయంకరంగా అంటే ప్రాణానికే మోసం కలుగుతుందన్నట్లుగా వ్యంగ్యం అయింది. ఇట్లాంటిదే చాలకాలంనాటి ప్రాకృతగాథల్లో ఉంది కాని యీ యేలపాట దాని కంటె సభ్యమై చాలాగంభీరంగాను లోతుగాను నాజూకుగానువుంది. ఈ యిన్నిరకాలపాటలూ అన్నికూడా యేలపాటలే. అయితే ఎట్లా ఏర్పడ్డాయోకాని వీటిలోకొన్ని యేలపాటలనీ, కొన్నిదంపుడు పాటలనీ కొన్నిసువ్వాలని కొన్నిజోలపాటలనీ యిట్లాపంపకా లేర్పడ్డాయి ఈపుస్తకంలో అటువంటి పాటలు చాలారకాలున్నాయి. రాట్నంపాటలు, కవ్వంపాటలు, పడవపాటలు, కోతలపాటలు, ఊడ్పుపాటలూ, తుమ్మెదపదాలు, కోపులు, ఇట్లాఒకటా ? రెండా ? అనేకరకాలున్నాయి. ఇవన్నీ తెల్గుదేశంలో ఇప్పుడూవాడుకలో ఉన్నవే. క్రమంగా నాగరికత బలపడిన కొద్దీ ఈపాటలు అంతరించిపోతున్నవి. కారణమేమిటంటే పూర్వంలో ఏకొద్దిమంది ప్రభువుల పెళ్ళాలో కాని మిగతా ఆడవాళ్ళంతా తమతమఇళ్ళల్లో వడ్లుదంచు కోవడం, పొలాల్లో పనులు చేసుకోవడం, గడ్డికోసు కోవడం, పిండివిసురు కోవడం, మొదలైన పనులుచేసుకుంటూ వుండేవారు. ఏటికో చెరువుకో, కాలవకో, కోనేటికో బావికో చెలమకో పోయి నీళ్ళు తెచ్చుకొనేవాళ్ళు. ఆయావేళల్లో ఆడ వాళ్ళకు అప్రయత్నంగానే ఆయాభావాలతో పాటలు వాటంతట అవినోటి వెంట బయలు దేరి వస్తుండేవి. ఆయా సంఘటనలు, సంఘర్షణలు, సమావేశాలు, సందర్భాలు వీలుకొద్దీ ఏర్పడు తుండేవి. మంచెలమీదవుండి చేలుకాయడానికి వున్న చిన్నచిన్నపిల్లలు పడుచులు, గడుసరులు, అమాయికలు, మొదలైన వాళ్ళకు కోడెగాళ్ళతో నానారకాలు భావాల్నీ వ్యక్తం చేసేపదాలు ఆయాసమయాల్లో వాటంతటవే బయలుదేరుతుండేవి. అవన్నీ యీనాడు పోయినవి. కొళాయినీళ్ళూ, మరచియ్యాతా, కాఫీలతో సతమతయ్యే ఆడ వాళ్ళు వెన్నెలకై వడదాకి పోతున్నారు. దంపుళ్ళు వగైరాలు సెలవుతీసుకొన్నాయి. వెర్రితలలు వేసిన వేస్తున్నయీ మాయదారి నాగరీకంలో మనజాతి అలవాటులన్నీ పోవడమే గాక జాతిలోవుండే నీతీ, స్వభావం, అందం, శృంగారం, ఉత్సాహం, మంపు, పెంపు, సొంపు, శక్తి, సామర్థ్యం, శౌర్యం సాహసం, ధైర్యం, వీర్యం, పనిపాటల మీదిమోజు, నిజమైన చక్కదనాన్ని గ్రహించే తెలివి, ఆదరించేపాటి ఓర్పు, అభినందించేపాటి చేర్పు, అనుభవించేపాటి కూర్పు, ఆనందించేపాటి నేర్పు, నెమ్మదీకూడా నశించిపోయినవి. అవన్నీ తలుచుకొంటే మనకు మళ్ళీ పడుచుదనంవస్తుంది. ఆనాటి ఆసంగతులన్నిటినీ కాక

పోయినా కొన్నింటినైనా మనకీ ఏలపాటలు జ్ఞాపకంలోకి తెచ్చి మన అనుభవంలోకి అందించి, మనకు అమృతంలా పనిచేసి మనను మళ్ళీ వెనుకటి కాలపు మంచి మనుష్యులనుగా తయారుచేయడానికి తప్పకుండా పనికివస్తవి.

ఈ పాటలు తెలుగువి జాతి జీవనం అంతా కళ్ళకు గట్టేట్లుగా చూపుతవి. తెలుగుల బ్రతుకు అంతా వానదేవుడినుంచీ పరికోతల దాకా, వ్యవసాయం నుంచీ వీరత్వం దాకా, కాడినుంచి కత్తిదాకా, ఇంతెందుకు తుమ్మ దగ్గరి నుండీ దేవతార్చన దాకా, అద్దంపట్టినట్లు కనబడుస్తుంటాయి ఈ పాటలు. వీటిని తెలుగు వారందరూ ఆదరించి తీరవలసిందే. అభినందించవలసిందే. అనుభవించవలసిందే. ఆనందించవలసిందే.

హైదరాబాదు.
మన్మధ సంక్రాన్తి }

శిరోమణి
వేదాల తిరువేంగళాచార్యులు.

౧ వానదేముడా

—అనాది యని పరిగణింపబడే వేదవాఙ్మయంలోనే ఎన్నో ఋక్కులు పంటలను కీర్తిస్తున్నవి. సుజలమూ సుఫలమూ సస్యశ్యామలమూ అయిన భారతావనిలో వ్యవసాయమే నిత్యపరిశ్రమా జీవనాధారమూనున్నది. అందువల్లనే,

వానల్లు కురవాలి వానదేముడా
వరిచేలు పండాలి వానదేముడా
నల్లాని మేఘాలు వానదేముడా
చల్లంగ కురవాలి వానదేముడా
చేలన్ని నిండాలి వానదేముడా
మూనాలు యెదగాలి వానదేముడా
యెన్నులు వెయ్యాలి వానదేముడా
పన్నుగ సేలన్ని వానదేముడా
పంటల్లు పండాలి వానదేముడా
భాగ్యాలు నింపాలి వానదేముడా
పండుగలు సేత్తాము వానదేముడా
మావూరి చెరువైన వానదేముడా
ముంచెత్తి పోవాలి వానదేముడా
కప్పలకు పెళ్ళి వానదేముడా
గొప్పగ సెయ్యాలి వానదేముడా

అని ప్రార్థిస్తారు జనపదాలలోని జనులందరూ. చల్లగా కురవవాలెనట వానదేవుడు ! మొనలు యెదగాలి, యెన్నులు వెయ్యాలి. చండదిగ్వేదండతుండని భాఖండ వారి ధారలు కవులకువలె కర్షకులకు అక్కరకురావు. చెరువులు ముంచెత్తిననే, కప్పలకు పెళ్ళిళ్ళ భోధ కలిగిననే—భాగ్యాలు నిండగలవు.

౨ ఏరువాకమ్మ

—వానలుకురిసి పొలము పదునెక్కగనే దుక్కి ఎద్దులను పూన్చి రైతు ఏరువాకను సాగిస్తాడు. ఏరువాక! ఎంతమధురమైనమాట! మన జీవనములకు జీవనము ఏరువాక. ఎడ్లకు పసుపుకుంకుమలు పూసి, ఏరును పూలమాలలతో సలంకరించి ఏరువాకను మంచి ముహూర్తమున పూజలుచేస్తారు. సుహృదయులు కర్షకులు

ఏరువాకమ్మకీ యేమి కావాలి
ఎర్రఎర్రని పూలమాల కావాలి
ఎరుపు తెలుపుల మబ్బుటెండ కావాలి
ఏరువాకమ్మకీ ఏమికావాలి?
పొలము గట్టున నిలిచి వేడుకోవాలి
టెంకాయ వడపప్పు తెచ్చిపెట్టాలి
ముత్తైదు లందరూ పాటపాడాలి
పాటపాడుతు తల్లిపాదాలు మొక్కాలి
ఏరువాకమ్మనూ ఏమికోరాలి
ఎడతెగని సిరులివ్వ వేడుకోవాలి
పాడి పంటలుకోరి పరవశించాలి.

ఎర్రఎర్రని పూలమాలలు ఊగుతుండగా, పసుపు కెరుపులు ఎడ్ల శరీరములమీద అందపు టలలు తీర్చుతుండగా, ఎరుపు తెలుపులమబ్బు టెండలో ముత్తైదుల పాటల ఉత్సాహములో జరయు మృతియులేని ఏరువాకకు మరియొక పుట్టిన దినము జరుగుతుంది.

3 ఊడుపు

—పొలము దుక్కిపూర్తి అయి నీటితోనిండి మొక్కల్ని కోరుతుంది. రంగు రంగుల చీరలు కట్టి వరుసతీర్చి మాలెతలు వంగి నాట్లు నాటుతారు. నాటుతూ సరదా కోసము పాటలు పాడతారు. దేనిని గురించి? ఊడుపును గురించే!

ఊడుపుడవం డమ్మలాలా మీా
రుడవండీ దమ్మూసేసిన సేలల్లో
ఊసులాడుకోని ఊరుకోబోకండి
ఇడదీసి వరిమొక్క లెడమెడముగ పాతండీ || ఊడు ||
బాడనక బందనక పాటుపడి నామంటే
మారాజు పనిసూసి మన కీనామిస్తాడు || ఊడు ||
ఆవూరి మారాజు ఐదణాలిస్తేను
ఈవూరి మారాజు ముప్పావలిస్తాడు || ఊడు ||

పాపము రెక్కాడినగాని డొక్కాడని ప్రాణులు. ఊరినుంచి ఊరుకి నడచి సాగిపోతూ ఏవూరి మహారాజైనా పని చెప్తాడా అని చూస్తుంటారు. వారి పని చూచి ఇనాము లిచ్చే మహారాజు లెందరో!

౮ గునాసారి గున్నమ్మ

—అయితే కూడుకి [illegible] ? వినండి వారి దినచర్య! ఉదయాన్న లేచినది మొదలు [illegible], గొప్పు, నీరూ, కోత, కొలత. వీరే కాదా దేశానికి ధనము!

వొడినిండ పసుపేసుక్కి వొయ్యారమేమే
గునాసారి గున్నమ్మా
పొద్దున్న నువులెగసి పొలాని కెళ్ళే
గునాసారి గున్నమ్మా
ఎండెక్కి సూరీడు కొండెక్కిసూసే
గునాసారి గున్నమ్మా
గంపకిందాకోడి కంయ్యిమనకూసే
గునాసారి గున్నమ్మా
గొప్పుతవ్వేకాడ కొప్పెందుకోలే
గునాసారి గున్నమ్మా
గట్టెక్కి సూత్తాడో గవరయ్యకాపూ
గునాసారి గున్నమ్మా
మద్దేన్నం యేలపుడు మరిదప్పికేత్తే
గునాసారి గున్నమ్మా
సద్దిగెంజీ కాంతతాగి మరివుండు
గునాసారి గున్నమ్మా
ఆకుమళ్ళాలోను ఆకెండిపోయే
గునాసారి గున్నమ్మా

తోడ్రర నీరంత బావుల్లనుంచీ
గునాసారి గున్నమ్మా
కుప్పా నూర్పులకాడ కూకున్నవేమే
గునాసారి గున్నమ్మా
పండినాసేలోకి పయినామై ఎల్లీ
గునాసారి గున్నమ్మా
కొయ్యండి కోతాలు కొడవళ్ళతోటీ
గునాసారి గున్నమ్మా
కొయ్యించి పొయ్యండి గాదెల్లోనూం
గునాసారి గున్నమ్మా
కుప్పించి కొలవండి కుంచాల తోటీ
గునాసారి గున్నమ్మా
ఎత్తండి బళ్ళాకి ఎగుదిగుడులేకా
గునాసారి గున్నమ్మా

వీరి కల్పనలు వీరి జీవితాల్లాగుననే సహజ సుందరముగా ఉంటావి. పని ఇచ్చే మహారాజుకి వీరు కల్పించే వాసన బాటలు చూడండి.

---

౩ ఓయన్నిదాయలాల

ఓయన్నిదాయలాల
గొబ్బియాలాలో ...ఓ

కుంటా పూవాసనకు
రాయుడు రాంగా
కుసుమపూవాసనకు
కుంట దారెల్లె

ఓయన్నిదాయలాల
గొబ్బియాలాలో ...ఓ

కుంటాముగదికి
రాయుడు రాంగా
మల్లెపూవాసనకు
మారు దారెల్లె

ఓయన్నిదాయలాలో
గొబ్బియాలాలో ...ఓ

చెరువు ముంగిటికి
రాయుడు రాంగా
సెనిగపూవాసనకు
చెరువు దారెల్లె

ఓయన్ని దాయలాలో
గొబ్బియాలాలో ...ఓ

బాయి ముంగటికి
రాయుడు రాంగా
బంతిపూవాసనకు
బాయి దాశెల్లె

ఓయన్ని దాయలలో
గొబ్బియాలాలో ...ఓ

ఈ కూలిజనమువలెనే ఏ మూలనోపుట్టి పరిమళించేవే సెనగపూలూ, బంతిపూలూ, ఎక్కడో ఒక తుప్పలో మల్లెపూవులున్నూ. రాయుడికి ఎక్కడికి పోయినా పూలసౌరభమే.

— వీరి బ్రతుకుబాటల తిన్నదనము 'కామందు'ల సిరిసంపదలమీదనే ఆధారపడుతుంది. వారి పాడిపంటలూ, పిల్లపాపలూ, ఆవుగోవులూ చల్లగా వుండవాలె. కూలిజనమేకదా రైతుల కుల పురోహితులు!

ఓ రాయినా శందనాలు

రాయినా శంపనాలో ఓయి బావల్లాల బావన్నిలాల ...బావ
రామలచ్చన్లాటి రాజూలులేరు సీతమ్మలాటి యిల్లాలులేదు
పాడిపంటలు సల్లగుండాల మా కూలిరైతుల కడుపునిండాల
మాకాడవందులు సల్లగుండాల దండిగ మా సేలుపండాలి ...రామ
ఉత్తారవచ్చే ఎత్తారగంప కారుమేఘా లాకాశంబునిండె
తొలకల్లో వరసాలు కురవాలి ఎకరానికి బత్తాలు పండాలి ...రామ
నీరుపెట్టి దుక్కుదున్నాలి బాబు దుక్కుదున్ని మొక్కనాటాలి బాబు
మా రయితుబాబులు బాగుండాలి ఆరిపిల్లపాప సల్లగుండాలి
ఆరిఆవుల్ని గోవుల్ని మేచుకాయాలి కాసినందుకు మాకు నూకలియ్యాలి
పల్లెటూళ్ళు బాగుండాలి పట్నాలు కడుపూలు నిండాలి
సిన్నపెద్దలు కలిసుండాలి ఏడూరుకావూరు ఎంతో బాగుండాల... రామ
పైరుకంకులపైని పిల్లపిట్టలువాలె ఇల్లాగరానువ్వు పిల్లోడ
కొట్టకుండానువ్వు తిట్టకుండానువ్వు అందర్ని బెదరిస్తె అవతలకుపోవురా
...రామ

పాపము తమవలెనే బ్రతుకుతెరువుకు పొలాలమీద ఆధారపడతాయి పిల్ల పిట్టలు కొట్ట కుండా బెదిరిస్తే అవతలకు – మరోపొలానికి–పోతాయిట. అంతమైన సజాతీయాభిమానము! కాదంటారా?

---

౨ నాట్లు నాటుతూ

గట్టూమాకులుగట్టి గడలూ బొందిచ్చి
గట్టురాయని ఇంట్లోపుట్టె గౌరమ్మ
పుట్టుతే గౌరమ్మ ఏమేమిగోరు
కుట్టూ వయ్యారిరవికె, కుంకుమాకాయ
జాలవయ్యారిరవికె జామాలపేరు
వంకా చక్కటికుడుక వజ్రాలపేరు
నీచేతి కంకణము ఏదే శ్రీగారు
ఆడబోయినకాడ ఏడబోయినదో

కల్పన పొలాన్నిదాటి గౌరమ్మను మలచింది. గౌరమ్మ రత్నాల గట్టురాయని గాదిలిబిడ్డ. కంకణము జారుటను గుర్తించునవసర మామెకేల? తల్లి అయినా కూతురు చేతి కంకణము 'ఏది?' అనే అడిగినది. "ఆడబోయినకాడ ఏడబోయినదో" నట! ఈ వాతాయనములోనుండి గట్టురాయని సిరికొండయై గోచరించగలదు.

లా వరికలుపుపాట

— వరిచేనులో కలుపుతీస్తున్నప్పుడు, అంటే పొలాన్ని నిర్మాలిన్యము చేస్తున్నప్పుడు కూలీవాని కల్పన సుకుమారికోమలిమీదకి ప్రసరించింది. బంగారు బిందెలోని చేమంతికట్టల లోని చిన్నపు మంచపు సన్నపు నులకమీద పండుకున్నదట జాణ లక్ష్మమ్మ! పాటనంతా వినండి.

చిక్కుడూఆకుల్ల వెన్నియ్యలో
శివసద్దులుగట్టి వెన్నియ్యలో
చిత్తూరు నేబోదు చుట్టాలజూడ
అక్కడెవరున్నారె అంభోజిరాజు
మా అమ్మతమ్ములు మాకు మేనమామలు
మముగన్నతండ్రికి బావమరదులమ్మ
బావమరదులుగూడి బాయితోడించిరి
బాయిలో ఉన్నది బంగారిబిందె
బిందెలో ఉన్నది చామంతికట్ట
కట్టలనెవున్నది చిన్నపు మంచము
చిన్నపు మంచానికి సన్నపునులుక
దానిమీద పండేటి జాణలెవరమ్మ
పనిజేసె లక్ష్మమ్మ పవళించినాది
విసనగఱ్ఱలతోటి విసిరిలేపన్నా
విసిరినా లేవదు విరజాజిమొగ్గ
కొబ్బరాకుడకలతో కొట్టిలేపన్నా

కొట్టినా లేవదు కోమటోరిపట్టి
డొప్పళ్ళ గంధంబు గుప్పి లేపన్నా
గుప్పినా లేవదు ఈ గురిజలబంతి
దొడ్లో పసులెళ్ళె దోరఎండలొచ్చె
ఇకనన్న లేవవే దొడ్డివారిబిడ్డ
మందపసులెళ్ళె మారుఎండలెక్కె
ఇకనన్న లేవవె మా అమ్మ కోడలా

దోరఎండలూ మారుఎండలూ, దొడ్డిపసువులూ మందపసువులూ మేతకు పోయేవేళలే; సూర్యుడుకాదు దినాన్ని నడిపేది! కోళ్లూ, పసువులూ వాటెవాళ్లూను. మచ్చుపడని చైతన్యము కనపడుతుందికాదూ పల్లెటూళ్లలో ?

— ఊడ్పులూ కలుపుతీతలూ అయిపోతే పల్లపు పొలములలో పనులుండవు.
మళ్ళీ కోతనాడే కూలిజనముల కోలాహలము.

౯ కోతపాట

కోతకొయ్యండమ్మలాలా సేలు
కోరుకున్నా మమ్మలాలా
ఆరు మూడు కాలమైన
అసలుకి మరి కొసరులేదు ...కోత
సోడిసేలు యెన్నులేసి
సోలెడు గింజలకైతే
పాలికాపు బత్తేలకు
సాలొచ్చును కొయ్యండీ ...కోత
దసరా భోగాలంటె
అసరా తీరుస్తాయి
పసరాలకి కసవుంటే
భాగ్యాలే పండాయి ...కోత
సాలొచ్చిన మారాజు
సెయిముల గాయిస్తాడు
కాసు సేతపడితేను
గగనమందేముసేను ...కోత

రైతుకు చాలివచ్చినసే చెయ్యిములగా గింజలుకూడా కూలివాళ్లకి యిస్తాడు. లేకపోతే ఒప్పుకున్న కాసుమాత్రమే.

←— వరిపొలాలకు ఈ చిక్కులేదు. వర్షపాతమెట్లున్నా 'మన్నెపుగొండపై మబ్బులో మెరుపు తీసిపోయిన నదిని పోషించి' పంట కందించగలదు. వరిచేలలోని చిక్కులు వేరు.

౧౦ కోతపాట

కొయ్యండల్లా కొయ్యండీ
కోసీ బణుపూ లెయ్యండీ
వానల వరదల వంగినసేను
వెన్నుల నీనిన వన్నెలసేను
తిన్నగదీసీ మొదలూకోసీ
పనలన్నీని పొంజెట్ట్రావా
గింజలు బందలో పడిపోకుండా
పొందుగ వెన్నులు కొయ్యండల్లా
కాలంసూత్తే సీతాకాలం
కొడవలిపాటూ జాగర్తల్లా
కాలూ సెయ్యీ ఆడింతేనే
కుండలో కూడు కలిసొత్తాది.

పనిచేస్తున్నప్పుడు పాడే పాటల వస్తువు ఆ పనికి సంబంధించినదే. దేవాలయ గోపురానికి అలంకారాలు ఆ గోపురపు ప్రాస్వరూపములే. భారత దేవాలయాన్ని అలంకరించిన మనసులే ఈ బృహదాంధ్ర సారస్వతాన్ని నిర్మించినది.

---

౧౧ గొంతెమ్మ పాట

— తుమ్మెద పదములు, వెన్నెల పదములు పాల్కురికి సోమనాథుని కాలమునాటికే తెలుగునాట వెలుగులెత్తినవి. మొదట వేదాంతబోధనకే ఈ పదాలు అక్కరకువచ్చినా, కాలక్రమాన్న ఏ కథను పాటపాడుటకైననూ పనికివచ్చినవి. బలిసిన చేనులోపడి, చేతి కందిన పనలన్నీకోసి 'పొంజెట్టుట' లో అందరు కూలివారికీ లయ కుదరదు. ఏకో ఒకటి కుదిరించుటకు తుమ్మెదా అన్న పాదాంత పదాలు పనికివస్తవి. ఈ మాటను అందరూ చేరి పాడతారు.

తోటల్లోకి తుమ్మెదా, ఇరగబడి వచ్చింది తుమ్మెదా
దేవసిరినంది తుమ్మెదా, తేరగా వచ్చింది తుమ్మెదా
గొంతెమ్మ పెంచినా తుమ్మెదా, గొలుసుల్లానంది తుమ్మెదా
యీనిన వరిసేలు తుమ్మెదా, యీదివిడ దొక్కింది తుమ్మెదా
అల్లమూ చెడతిని తుమ్మెదా, పేడకి డేసింది తుమ్మెదా
అంతట్లొ ఆసేను తుమ్మెదా, కాపన్న వచ్చాడు తుమ్మెదా
ఎక్కడిది యీనంది తుమ్మెదా, ఏడాది యీనంది తుమ్మెదా
పండిన వరిసేలు తుమ్మెదా, పాయలడ తొక్కింది తుమ్మెదా
కట్టండి నందిని తుమ్మెదా, గాజుల్ల కంచాన్ని తుమ్మెదా
ఎయ్యండి నందికి తుమ్మెదా, ఏడుకట్ల చొప్ప తుమ్మెదా
పొయ్యండి నందికి తుమ్మెదా, గోలేలతో కుడితి తుమ్మెదా
అంటూనె కాపన్న తుమ్మెదా, గొంతెమ్మ మేడాకు తుమ్మెదా
మేడల్లొ గొంతెమ్మ తుమ్మెదా, యేలాగూను వుంది తుమ్మెదా
ఉయ్యాల్లొ గొంతెమ్మ తుమ్మెదా, వూగుతూ ఉన్నాది తుమ్మెదా

ఊగూగు గొంతెమ్మ తుమ్మెదా, సేరూలని పిండి తుమ్మెదా
"ఎక్కడిది యీనంది తుమ్మెదా, యేడాది యీనంది తుమ్మెదా
గొంతెమ్మ పెంచినా తుమ్మెదా, గొలుసుళ్లా నంది తుమ్మెదా"
మానంది కొట్టొదు కాపన్నా, మన్నులా తిట్టొద్దు కాపన్నా
మానంది బందెలా తుమ్మెదా, మేమిచ్చు తామయ్య తుమ్మెదా
సోలతో సోలెడు తుమ్మెదా, మాడలేసూకోని తుమ్మెదా
ఇదిగోర కాపన్న తుమ్మెదా, మానంది బంది తుమ్మెదా
ఇక్కడకు తీరదు తుమ్మెదా, మీనంది బంది తుమ్మెదా
తవ్వతో తవ్వెడు తుమ్మెదా, మాడలేసుకోని తుమ్మెదా

... ...

మానెతో మానెడు తుమ్మెదా, మాడలేసుకోని తుమ్మెదా

... ...

అడ్డతో అడ్డెడు తుమ్మెదా, మాడలేసుకోని తుమ్మెదా

... ...

కుంచముతో కుంచెడు తుమ్మెదా, మాడలేసుకోని తుమ్మెదా

... ...

పన్నెండు చెంగులు తుమ్మెదా, పట్టు పంచలూను తుమ్మెదా
పట్టుమన కాపన్న తుమ్మెదా, పైమీద కప్పింది తుమ్మెదా
చాలునని కాపన్న తుమ్మెదా, సంతోష పడ్డాడు తుమ్మెదా
మేడలో గొంతెమ్మ తుమ్మెదా, ఏలాగూ నంపో తుమ్మెదా
పొరుగూరిచేలోకి తుమ్మెదా, పోబోకు నందో తుమ్మెదా
పొరుగు బందులు మాకు తుమ్మెదా, తేబోకు నందన్న తుమ్మెదా
కట్టండి నందినీ తుమ్మెదా, గాజుల్ల కంబాల తుమ్మెదా
వెయ్యండి నందికీ తుమ్మెదా, వెయ్యికట్లా చొప్ప తుమ్మెదా ||

౧౨ నీలాటిరేవు

—ఎంత సేపూ పొలము ఘోషయేనా ? ఈ వెన్నెల పదము వినండి. ఇది కోత సమయంలో పాడుకున్నా; ఆరు బయట వెన్నెలలో పక్కలు వేసుక పండుకుని పాడుకున్నా; పండిన జొన్న కంకులు పళ్లెములలో పేర్చి ఇంటింటికీ తిరుగుతూ వినోదార్థము పాడినా అందగిస్తుంది. ఆరీతిగా పాడతారు కూడాను.

ఆగరగపట్టింది యెన్నెలా, నీళ్లాకువచ్చింది యెన్నెలా
పావేడిసెట్టెక్కి యెన్నెలా, పలుకర్రియినయిరిసి యెన్నెలా
పగడాలరాయెక్కి యెన్నెలా, పలువరసతోమింది యెన్నెలా
ముత్యాలరాయెక్కి యెన్నెలా, మునిపల్లయినతోమె యెన్నెలా
నలుపైనరాయెక్కి యెన్నెలా, నాలుకైనగీసా యెన్నెలా
ముడికీడునీళ్లలో యెన్నెలా, మొకమైనకడిగింది యెన్నెలా
చేరెడునీళ్లల్లో యెన్నెలా, చెయిజెబ్బాలుకడిగొ యెన్నెలా
సుట్టుజల్తరిసాపు యెన్నెలా, సుమ్మల్లుసుట్టిందో యెన్నెలా
ఆగరగముంచింది యెన్నెలా, ఒడ్డునాబెట్టింది యెన్నెలా
అట్టుఇటుసూసింది యెన్నెలా, ఎవ్వారులేరయ్యో యెన్నెలా
గట్టుమీది కామన్న యెన్నెలా, గరగెత్తిపోవయ్య యెన్నెలా
నీకు గరగెత్తితే యెన్నెలా, నాకేమియిస్తావు యెన్నెలా
నాకు గరగెత్తితే యెన్నెలా, నా పాడావునిస్తాను యెన్నెలా
నీ పాడావునాకొద్దు యెన్నెలా, నీగరగ నేనెత్త యెన్నెలా
నాకు గరగెత్తితే యెన్నెలా, నా గున్నెద్దునిస్తాను యెన్నెలా
నీ గున్నెద్దునాకొద్దు యెన్నెలా, నీగరగ నేనెత్త యెన్నెలా

నాకు గరగెత్తితే యెన్నెలా, నా నాగరం యిస్తాను యెన్నెలా
నీ నాగరం నాకొద్దు యెన్నెలా, నీగరగ నేనెత్త యెన్నెలా
అయిఅయితే నీమనసు యెన్నెలా, నేనే వస్తాను యెన్నెలా

గరగ యెత్తినమాత్రానికే ఈ జాణ తానే వెంటవస్తుందట! కామన్న ఏమి తక్కువవాడా? ఆవూ, ఎద్దూ, నాగరమూ ఏదీ వద్దట! ఆయనగారుకూడా ఆఖరి మాటకోసమే ఎదురు చూస్తున్నట్లు కనిపిస్తాడు. ఈ సరసాలు సహజంగా ఈ రూపాన్న జరిగేవి కావనీ ఇవి కల్పనలే అనీ ఈ పాటలో చక్కగా తెలుస్తుంది.

౧౩ పోలిగాడు

— పోలిగాడు పంటలను సిద్ధింపజేసే దేవుడు. ఎక్కడైనా కుప్పనూర్పులు జరుగుతుంటే పొన్నలన్నీ దాటి పోలిగాడు అక్కడ తయారు!

ఒలియా ఒలియా ఒలియా
రావేలు గలవాడ రారపోలిగాడ
తూర్పునా ఒకవాన తుమ్మెదల మోత
పడమట ఒకవాన పట్టిఉరవంగ
ఈ వాన ఆ వాన ఏక జడివాన
ఏవిలీ చేసుకూ ఎడ వాన లాస్తొ
వెండి తూముల కింద వెల్లడము పండు
పైడి తూముల కింద పోలంకి పండు
రావేలు పోవేలు రాసి పదివేలు
రావేలు మీదయ్య రాసి మూదయ్య
పోలో పోలి పోలి పోలి
తిరుప తెంకన్నిచ్చిన పోలి
పెను కొండెం కమ్మిచ్చిన పోలి
పోలేలుగా చాల పోలి

౧౪. పొలి పాట

ఒలియ వోలియ...
ఒలియ వోలియా...వోలియా

కోటేలు గలవాడ రార పొలిగాడా
కోటేలు మీదయ్యా కొండ మాదయ్యా
వెయ్యేలు కలవాడ రార పొలిగాడా
వెయ్యేలు మీదయ్యా వెన్నె చూదయ్యా
నూరేలు గలవాడ రార పొలిగాడ
నూరేలు మీవయ్యా నూగు మావయ్యా
పదివేలు గలవాడ రార పొలిగాడా
పదివేలు మీదయ్యా పంట మాదయ్యా
రావేలు గలవాడ రార పొలిగాడా
రావేలు మీదయ్యా రాశి మాదయ్యా
ఎద్దులూ తొక్కంగ యెదిగెనే రాశి
కోడెలూ తొక్కంగ కొల్లాయె రాశి
పెయ్యలూ తొక్కంగ పెరిగెనే రాశి
పొలిగాడు కొట్టంగ పోగాయె రాశి
వచ్చెనే పొలిగాడు పొన్నలూ దాటి
దాగెనే పొలిగాడు దండాకొట్ట*ల్లో

* కూర్పారబట్టినప్పుడు ఏర్పడే ధాన్యపు చార.

౧౩ పొలిపాట

వలియొ వలియొ వలియొ – రాగాల వలియొ
రావేలు గలవాడ – రార పొలిగాడ || వలియొ ||
చైట కమ్మరి బిడ్డ – చంద్రుణ్ణి బోలు ,,
చుట్టుండు కాపూలు – చుక్కల్ల బోలు ,,
ఊరికి ఉత్తరాన – ఉత్తముడి సైక ,,
ఉత్తముడి సైకలో – రత్నాల పందిరి ,,
రత్నాల పందిట్లో – ముత్యాల కొలిమి ,,
మూనెడు ముత్యాలు – మరుగైన కొలిమి ,,
తవ్వెడు ముత్యాలు – తరుసైన కొలిమి ,,
గిద్దెడు ముత్యాలు – గిలకలా కొలిమి ,,
వేసేటి సంపెట్లు – పిడుగులా బోలు ,,
లేసేటి రవ్వల్లు – చుక్కలా బోలు ,,
పల్లాపు చేలాకి – పదునాయె వాన ,,
గుంటకల నన్నూరు – గొర్రెలు మున్నూరు ,,
రఘురామ గొర్రుబట్ట – రంభ ఎదబెట్లు ,,
శ్రీరాము గొర్రుబట్ట – సీత ఎడ బెట్టు ,,
సీత బెట్టినపైరు – చిగురాకులేసు ,,
రంభ బెట్టినపైరు – రవికాకులేసు ,,
దున్నలూ దొక్కంగ – దిన్నెలా పొడుగు ,,
ఎద్దులూ దొక్కంగ – ఎన్నులా పొడుగు ,,

వచ్చెరా పాలిగాడు – వరగాలి మీద ॥ వలియో ॥

దండె గట్లల్లోన – దాగెరా పాలిగాడు ,,

రావేలు గలవాడ – రార పాలిగాడ ,,

పాలిపాటలో కొలిమి ప్రశంస వచ్చినది. ఇది ప్రక్షిప్త మయినా కావచ్చును. అయినా ఎంత చక్కని వర్ణన! పిడుగుల వంటి సమ్మెట పెట్లు వానిలి కరిచిన చప్పుడు కావచ్చును. లేచేటి రవ్వలు చుక్కలు . . . నూర్పు పనిలో పిట్టుంబను వారంతా చెయ్యివేస్తారు. ఈ సన్నివేశమే "శ్రీరాము గొర్రు బట్టె, సీత ఎదపెట్టు" ననిపించింది. రంభయనగా అందపు భార్యయనే అర్థము చెప్పుకోవాలె.

---

౧౬. ఒలియో ఒలియో

ఒలియో ఒలియో ఒలియో ఒలియోలే
రావేలు కలవాడా రార పొలిగాడా
రావేలు మావయ్యా రాశి మావయ్యా

పొలికాడే గొట్టంగ పోనీ రా రాశీ
వచ్చెరా పొలిగాడు వాయువేగానా

పోయెరా పొలిగాడు పొన్నెల్లు దాటీ
దాగెరా పొలిగాడు దండకట్లల్లో

కోడెలూ తొక్కంగ కొల్లలై రాశీ
ఎడ్లలూ తొక్కంగ ఎదిగెరా రాశీ

దున్నలూ తొక్కంగ దిన్నెలై రాశీ
పెయ్యలూ తొక్కంగ పెరిగెరా రాశీ

శ్రీశైలపర్వతము శిఖదేలె రాశీ
తిరుపతిగట్టులా దివ్యమై రాశీ
కాళహస్తీలాగు కళలూరె రాశీ
కోటప్పకొండలా గొప్పదై రాశీ
మంగళాగిరిలాగ పొంగెరా రాశీ
వేదాద్రిగట్టులా వెలిగెరా రాశీ
దుర్గగట్టులాగ తోచెరా రాశీ
సింహాద్రిగట్టులా చెన్నొందె రాశీ

రాశి యెత్తును చూచికూడా రైతు భగవంతుణ్ణి మరవడు! రాశి అతడు తిరిగే తిరుప
తిమలలానే కనపడుతోంది!

కల్లుదుర్గామొచ్చి, గూగుమ్మడీ;
కళ్ళములో, కూకుండె; గూగుమ్మడీ;
చేత పైసాలేదు, గూగుమ్మడీ;
ఏంపెట్టిత్రాగేది? గూగుమ్మడీ;
పెళ్ళాన్ని పరులకమ్మి; గూగుమ్మడీ;
కల్లు త్రాగవయ్య; గూగుమ్మడీ;
పెళ్ళాన్ని పరులకమ్మి; గూగుమ్మడీ;
బ్రతుకకుంటేనేమి? గూగుమ్మడీ;
కల్లుదుర్గామపుడు, గూగుమ్మడీ;
కళ్ళ మొదిలీపోయె, గూగుమ్మడీ.

చావుకు పెట్టినసేగాని లంఖణాలవరకూ రాదు. పెళ్ళాన్ని పరులకమ్మేవరకూ నడుపుతుందా కల్లుత్రాగుడు? అయితే వద్దన్నాడు. కల్లుదుర్గము కళ్ళమువదలి పారిపోయినది.

2

పని పాటలు

౧౯ ఏతాము

పాట భారతీయులకు జాతీయకళ. పుట్టినరోజున పాట, తొట్టెకట్టినప్పుడు పాట, అన్నప్రాశనానికి పాట, విద్దెముచేసినప్పుడు పాట, ఆడుతూ పాట, పెండ్లికి పాట, శోభనానికి పాట, సీమంతానికి పాట, భారతీయుల జీవితాన్నంతా పాట పడుగుపేకలయి తేల్చి సాగిస్తుంది. గాన సరస్వతి అందచేత పెరిగిన తెలుగుబిడ్డ ఆటలలోనూ పాటలలోనూమాత్రమే కాక పనిపాటులలోకూడా పాడుకుంటూనే కష్టపడతాడు.

— ఏతాము విరిగినట్లయితే ముగ్గురికి చావు. అట్లని ఏతాముపట్టకుండా మానగలరా ? గూళ్లు నొప్పనకుండా గూనలు లాగితేనే మెఱకచేలు తడిసి గింజలు పండగలవు.

ఏతాము తోడరా తమ్ముడా, నీ
చేతైన సాయమదే తమ్ముడా
పాతాళ గంగమ్మ పైకుబికి పొంగింది.
యేతాముతోడి మెఱకసేలన్ని తడపాలి
గూళ్ళు నొప్పనకుండ గూనలులాగాలి బేగి
సేలన్ని తడిసి మరి మూనలు బాగెదగాలి
కట్ట తెగిపోకుండ కట్టండి గట్లన్ని
బద్దిపై సిన్నోడ భద్రముగా నడవాలి
పట్టుతప్పితె పళ్లు పలపలరాలాయిగాని
ఏత మెక్కినవాడు ఏరు కట్టినవాడు
ఏటేట పంటలతో యెలగాలి పదినాళ్ళు.

౨౦ ఏతాము పాట

— ఆశలు ఆశలనంటును. పాపము ఆచరణలో ఏతాము రైతుపాట్లు చూడండి.

— ఏటి కేతంబెట్టి వెయిపుట్లు పండించి
ఎన్నడూ మెతుకెరగరన్నా
నేను గంజిలో మెతుకెరగరన్నా

కాల్జేయి కడుక్కోని కట్టమీద కూసుంటె
కాకి దన్నీపాయెరన్నా — కాకి
పిల్ల దన్నీపాయెరన్నా

పోరుకూ జాల్లేక పాయికాడ కూసుంటె
పోరి దన్నీపోయెరన్నా — పోరి
తల్లీ దన్నీపోయెరన్నా

చుక్కపొద్దునలేచి బొక్కెనెత్తాపోగ
బొక్కబోర్లా పడితిరన్నా
నాదేటి బ్రతుకాయెరన్నా
నేను నాడే చావకపోతిరన్నా

ప్రత్యేకముగా దురదృష్టవంతుడు. మెతుకుమాట దేవుడెరుగును, కాకిపిల్ల తిన్నాడు.

౨౧ గొడ్డలిపాట

నరకవయ్యా నరకవయ్యా నరకవయ్యా
'వాడేమికొట్టాడు?' 'చింతచెట్టు'
'వీడేమికొట్టాడు' 'చిన్న చెట్టు'
'నీవేమికొట్టావు' 'ములగచెట్టు'
నరకవయ్యా నరకవయ్యా నరకవయ్యా
వాడేమికొట్టాడు ఓహో చింతచెట్టు
వీడేమికొట్టాడు అయ్యో చిన్న చెట్టు
నీవేమికొట్టావు ఇహిహీ ములగచెట్టు

ములగచెట్టు మహా పెళుసు. కొమ్మకొట్టిన పటుక్కుమని విరుగును. మొదటివాడు వస్తాదు చింతచెట్టును కొట్టినాడు. అడిగినవాడు ములగచెట్టు కొట్టినాడని "ఇహిహీ" అని నవ్వుతున్నారందరూ. వ్యవసాయముకొరకు అడివి నరుకుతున్న దృశ్యమిది.

---

౨౨ దమ్మిడీ

అన్నిటికి నీవేగతి దమ్మిడీ
నీ వెంతపనిచేశావె దమ్మిడీ
నిను పెట్టెలోనె పెట్టినానె దమ్మిడీ
నను మోసగించి పోయినావె దమ్మిడీ
అందరికి నీవెగదా దమ్మిడీ
ఏకాదశీనాడు, రాకాసినాడు
నీకోసం వచ్చినానె దమ్మిడీ

పాపము రాళ్లుకొట్టి సంపాదించిన సొమ్ము! పోయిందో కొట్టుకదా! అందరికీ దమ్మిడీయే గతియట!

౨౩ పార పదము

—ఇదిగో ఈ పారపదము వినండి. పారనుదించినప్పుడు మొదటి భాగమున్నూ మట్టిని విసరినప్పుడు రెండో భాగమున్నూ పాట! ఊపిరి తిరగవద్దామరి ?

ఏయూరు, భామా
గుంటూరు, నాది
ఏమినీ, పేరు
పేరుగు, న్నమ్మ

—ఈ పాటలో కూడా అదేలయ. ఒక పాదము పూర్తి అయ్యే వరకు రెండు పారల మన్ను పోగవు తుంది.

---

౨౪ పాట పదం

వచ్చె వచ్చె వానజల్లు జాలమదియేల
గుచ్చుకొనె రేగుముల్లు జాలమదియేల
చక్కగొట్టె చిన్నవాడా జాలమదియేల
చక్కవిరిగి చంపదగిలే జాలమదియేల
వచ్చె వచ్చె వానజల్లు జాలమదియేల
గుచ్చుకొనె రేగుముల్లు జాలమదియేల

చక్కా విరిగి చెంపపగులుటలూ, ముల్లు గుచ్చుకొనుటలూ ఈ పాటలలో తర్చుగా వినబడుతాయి. ముల్లు గుచ్చుకొనుట పరిపాటియే. చెక్కలు ఎగురుట కూడా సకృత్తు. చెంపపగులుట వింత.

---

౨౫ బరువులు లాగే పాట

—చిన్న చిన్న పనులలో పాటలోని స్వర ప్రవాహమున్నూ లయయున్నూ పనివాళ్ల దృష్టిని మార్చి పని కష్టమును మరుగు పరచగలవు. పెద్ద పెద్ద బరువులను తోయునప్పుడు పాటకులిబిడితో తోడుకావాలె. కూడు తప్పితే కామమే కదా పాటక జనానికి సుఖగా యకము ? బోయిలర్లను దూలాలమీద నడిపే కూలీల పాట వినండి.

జంబయిలే జోరు లంగరు
అవుర, అవుర, మన్నోళ్ళబ్బయి ||| జం ||
నీకు బారులేదు । జోరులేదు ,,
నీకు రోసంలేదు । సిగ్గుసంలేదు ,,
నా! చల్ల నీళ్లు । మల్లిమొగ్గ ,,
నా ఉడుకు నీళ్లు । ఉల్లిపువ్వు ,,
కడవమీద । కడవబెట్టి ,,
కాకినాడ । రేవుకెళితే ,,
కాకినాడ । కలకటేరు ,,
కడవదింపి । కౌగలించె ,,
బిందిమీద । బిందిపెట్టి ,,
భీముడు పట్నం । రేవుకెళితే ,,
భీముడు పట్నం । కలక టేరు ,,
బింది దింపి । ప్రియములాడె ,,
ముంతమీద । ముంతబెట్టి ,,
కళింగ పట్నం । రేవుకెళితే ,,
కళింగ పట్నం । కలకటేరు ,,
ముంత దింపి । ముద్దులాడె ,,
ఎవరో ? ఎవరో ? మన్నోళ్ళబ్బి ,,

౨౬ ఓ చిన్నదాన

"జంబైలే జోరులంగరు" అన్నదితుమ్మెదా, నెన్నెలా, గునాసారి గున్నమ్మావంటి పాదాంత పదావళే (పల్లవికాదు). ఈ పాదాంత పదావళితో ఎన్నిపాటలైనా వినబడుతాయి. జంబైలే జోరులంగరు "కొండామీదా రోకిపెట్టి" అన్న ఇంకొకపాట పూర్తిగా దొరికినది కాదు. కూలివారందరూ "జంబైలే జోరులంగరు" అని కలిసిపాడుతారు. కల్పనాకారు డొకడు మాటలు అల్లుతాడు. ఈ ఆశ్లీక సొగసునుబట్టి వారప్పుడప్పుడు గొల్లుమంటుంటారు కూడా.

—రోడ్డుగోలరు లాగుకుంటుపోయ్యే కూలీలపాట చూడండి. లిబిడో ఇంకొక అడుగు వేస్తుంది.

ఓచిన్నదానా విడువనెచెంగు
ఓచిన్నదానా వదలనెకొంగు
బందారు చిన్నదాన బాజాబందూలదాన
బాజాబందూలమీద మోజేలలేదే ॥ ఓచిన్నదాన ॥
గుంటూరు చిన్నదాన గుళ్ళాపేరులదాన
గుళ్ళాపేరులమీద కళ్ళూపోలేదే ॥ ఓచిన్నదాన ॥
కాకినాడ చిన్నదాన కాసూల్ కంజేలదాన
కాసూల్ కంజేలమీద మనసేలలేదే ॥ ఓచిన్నదాన ॥
అర్ధారూపాయిపెట్టి అద్దాల రయికకొంటె
అద్దాలరయికమీద బుద్దేలలేదే ॥ ఓచిన్నదాన ॥
నల్లానల్లానిదాన నడుమూ సన్నానిదాన
తళుకూ సేపలమల్లె కులుకూసూపులదాన ॥ఓచిన్నదాన॥
నిన్నుసూసీ మనసు నిలవకున్నాదోలె ॥ ఓచిన్నదాన ॥

ఈ పాటలోని దీర్ఘాలూ, యతి ప్రాసలూన్నూ బృందగానమున్నూ దారినిపోయే బాటసారుల నెందరినో పట్టి ఆలరించగలవు. ఆలరించునుగూడ. పాడుకొంటూ రోలరులాగే జట్లు నేటికీ సుందరసామగ్రియే. కనుకనే కవికొండల వెంకటరావుగారు కూలియన్నల (ఈ) కుతుకమును ఒక ఖండకావ్యములో ఇమిడ్చినారు.

౨౩ జాజారమ్మతోట

—లయబద్ధములైన పనులకు లయబద్ధమైన పాటలతో మైత్రి చక్కగా కుదురును. ఈపాట 'కిటతక కిటతక' అన్న ఎనిమిది అక్షరాల ఆవృతాలు నాలుగేసిచేరి ఏర్పడిన పాదాలది. మొక్కలనుగానీ, నీటికుండలనుగానీ, వరుసగానిల్చి ఒకరినుంచి ఒంకొకరికి అందించుకునే జట్లు ఈపాట పాడుతారు. మొదటి ఆవృతము కుండనందుకోటానికి తరవాతిది కుండను పక్కవారికి అందించటానికీ ఊత అవుతుంది.

నాశేరమ్మా నాశేరు, ఏమీ మొక్క నాశేరు
జాజారమ్మా పూలతోటలో, జాజీమొక్కనాశేరు
సాగేనమ్మా సాగేను, ఏమి తీగ సాగేను
జాజారమ్మా పూలతోటలో, సన్నాజాజీ సాగేను
యేసేనమ్మా యేసేను యేమిసిగురు యేసేను
జాజారమ్మా తోటలోను చేమంతులు సిగురేసేను
తొడిగేనమ్మా తొడిగేను ఏమిమొగ్గలు తొడిగేను
జాజారమ్మా తోటలోను రోజామొగ్గలు తొడిగేను
విచ్చేనమ్మా విచ్చేను ఏమిపూలు విచ్చేను
జాజారమ్మా పూలతోటలో సంపెంగలూ విచ్చేను ॥

పూలతోట పనిలోనేకాదు. ఇటికెలు అందించుకుంటు సున్నపువేసేటప్పుడుకూడా ఈపాట పాడటము కద్దు.

౨౦ ఎయ్‌రా సిన్నోడెయ్‌రా

—ఇలాంటిదే మరొకటి. ఇది ఇటీవల గుట్టదగ్గర వినబడేపాట. ఇవన్నీ 'కిటతక కిటతక' ఆవృతాలవే. కాని రెండు ఆవృతాలవగానే ఒకపాదము ఆగిపోయి ఇంకొకపాద మారంభిస్తుంది.

ఎయ్‌రా సిన్నోడెయ్‌రా
ఎయ్‌రా జోరుగెయ్‌రా
దిక్కులుచూడక పక్కలొంచి
మక్కువతో పనిచెయ్‌రా
ఎయ్‌రా సిన్నోడెయ్‌రా
ఇంటపుట్టిన యెద్దుల్లాగు
మొద్దుకింద వుండకుర
ఎయ్‌రా నీజోరుగాల ॥ ఎయ్‌రా ॥

—

౨౯ బాపనయ్య బండి

— బండి! మానవకోటిలో అనిర్వచనయానం దాన్ని చేసే ప్రయాణమునకు తొలియుగాల నుంచి నేటిదాకా ఆధారమైనది బండి. బండిచుట్టూ చాలా జానపద గేయాలున్నవి. ఇది ఒకటి. ఇది పరమార్థగేయముకాదు పరిహాసగేయము.

భలేభలే బాపనయ్య బండికట్టాడు
చల్లపల్లిరోడ్డుమీద చటికిలపడ్డాడు
బోడిపాలెం రోడ్డుమీద బోల్తాకొట్టాడు
బండికట్టి రోడ్డుమీద మొండికెత్తాడు.

---

౩౦ గడ్డిపాట

— రైతునకు : ఏరువాకమ్మ', మాలెతలకు గడ్డిమాతల్లి ! భూమిమీద మోసగించని పంట, సర్వవ్యాప్త అయిన పెద్దపంట, గడ్డిపంటయే. మాలెతల అభిమానము గమనించండి.

కడుపు చల్లనితల్లి
గడ్డిమాతల్లి
పిడికిటికి రావమ్మ
కొడవటికి రావే
గడ్డికూడె తింటూ
గడ్డిలోనే ఉంటూ
గడ్డిలో పాణమొదిలి
కైలాసం సూత్తాము

౩౧ విసురురాతి పదములు - ౧

—విసురురాతి పదములని పశ్చిమాంధ్ర సీమలో చాలా పదములున్నవి. విసురురాతికి శృతితోనేగాని తాళముతో సంబంధములేదు. కనుక ఈ పాటలలో తాళపు బిగుతువుండదు. ఊహాలూ భావాలూమాత్రమే పొడుగు పెంపుని పట్టుకుంటాయి. కథనము కనబడుతుంది వీటిలో ముఖ్యంగా, మచ్చుకు నాలుగు పాటలు.

ఆదివారమునాడు అమావాస్యనాడు
అన్నయింటికినేను గిన్నెనడుగబోతె
మావదిన శాంభవి లేదుపొమ్మనెను
మాయన్న మంచివాడు మళ్లిరమ్మనెను
చిన్నోనికి చీటంగి సిలుకు కుళ్ళాయి
బాలునికి పొట్లంగి పాలుపొసెగిన్నె
నాకునల్లచీర నెమలివన్నె రవికె
వడినిండ బియ్యము వళ్ళోకొబ్బరిగిన్నె
పసుపుకుంకుమయిచ్చి పంపెమాయన్న ||

౩౨ విసురురాతిపదము - ౨

తూరుపు వాకిళ్లకు దూలాలుగావు
పరమటి విండ్లకు పలకల్లుగావు
మాయింటి కోడండ్లకు రోకళ్లుగావు
ధనము రాసులిచ్చె తండ్రి రామయ్య
నీవైన చెప్పరాద ఆమాని పేరు
అమ్మరో నీకింత వినవేడుకైతె
మాడల్లో ఖాయ్యేటి మరుదుల్ల నడుగు
మాడల్లో ఖాయ్యేటి మరిది సుబ్బయ్య
నీవైన చెప్పరాద ఆమాని పేరు
అమ్మరోనీకింత వినవేడుకైతె
మైసాక్షి పక్షుల్ల మానుల్ల నడుగు
అమ్మారో నీకింత వినవేడుకైతె
బారాసావిటి మీది బావల్ల నడుగు
అమ్మారో నీకింత వినవేడుకైతె
కొలువు సావిడి మీది కొడుకుల్ల నడుగు
అమ్మారో నీకింత వినవేడుకైతె
నేలాన పండిన పల్లేరు చెట్టు

౩౩ విసురురాతిపదము - ౩

నల్లకొండల నడుమ వుతికె సాకాలి
మాయన్న ఏసిన దట్టి పేరేమె ?
చింతకుంటనూలమ్మ శిరువెళ్ల తొగరు
నంద్యాల నల్లంచు లంజెపేటంచు
కందనోలు కరకంచు కంది బేడంచు
ఉతకరా చాకాలి వుల్లిపువ్వాలె
మడసారా సాకాలి మల్లెమొగ్గాలె
ఇచ్చిరా సాకాలి అన్నవాడలకి
ఇచ్చేను వొచ్చేను ఇల్లునే నెరుగ
గచ్చూలొకట్టిన గాజు స్తంభాలు
సున్నమ్ము పూసిన సురటి మిద్దిళ్లు
వేపమాని యెదురిల్లు ఎద్దూల మిద్దె

---

౩౮ విసుకరాత్రి పదము - ౮

సకియయిల్లుజొచ్చి యెల్లజాలడె
సక్కన్నివాడమ్మ సారంగధరుడు
ఇరుగుపొరుగమ్మలార ఇతనిపొమ్మనర
ఇరుగోరిమాటలు వినవిచ్చి రేను
పొరుగోరిమాటలు పొనవచ్చి రేను
చిలుకనీళ్లుతోడె జలకమాడేను
హంసఅన్నములోండె ఆరగించేను
వెలదీమంచములేయె వెన్నెలబైట
పడతిపానుపులెయ్యి పవ్వళించేను
ఆకు తేవె పోక తేవె అడకత్తి తేవె
చూడసున్నపుకాయ చుట్టియ్యమడుపు
సన్నంగచుట్టీయె సగముకొరికీయె
యెంగిలెంగిలిశివుడ యెగ్గుపట్టేవు
మనకేమియెంగిలీ పుణ్యపురుషులకు
విసినెకర్రలుతోను విసిరె ఒకజాము
ఇసిరిసిరి ఆకాంత స్తంభానికొరిగె
కాంతకీకన్నీళ్లు కాల్వలైపారె
వానకురవలేదీ వరదయెక్కడిది
అమ్మరో మనయింట్లొ వొరువలెక్కడివె
నువుపోయి పరసింట్లొ పండుంటివి కొడక
ఆడవారిశోకంబు అటువంటిదప్పు

వీని వరసలు ద్విపద వరసల్లాగ కనబడతవి. కాని వీటిలో ద్విపదల గణనియమము కనబడదు. ఇవి నాలుగేసి కిటతకిట ఆవృతాల పాదాలపాటలు. పాడేవారు పాదానికి ఇరవైమాత్రలు పరిపూర్తిని కిట్టించేస్తారు.

౩౨ కదురు

— ఈ కదురుపాట పల్లెలవారి ఆర్థిక జీవనానికి చక్కనిఅద్దము. స్త్రీయొక్క ఆర్థిక పారతంత్ర్యమే మగవాని, జులుమునకు మద్దత్తు. (కదురుచల్లగుంటే తానిమగడెందుకూ ?

వడుకువడుకూ కదుర వడక వేకదురా
ఏకుల్లబుట్టంత యెల్లుండిసంత
ఏకేకుఒకబారె యెల్లుండిసంత
నాయేకు లైపోయె నాకేమొచింత
· యేకుల్ల యెల్లక్క పత్తిపుల్లక్క
రాట్నాలరామక్క రావెపోదాము ...వడుకు
కదురుసల్లంగుంటె కడివెంత గొగ్గాండ
మగడెందుకే తగని మగడెందుకే

---

౩౬ రాట్నము

—సంపూర్ణ పాటపరసలో తరువోజల్లాగ వినపడే ఈపాటలన్నీ లోకవృత్తానికి దర్పణాలే. ఊహాలూ ఉద్దేశాలూ భావాలూ అల్లుకని వుంటాయి వీట్లో. కవ్వమాడనియిల్లు కదురు తిప్పని కొంప కానరాని ఆరోజుల కుదురైన సంతుష్టిని ఈపాటలు చక్కగా ఒంబిస్తాయి

అందచందములేని ఆడకూతురికి
అందమేరుపరుచు ఆపత్తిచెట్టు
పాడిపంటలున్న బంగారమిచ్చు
పైడి పత్తిని పెంచ బంగారు హెచ్చు
పాలు పెరుగులున్న పాపల కొఱకు
పత్తి నూలు దీయ పాతల కొఱకు
కవ్వమాడని యిల్లు కదురు తిప్పని కొంప
మగ్గము లేనూరు మరి గానరాదు
రాట్నాల మోతమ్మ రవ్వలామోత
కనకగిరి గొల్లోరి కవ్వాలమోత
ఏకుల్ల రాట్నము కాళ్ల సంకెళ్లు
కలవారి అల్లుడి కాళ్ల సంకెళ్లు
ఏకేకు ఒక బార ఎల్లుండి సంత
నాయేకులయిపోయె నాకేమి చింత
పుంజమ్మ నూలుకు పోగు తక్కువ
కొండ మీద పొద్దుంది కొట్టబోకత్త
చేని వాళ్ళొస్తారు చెప్పబోకత్త.

తక్కువైన పోగును భర్తీచేయుటకని చేనిలో పత్తిని తస్కరించినది కాబోలు !

౩౭ కవ్వపు పాట

— ఈ కవ్వపు పాట కిటుకుకి కిటుకు అని నాలుగక్షరాల ఆవృత్తాలతో నడుస్తూ కోలాటానికి అనుకూలంగా ఉన్నది. కోలాటపు పాటే అన్నా నమ్మవచ్చును.

అన్నా బిందేటి పాలు – కిన్నెరల మోత
అమ్మా చేసేదీ చల్లోయీ
అమ్మా చేసేదీ చల్లా – కవ్వాల మోత
రాగిదీ కవ్వామోయీ
రాగిదీ కవ్వాము – రవ్వాడే వెన్న
చింతాదీ కవ్వామోయీ
చింతాదీ కవ్వాము – చిల్లాడె వెన్న
దంతేదీ కవ్వామోయీ
దంతేదీ కవ్వాము – ధ్వనులెల్ల చల్ల
ఉక్కాదీ కవ్వామోయీ
ఉక్కాదీ కవ్వాము ఊగోచు వెన్న
రేపల్లెవాడలోయీ
రేపల్లివాడల చల్లమ్మ చల్ల

---

౩. రోకటి పాటలు

— రోకటి పాటలు — విస్సకోట పెద్దన్న చెప్పినట్లు — తరువోజ నుండి అవతరించాయి. నన్నయ పూర్వపు శాసనాల్లో ఈ పాటల వరుసలు చాళుక్య నృపులు చేయించిన సంస్కారముతో కనబడతాయి. పన్నెండో శతాబ్దపు నన్నె చోడుడు, శబర కామిని గౌరకొమ్మ రోకట వెదురు బాలు పటికపుఱోల బోసి పంచమ జంగమలింగమును పాడిన రీతిని చక్కగా వర్ణించినాడు. పాల్కురికి సోమన్నగారి ప్రభావము వల్ల తెలుగునాట బలిసిన ద్విపదల బలము రోకటి పాటల్నికూడా ఆ మూసలోనే రంగరించినది. అప్పటి ద్విపదలలో కనపడని అయిదక్షరాల ఆవృత్తాలీ పాటలలో విరివిగా కనపడుతూ వీటి మాతృక అయిన తరువోజ పోలికను చూపిస్తవి.

విసురు రాతి పాటలూ, రోకలి పాటలూ, (విశాఖ మండలపు) జాజాలూ ఒకే వరుసలో నున్నప్పటికీ వీటి వస్తువులో భేదములు లేకపోలేదు. విసురురాతిపాటలు సోదరుని అభిమానమూ, పొదుపుకథవంటి సమస్యా, పుట్టింటి అందమూ, ప్రేయసి పరివేదనమూ, వంటి అనుభవ బీజముల చుట్టున్నూ అల్లిన అందపుగూళ్లు. విసిరేవారు ఇద్దరే. విసేవారెందరో ఉండరు. కనుక విసురురాతి పాటలు అనుభవాన్ని తనకే చెప్పుకుంటూ నెమరు వేస్తున్నట్టుంటాయి. రోకటితో దంపుతున్న ఆయాసములో కల్పన సాగటానికి అవకాశము తక్కువ. తల్లియైన తరువోజను బట్టి నాలుగు పాదాలకూ, ద్విపద ప్రభావాన్నిబట్టి రెండు పాదాలకూ దిగుతుంది రచన. విసటానికి అయిదారుగురుంటారు. కనక రోకటి పాటలు స్వగతాలమాదిరి కాక ఒకరిని సంబోధించినట్టే వుంటాయి. వాటి పొడవు చిన్నది గనుక అనుభవసారమంతా వాటిలో మాత్రిగట్టినట్టు ఉంటుంది. వీటి నన్నిటినీ సేకరించివేసినట్లయితే భారత మంత గ్రంథమౌతుంది. మచ్చుకు ఏవోకొన్ని.

౧

నాచేతిరోకళ్ళు నల్లరోకళ్లు
చేయించు అన్నయ్య చేవరోకళ్లు

వేయించు అన్నయ్యా వెండిపొన్నుల్లు
సువ్వని నేనొక్క పోటేసితేనూ
చుక్కలు పిక్కటిల్లు సూరన్న కదలు
అస్సని నేనొక్క పోటేసితేనూ
ఆకసమ్మూ కదలు ఆరాజుకదలు

౨

ముగ్గురన్నలతోడ నేబుట్టినాను
నానడుము మువ్వంచు చీరగోరింది
నలుగురన్నలతోడ నేబుట్టినాను
నానడుము నల్లంచు చీరగోరింది
అయిదుగురన్నలతోడ నేబుట్టినాను
నావొళ్లు అద్దాల రవికగోరింది

౩

కోడలా కోడలా కొడుకుపెళ్లామా
పచ్చిపాలమీది మీగడయేదీ
వేడిపాలమీది వెన్నలుయేవి ?
నూనెముంతలమీద నురుగులుయేవి ?
అత్తగో ఓ అత్త ఆరళ్ల అత్త
పచ్చిపాలమీద మీగడుంటుందా
వేడిపాలమీద వెన్నలుంటాయా
నూనెముంతలమీద నురగలుంటాయా

ఇరుగుపొరుగులార ఓచెలియలార
అత్తగారాళ్లు చిత్తగించండి
పెత్తనం లాగేస్తే పేచీలుపోను.

౮

కారాలలోకెల్ల రెండుకారాలు
ఉప్పుకారమొకటి ఉపకారమొకటి
వాసాలలోకెల్ల రెండువాసాలు
రాణివాసమొకటి విశ్వాసమొకటి
కుంటలలోకెల్ల రెండుకుంటల్లు
వల్లకుంటొకటి వైకుంఠమొకటి.

౯

ఆడదాన్ని నేను అయిపుడితిగాని
గండ్రగొడ్డలిక్రింద కొమ్మనైనజాలు
గొడ్రాలు బ్రతుకేల కోటిధనమేల
స్వారాజ్యమిచ్చినా సవతిపోరేల
చూడకా ఆడేరు చూచి ఆడేరు
కానకా ఆడేరు కల్లలీ ప్రజలు
పాటలుపాడితే పలవలంటారు
పాడకుంటే జనులు మూగదంటారు.

పాపమ్ము చేసుకుని బావిలోపడితే
పై మురికిపోయేగాని పాపాలుపోవు
చేటుకాలమ్మట్రు శంకరుడ నీకు
ఆలిమీదిపెండ్లి యెట్లాడినావు ?
ఊరిముందరచేను వేయబోకన్న
ఊళ్లోను వియ్యమ్ము చెయ్యబోకన్న
ఊరిముందరచేను కాకుల్లపాలు
ఊళ్లోనవియ్యమ్ము కయ్యాలపాలు
చేనుమంచీదని చెప్పబోకన్న
చెరుకన్నరాజనం పండిన్నదాక
అలిమంచీదనీ అనబోకురన్న
అదివచ్చిమనలోన అణిగిన్నదాక
అత్తింటి కోడలవు కావుగావున్నె
ఆజ్ఞసిగ్గులునీకు లేవుగావున్నె
వీపునిండా కొంగేదె ఇరువరసలేవె
మడమతిరగ బట్టేదె ? మాటవాసేదె ?

౩౮ రాసగుమ్మడి

— పని ఆయాసాన్ని తగ్గించుకోటానికి పాడిన పాటలు ఆ పనిని గురించిన ఊహాల్నే కీర్తించ నక్కరలేదు. అన్యాపదేశపు టూహలూ, ఎత్తిపొడుపులూ, ఆశ్చర్యాలూ, ఏవైనా వుండవచ్చు ఈపాటల్లో. అందుకే ఒకొక్కచోట వీటి భావార్థాన్ని తెలుసుకోవటము కష్టము. ఈ రెండు పాటల్నీ చూడండి.

గుమ్మా! గుమ్మన్నలార! గుమ్మన్నలారో! నారాసగుమ్మడీ
తూరుపునున్నాది । తూరుపుగుల్లో ! ॥నా॥
తూరుపు గుల్లాకు । తవ్వంతకొప్పో ! ,,
తవ్వంత కొప్పూకి । గుప్పాడేసిప్పూలో ! ,,
గుప్పాడేసి పూలకి । తాకట్టు నరుకో ! ,,
తాకట్టు నరుకీకి । తాగుబోతు మొగుడో ! ,,
తాగుబోతు మొగుడీకి । తాళింపుకూడో ! ,,
తాళింపుకూడూకు । తాటికాయపులుసో ! ,,

---

౪౦ చెంచువారు

చెంచు వారిళ్లలో చెడ్డకొలవనివారు
చేరుటమ్మలచేతనూ
వీపునాయిమరిల్లు విల్లుటంబులుచేత
యిల్లు వెళ్లని చెంచులూ
పొద్దుపోయె యింటికి పోవాలెగూటికి
దోవదొలుగూ ఓగులూ
పొద్దుబోతే కనక బర్రికురులున్నాయి
వెతకవే వెదురు బియ్యము
వెదురు బియ్యపు కూడు మదన చక్కెరతోడ
మదము లేకలబలకవు
ముదముదగమానుముందరది నెల్లీవనము
ముందరది నెల్లివనమూ
మెట్టికాళ్లాదాన మెట్టించి నడచేవు
కాలి ముల్లిరగదంటే
అరికాళ్లా వున్నాది అరవై ఆరు ముళ్లు
ఆడదీ జాణతనమూ
కూచ్చొనీ ఆముల్లు కుదురుగా తియబోతె
కుదరనీయరు చెంచులూ
పండుకోనీ ముల్లు పాటిగా తియబోతె
పండనీయరు చెంచులూ
చెంచువారిళ్లలో చెడ్డకొలవనివారు
చేరుటమ్మల చేతనూ

౭౧ కాకరపువ్వొప్పునే

౧. పల్లవి : కాకర పువ్వొప్పునే? గౌరమ్మ । కాకర పండొప్పునే ॥గౌ॥

మిశ్రం – కాకర, పువుమీద । వాలిన చిలుకలు
వసంత రెకులు, గైకో గబ్బలు
మైకో మేడలు, చంద్రమామ సీడలు
సవరప్పు దండలు ।
ఆగడియలో శ్రీగడియలు——
పంచిన పాలు ; ధరణికి పొంగళ్ళు ।
దానత్త్వ బోసిన । పట్టెల్లు
కో; కో; తడపలు । రాముడుయ్యాలు ।
గంటసిరి మువ్వలు । గౌరమ్మా ! నీనుతు జేడే ?
వాడిన పువ్వులు, వడిలో బోసుక
వాడలు నెలికిన । లేడమ్మా !
సరి, మేడలు నెలికిన । లేడమ్మా.

౨. చిక్కుడు పువ్వొప్పునే ? గౌరమ్మ । చిక్కుడు కాయొప్పునే

మిశ్రం – చిక్కుడు పువుమీద । వాలిన చిలుకలు——

[పై మాదిరిగా_మిగిలినది పాడవలయును]

౩. బీరయ్య పువ్వొప్పునే ? గౌరమ్మ బీరయ్య పిందొప్పునే

మిశ్రం – బీరయ్యపువుమీద । వాలిన చిలుకలు——

[పై మాదిరిగా_మిగిలినది పాడవలయును]

3

ఆట పాటలు

౮౨ గొబ్బిపాట

పిల్లలు ఆటలాడుతూ పాడే పాటలు చాలా వున్నవి. వాటిని పల్లెపదాలనటం కం బాల గేయాలనటం మెరుగు. వారి ఆటల పాటలలో లయ, యతిప్రాసలూ తప్ప మానవ ఊహాలున్నూ ఉద్దేశాలున్నూ ఉండవు. (ఇంగ్లీషులో బాలగేయాలను ప్రాసక్రీడల అన్నారుగాని పాటలనలేదు.) ఈ బాల్యాన్ని దాటిన ఆటలపాటలు గొబ్బి పాటలేన వస్తుంది.

గొబ్బి కాటమరాజు కథలో మొదట కానవస్తుంది. క్రీ. శ. 1424 నుండి 150 వరకూ జీవించిన అన్నమయ్యగారి సంకీర్తనములలోని "కొలని గోపరిక గొబ్బిళ్ళో యదు కులము సామికిని గొబ్బిళ్లో" అన్న కీర్తననుబట్టి 'గొబ్బిళ్లు' అంటే నుతులు, పూజల అన్న అర్థము వస్తుంది. ఈ శతాబ్దారంభములో 'స్త్రీలపాటలు' అచ్చువేసి ఈ వాఙ్ యాన్ని ఉద్ధరించిన నందిరాజు చలపతిరావుగారు దశమస్కంధ పూర్వభాగము, ప్రశ్నోత్త గొబ్బి పాట, చూడికుడుత్తాళ్ మీది గొబ్బి పాట, అని మూడు పాటల అచ్చువేసినార ఈ పాటలలో గొబ్బియళ్లో, గొబ్బి, అన్న మాటలు నుతులు అన్న అర్థముతోనే కనబడ తున్నవి. "గొబ్బిపాట" అన్నమాట "గొబ్బిళ్ల పాటల వరుసలోని పాట" అన్న అ ముతో ఉన్నది. కనుక గొబ్బి పాటలు ఒక వరసగల పాటలున్నూ 'గొబ్బియళ్లో' అన్న మాటలు తుమ్మెదా, వెన్నెలా వంటిపాదాంత పదములూ నన్నమాట. గొబ్బి పాటల వస్తు సామాన్యముగా పౌరాణికముగానే వుంటుంది. మచ్చుకు ఒక్కటి.

గంగమ్మ గౌరమ్మ అప్ప చెల్లెండ్రమ్మా గొబ్బియళ్లో గొబ్బియళ్లో
ఒక తల్లి బిడ్డలుకు వైరమూలేదు " "
మంచి మంచి పూలేరి ఒకరాసిపోసిరి " "
కానరాని కలువలేరి ఒకరాసిపోసిరి " "
ఏడు మూరలింటిలో ఏడొక్కటూము " "

ఏడొక్క తూమేసి ఎల్లా కొలిపించె గొబ్బియళ్లో గొబ్బియళ్లో
పొగిడి ఒక తూమేసి పొరాకొలిపించె ,, ,,
గంపెడు తీసేసి గంగాకె త్తండీ ,, ,,
మంచి మంచి పూలేరి మామయ్య కంపే ,, ,,
కానరాని పూలేరి గౌరమ్మ కంపె ,, ,,
అక్కనూ చెల్లినీ ఒక్కరికిచ్చె ,, ,,

౪౩ పంచమామ కోపు

— మన జాతీయజీవనంలో యువతులకునూ తరుణవయస్కులకునూ ఆటలు లేవు. కోలాట్ట చెయికొట్టి కోలాటలు ఆటఆడటానికి వీలయినది. దీనిలో వర్ణచలనమూ వేషసామరస్యమూ, గమన సామరస్యమూ, మువ్వలమ్రోత కోలల లయ, రాగసరళి, కంఠశుద్ధి, కథాసౌందర్యమూ ఒక్కుమ్మడిగా ఏకమయి అలరిస్తవి. జట్టునాయకుడు ఒక చరణము పాడితే వర్తులాకారంలో ఉన్న జట్టువారు ఆ చరణాన్ని తిరిగి పాడతారు. అందరూ చిన్న చిన్న కర్రలతో లయను సూచిస్తునే పాడతారు. నాయకుడు నడిపే కథలో ఉత్సాహపు పట్టువచ్చినప్పుడు, ముందుకూ వెనుకకూ అడుగులు వేయటమూ, పక్కవానిని చుట్టిపోయి పైవానితో కోలకొట్టి తాళము నిలపటమూ, ఆటగాండ్రు చాలమంది దొరికితే లోకక్ష్య వెలికక్ష్య సవ్యముగానూ అపసవ్యముగానూ తిరగటమూ కనబడతాయి.

కోలాటపు పాటలు సామాన్యముగా చతురశ్రగతిలో కిటతక కిటతక అనో, తిశ్రగతిలో తకిట తకిట అనో నడుస్తవి. వీటిని కోపులంటారు. మొగటిది విఘ్నేశ్వర కోపు. "శివశివమూర్తివి గణనాథ, నీవు, శివుని కుమారుడవు గణనాథ" అని ప్రారంభిస్తుంది. సరసకోపు అనే "గొల్లచారి వాడలకు కృష్ణమూరితీ, నీవు, ఏమిపనికొచ్చినావు కృష్ణమూరితీ" అన్నపాట అన్నమయ్యగారికాలానికే ఉన్నట్లు దీన్ని అనుసరించిన అతని సంకీర్తనలు పెక్కులు సాక్ష్యమిస్తవి . . . కోలాట కీర్తనలు దేశి సారస్వతములోని ఒక ప్రత్యేక అధ్యాయము. పురాణగాథా సన్నివేశాలూ, భక్తుల తీర్థయాత్రలూ, గోవాళ్ల సంవాదాలూ, వేదాంత తత్త్వాలూ, బ్రతుకు బాటలూ, గురుప్రశంసలూ, మోహప్రలాపాలూ, అన్నీ వుంటవి ఈ పాటలలో. తెలుగులో ప్రాస్తావిక పద్యమంజరులు (Poems) లేవు; ఈ కోపులు ఆ సీట్లలో చక్కగా అమిరి పోతవి . . . మనము కీర్తన అనుకునే "రామలాలీ మేఘశ్యామలాలీ, తామరసనయన దశరథతనయాలాలీ" అన్నది లాలికోపు. 'తెల్లవారవచ్చె తొలికోడి కూసెను నల్లని నాసామిలేరా' అన్నది మేలుకొలుపు కోపు. 'రామచంద్రాయ జనక రాజజా మనోహరాయ మామకాభీష్టదాయ మహిత మంగళం' అన్నది మంగళహారతి కోపు. పూర్వకాలపు పాటలలో ఈ కోపులు కలిసిపోయి ఉంటవి. దరువు, కోపు,

పదము కీర్తన, గానకళ — వీటికి ప్రత్యేక ప్రశస్తి కనిపెట్టినను అందమైన పని. అవి ఇంకా ఎదగవలసియున్నది.

ఇక్కడ ఉదహరించిన శ్లోకాలు చేసేపట తెలుగునాట వినిపించే పాటనే.

చందమామ చందమామ చందమామా
అంద చందాల ముద్దు చందమామా
పాలకడలి తరగలందు చందమామా
బాలుడవై బుట్టినావు చందమామా
ఫాలాక్షు శిరమునందు చందమామా
బాల చంద్రరేఖ వీవు చందమామా ...చంద
పాలుత్రాగు పిల్లలాకు చందమామా
పాలవిల్లి బంతి నీవు చందమామా
చల్లగ మాతోడు రావా చందమామా
చందమామ చందమామ చందమామా
అంద చందాల ముద్దు చందమామా

ఈ శ్లోపులలో పాండిత్యమూ భాషా సంస్కారమూ కనబడకవి. గాయకుడు చదువుకున్న వాడే అవుతాడు సామాన్యంగా. అంటే అక్షరాల పండితుడని కాదు, శ్రుత పండితుడనుట.

---

౪౪ డేరాల కోపు

చవాల్, చవాల్, మీద ।చందమామ।
చదలేటి మానొకటి ।చందమామ।
చదలేటి మాను మీద ।చందమామ।
సరసమాడే భోగమోళ్లు ।।చందమామ।। ।।చవా।।
చల్, పొద్దు కెక్కించారు ।చందమామ।
చల్, పొన్నపువ్వు డేరాలు ।చందమామ।
చల్, మంచు కెక్కించారు ।చందమామ।
చల్, మైనపు డేరాలు ।చందమామ।
చల్, నీడ కెక్కించారు ।చందమామ।
చల్, నీలిపువ్వు డేరాలు ।చందమామ।
చల్, ఎండల కెత్తించారు ।చందమామ।
చల్, వెండిపువ్వు డేరాలు ।।చందమామ।।

---

౪౫ చెంచులక్ష్మి కోపు

స్త్రీ :— ఎక్కాడివాడవు । యిక్కాడికొచ్చేవు
ఎక్కువగ, మాటలేలరా । మగవాడా
చక్కంగమళ్లిపోరా ॥ఎ॥

వగచి, నావంక జూచి । ఎగసిగంతేసేవు
ముంగటముల్లు నాటెర । మగవాడ
వెనకాల యంబు నాటెరా ॥ఎ॥

పు :— కూకోవాలె చెంచీత । కుదిరి మద్దిల్ల సందు
కుదురూగ ముల్లుదీయవె? ఓలెచెంచు
వెనకాలయంబుదీయవె ॥కూ॥

స్త్రీ :— మాటామాటకునన్ను । ఓలె చెంచానేవు
పట్టి బాణాన వేయింతు । మగవాడో!
పంచబాణానవేయింతు ॥మా॥

పు :— కట్టింతు నేయిల్లు । కారండపడపిల్లా
ఎత్తింతు పసిడి కుండలు । ఓల చెంచూ!
వెయ్యింతు చిలుకు జవ్వాయి ॥క॥

స్త్రీ :— ఆశె? ఆశే? నీవు । ఆగడము కొచ్చేవు
అదురూ, బెదురూ; । లేదటరా! మగవాడ!
ఆగడములు మానరా! ॥అ॥

పు :— సన్న బియ్యము తెచ్చి । చాపట్లో ఉంచాను,
వండైన వండగలవా? ఓలె చెంచూ!
వండైన చూపగలవా? ॥స॥

స్త్రీ :— వెదురు బియ్యము తిను మా చెంచు వారికి
సన్నా బియ్యములేలరా! మగవాడ!
సన్నబియ్యములెందుకు ॥వె॥

పు :— సన్న చీరెలు తెచ్చి । దణ్ణాన వేసాను
కట్టైన కట్టగలవా? ఒల చెంచూ
కట్టైన చూపగలవా? ॥స॥

స్త్రీ :— పారుటాకులుగట్టు । మా చెంచు వారికి
సన్న చీరెలు యేలర! మగవాడో
సన్న చీరెలేలరా ॥పా॥

వెర్రి నరసింహస్వామి. చెంచునాటి చెంచు బిడ్డను వలచి యెంతో యాశ పడినాడు! అందుకే పాడుకొంటూనారు "అందమైన అమృతములు చెంచు వారికెందుకు? పొంచి పొంచి ఓ బళ్లెనుడెత్తక పొయ్యేటందుకు" అని చెంచువారు.

౨౬ జారిణి కొప్పు

—ఇది వినండి తెలంగాణ కోలాటప్పు పాట.

గట్టుగాను బాయినేను - కట్టెలు తెమ్మంటె
కొప్పునున్నాపూలు - ఎక్కడివె భామా ? నీ
కొప్పునున్నాపూలు - ఎక్కడివె భామా ?
ఆత్తేరిపూలు - ఎక్కడివె భామా
ఘాత్తేరిపూలు - ఎక్కడివె భామా

గాలి ధూళివచ్చి - గంపంత మబ్బొచ్చి
కొమ్మ ఊగి కొప్పు - నిండింది మగడా
కొమ్మ ఊగి కొప్పు - నిండింది మగడా
నాతోడు రంకాడలేదు - అబ్బతోడు రంకాడలేదు
నీతోడు రంకాడలేదు - అమ్మతోడు రంకాడలేదు

అన్నీ సరేకాని - ఇన్నీ సరేకాని
కొంగు నిండా దుమ్ము - ఎక్కడిదె భామా
కొంగు నిండా దుమ్ము - ఎక్కడిదె భామా
ఆత్తేరి దుమ్ము - ఎక్కడిదె భామా
మాత్తేరి దుమ్ము - ఎక్కడిదె భామా

పాటేలు ఇంటికి - పాలకని పోతేను
కట్టె కోడె కాలు - దువ్వింది మగడా

కత్తి కోడె కాలు – దువ్వింది మగడా
నాతోడు రంకాడలేదు – అబ్బతోడు రంకాడలేదు
నీతోడు రంకాడలేదు – అమ్మతోడు రంకాడలేదు

అన్నీ సరేకాని – ఇన్నీ సరేకాని
చెంపనున్న కాట్లు – ఎక్కడివె భామా ? నీ
చెంపనున్న కాట్లు – ఎక్కడివె భామా
ఆత్తేరి కాట్లు – ఎక్కడివె భామా
ధూత్తేరి కాట్లు – ఎక్కడివె భామా

కోమటో రింటికి – కొబ్బరికి బోతేను
తక్కెట్లో గుండొచ్చి – తగిలింది మగడా
తక్కెట్లో గుండొచ్చి – తగిలింది మగడా
నాతోడు రంకాడలేదు – నీతోడు రంకాడలేదు
అమ్మతోడు రంకాడలేదు – అబ్బతోడు రంకాడలేదు.

అన్నీ సరేకాని – ఇన్నీ సరేకాని
మంచం క్రింది వాడు – ఎవ్వాడె భామా ? నీ
మంచం క్రింది వాడు – ఎవ్వాడె భామా
ఆత్తేరి వాడెవ్వాడె భామా
ధూత్తేరి వాడెవ్వాడె భామా

పక్కయింట్లుండేటి పడుసుపిల్లోడు
పిల్లీకి తలనొస్తె – నల్లికొచ్చిందు
పిల్లీకి తలనొస్తె – నల్లికొచ్చిందు
నాతోడు రంకాడలేదు – నీతోడు రంకాడలేదు
అబ్బతోడు రంకాడలేదు – అమ్మతోడు రంకాడలేదు.

'కోపులు మడిభావాలుకాదు రచనలోనటానికి ఇది చక్కని ఉదాహరణము. కొమ్మదూగి కొప్పునిండుట వల్ల వచ్చే లేనిపోని రవ్వలు అన్ని పాటలలోనూ కనబడతవి. "ఏమే పిల్లా మదారి బూబూ కుంకుం సెదిరిందే, లమిడీ కుంకుం సెదిరిందే" అని అడిగితే, "ఉడుకుడుకన్నం ఊపుకుతింటే, కుంకుం సెదిరిందే మామా" అన్న జవాబుగల పాటకూడా ఈ కోవలోనిదే. నల్లిని చంపిన వాసన తలనొప్పికి మందని తెలంగాణమున వెల్లడే తక్కిన వారికేమో? తెలీదు.

---

౪౭ తేరుకోపు

— ఇది రత్నాల సీమ కోలాటపు పాట. తెలంగాణపు పాటలలోనూ రాయల రత్నాల సీమ పాటలలోనూ తెలుగు జిగి ఎక్కువేమో ? పరిశీలించండి అన్నలు.

వచ్చేనురా రంగ వచ్చేనురా
పెన్నోబుళము తేరు వచ్చేనురా
గుడ్ల కోడి జంపుకోగుజ్జంగ వండుకొని
గుత్తిలోన తెల్లవార వచ్చేనురా
కారుకోడె జంపుకోని కమ్మంగ వండుకోని
కదిరిలోన తెల్లవార వచ్చేనురా
అత్తమామ గొలిచేటిగుత్త నరసింహునకు
వత్తిలేని దీపంబెట్టి వచ్చేనురా
నట్టింట నుండేటి నాచిన్న బాలునకు
నట్టావుపాలు బోసి వచ్చేనురా
పాలుబోసి పండ బెట్టి వచ్చేనురా
నీళ్లుబోసి నిద్ద రూపి వచ్చేనురా

---

౪౮ చెఱకుతోటకోపు

—ఇవి చిత్తూరు సీమవి. చెఱకు రైతుల పాట్లు చక్కగా మాపేస్తవి.

ఏ౯కేస్తివి నరసన్న చెఱకుతోట
ఎందుకేస్తివి నరసన్న చెఱకుతోట
చుట్టు ముట్టు తోటల్ని చెఱకుతోట
చుట్టుకాని కొచ్చినాయి చెఱకుతోట
నరసన్న తోటలోన చెఱకుతోట
నక్కకొరక పచ్చిలేదు చెఱకుతోట
ఆయగాళ్ల కింతపోయె చెఱకుతోట
సాయగాళ్ల కింతపోయె చెఱకుతోట
అప్పులోళ్ల కింతపోయె చెఱకుతోట
అడిగినోళ్ల కింతపోయె చెఱకుతోట

'కిటతక కిటతక' అని చతురశ్రగతిలోనే నడుస్తవి ఇవి.

౪౯ చెఱకు పంట కోపు

సైరా నాగానిగిల్లా, ఇట్ల నరకలోకమేలేట
నా ముద్దుగానిగా
కొత్త కోటోల్లొచ్చి కొలతబెట్టించిరి
గుండ్లూరు వారొచ్చి గుత్తుబెట్టించిరి
బారాల వారొచ్చి సెఱకు నాటేసిరి ॥సైరా॥
బోడరెడ్డి పల్లెవారు బోడసాలుతీసిరి
అంగుతోట పల్లెవారు ఆకుసాలుతీసిరి
సుట్టుపట్ల వారొచ్చి సుట్టేసిపోయిరి ॥సైరా॥
గుడియాత్తం వారొచ్చి గూటలునాటిరి
వారపు కొండకుపోయి వాసాలుతెచ్చిరి
నీతలకు తగలకుండా దండాలుకట్టిరి ॥సైరా॥
గానుగింట్లో ఆసెఱకు గొజ్జ వాగిస్తుంది
కరణంకాడ ఆసెఱకు కంచు వాగినట్లుంది
పంట పంట సక్కెరాయె వాకుదప్పిన బెల్లమాయె
రాయల్ పేట వర్తకులు రంగులేదనిరి
చౌడేపల్లివారు సరకు బాగనిరి
పలమనేరువారు పైకమిచ్చిరి
పిచ్చయ్య చేతిలో పచ్చనోట్లు
నీచేత నాచేత పచ్చిపోకలు ॥సైరా॥

చివరకు మిగిలేవి పచ్చిపోకలు !

౫౦ జాజిరిపాట

— జాజిరిపాట చర్చరీ ప్రకృతి పరిణామము. తెలుగునాటి జాతీయ నృత్యము - తరువోజ - కూడా సంస్కృతపు ధ్రువాపదపు అవతారమే. జాజిరిపాటలు పన్నెండు జిల్లాలలో కాకపోయినా కోలాట బృందగానాలు కోలాటాలంతలో తెలంగాణాలో ఇంకా నిలిచివున్నాయి. మాదిరికి రెండు

అల్లోమల్లో రాముల మల్లో
రాయిగదిలె రామశిఖరమ్మై కదిలె
మున్నూటపవయి గుర్రాము కదిలె
గుర్రాన్ని గొట్టి గుట్టకుబెట్టి
గుర్రపుతోలు అన్నపుజోడు
జోడు గొంచాబోయి జోగయ్యకిస్తె
జోగయ్య రెండూ జొన్నగింజలిచ్చె
జొన్నగింజలు తీసుక ఏలేత్రింబోతె
ఏలేత్రంలో రెండు ఎల్లెడ్లు దొరికె
ఎల్లెడ్ల తీసుక వ్యవసాయం పెట్టి
వలపటి దాన్ని దాపట గట్టి
దాపటి దాన్ని వలపటగట్టి
ముత్యాల ములుగర్ర తుంటిమీమోపి
బంగారి పగ్గాము పన మీదమోపి
ఈడ్చికొడితే ఇరవైపుట్లు
అర్చికొడితే అరవైపుట్లు

౨౧ జాజిరిపాట

జాజిరి జాజిరి గాజుల పాప
జాజుల్ల గూచున్న సన్నపు చాప
చాప చుట్టరే సందారికోట
కోట కోటకు రెండు కొమ్మల జగ్గాల్
జగ్గాలు బట్టుక పల్లెకు పోతె
అప్పుడే నావొల్లు జల్లుమానె
జల్లు మన్నకాడ మల్లెల్లు రాలె
మల్లెల మాదేవి తోట్లో ఉన్నాది
గుబ్బాల పడుచుకు గుత్తాపు రవికె
రవికె గాదురో రామాలమొగ్గ
మొగ్గగాదురో మోదుగునీడ
నీడ గాదురో నిమ్మల బావి
బావి గాదురో బసుమంతకూర
కూర గాదురో కుమ్మరి మేను
మేను గాదురో మేదరి ఇల్లు
ఇల్లు గాదురో [illegible] తెట్టె
తెట్టె గాదురో బియ్యపు రొట్టె.

చాళుక్య సీమలోని 'కాళ్లా గజ్జా - కంకాళమ్మా' అన్నది నాగరికతలో కుపడ్డ జాజిరి పాటయొక్క కంకాళము. లయ మాత్రము నిలిచింది నేటికి.

౫౨ తలపాగా

— ఈ మూడుపాటలూ చిత్తూరు మండలానివి. వీటిగతికూడా చతురశ్రగతియే. ముందు పాదానికి ఉరకలువేస్తూ పోవటం గుర్తిస్తే వీటినికూడా కోలాటంపాటలే ననవలసి వస్తుంది

అలోమల్లో రాగూల మల్లు
రాగూలకేసినా రంగూపురిసాప
సాపాదిరుగోల సౌకారుకోట
కోళ్లెన్ని కొమ్మాలెన్ని
కొమ్మాలసందూన మర్రియాకు
మర్రి మర్రీకే జిల్లేడాకు
జిల్లేడాకూల బెల్లముండె
నీకూ దొరుకాక నక్కాకుదొరికె
అటుగుంజి ఇటుగుంజి జివ్వేడాకె
జివ్వోడికాపుల్ మరిమంచోళ్ళు
బతుకూమాని రెండూ మామిళ్ళిచ్చిరి
మామిళ్ళదర్మాన పూతాగూసె
పూతాదర్మాన కాతాగాసె
కాతాదర్మాన పనలేమక్కె
పనలాదర్మాన పైకాలొచ్చె
పైకాలదర్మాన పాగాలొచ్చె
పాగాజుట్టు[illegible] పల్లెకుపోతె
పల్లెకుక్కాలన్ని బవ్ బవ్ మనె
అప్పుడే నాకడుపు జల్లూమనె

---

౨౩ పరమాన్నం

భూమీకి తాళ్ళాలేస్త్రరంగా
అల్లోభోగం దాడ్త్రరంగా
బోగందానికి సవురం దొరికె
సవురం కొండూపోయీ అమ్మాకిచ్చె
అమ్మాబుడ్డెలు పాలుపోసె
పాలు కుండాపోయి పరవాన్నమొండె
మొగోన్కి పెట్టేరా మొర్రి చిప్పాలో
బిడ్డాకు పెట్టెరా బొడ్డూ గిన్నెలో
అది వెట్టూకొనె యెండీ గిన్నెలో
మొగోన్కి పోసెరా కప్పాల కడుగు
బిడ్డాకు పోసెరా రొయ్యాలా పులుసు
అది పోసె కొనెరా గంగావు నెయ్యి
మొగోన్ని కరచే మొద్దుల్లపాము
బిడ్డన్ని కరచే బెడ్డాల తేలు
దాన్ని కరచే కట్టకింది కాకి
మొగోన్ని బెట్టెరా మొద్దూల కింద
బిడ్డాని పెట్టె బెడ్డల కింద
దాన్ని పెట్టె కట్ట కింది లొల్లె.

---

౨౮ పడపడా పడపడా

మొండి పోతూపై మోటల బడితే
మాటలొచ్చెనో మల్లప్పా
మల్లప్పా అని మడుగు జల్లితే
శింగి గుట్టెనో శివలింగూ
శివలింగా అని చింతకుపోతే
గొడ్డాలి దూకె గోవిందూ
గోవిందా అని గోడ కరుకుతే
పెల్లాగూలె నోయీ పెరుమాళ్లా
పెరుమాళ్ళా అని పెండాకు పోతే
ఆవు దన్నెనో హనుమాన్లు
హనుమానూ అని అంగాడిక్కి పోతే
వొంగాలు దోసిరి దడదడా
దడదడా అని దొడ్లోకి పోతే
పోనూ పోకను దెబ్బల్
పడపడా పడపడా
పడపడా పడపడా

౨౩ ఏలకోపు-౧

— ఇవిరెండూ చిత్రమైనపాటలు. వీటిత్రిశ్రగతీ, పాదసంపూర్ణతా వస్తుసంకీర్ణతా రచనాప్రాగల్భ్యమూ వీటిని కోలాటపు పాటలలో చేర్చటానికి సాయపడ్డవి. వీటిలోని శృంగారమునుబట్టి వీటినిఏలకోపులంటున్నాము.

వానేల గురిసెనోరాజో ! నాస్వామి,
　　వరదరాజుల పువలవాన ।ఔను।
మళ్లిగురిసిన పువలవానో । నాస్వామి,
　　మగువ దగ్గిరపేటలోను ॥వా॥
చీరెల్ల చిత్తారునేతో ! నాస్వామి,
　　ఒళ్లెల్ల జవ్వారిపూత ।ఔను।
యెల్లయెల్లను, దున్నువాఁడ ।చినవాడ!
　　యెల్లుండి నేవెళ్లిపోతా ॥వా॥
వెళ్లిపోయే చిన్నవాఁడ ।నాస్వామి।
　　వ్రేళ్లనిండా ఉంగరాలు ॥ఔను॥
ఉంగరాలు చెయ్యిచూస్తే ।నారాజ!
　　ఉండదయ్య, ముండమనసు ॥వా॥
ముంగటేరు, దున్నువాఁడా ! నాస్వామి;
　　ముత్యాల పోగులవాఁడ ।ఔను।
సాలుదప్పక దున్నుతావా ।చినవాడ।
　　దారిదప్పక నేనెవసా ॥వా॥

కావిడేసుక నువ్వురాఁగ్ ।చినవాడ।
కడవబట్టుక నేనెవస్తా ॥జాను॥
నీటిమీాద కొంగుపఱచి ।నారాజ।
నిద్దురే నీకిచ్చిపోతా ॥వా॥
కొండమీాఁద కొట్టుచేనో ।చినవాడ।
కొట్టబోతే రెడ్డిసాని ॥జాను॥
రెడ్డిసాని ఱొమ్ముమీాద ।నారాజ।
గోగుపువ్వే గొడుగునీడ ॥వా॥

———

౩౬ ఏలకోప్పు —౨

పుట్టమీద పాలపిట్టోయి నాసామి
కొట్టబోతె తేలుకుట్టె అవునోయి
మంత్రపించే జాణలుంటే నాసామి
మల్లెమొగ్గ పానుకేద్దు అవునోయి
నేలనేలనెల్లి కూరోయి నాసామి
పాలపాలబలుసు కూర అవునోయి
వాలుకొమ్మల సింతసిగురోయి నాసామి
వండిపెడితే వలపుతీరు అవునోయి
అరుగుమీద అరటిపండోయి నాసామి
అడగబోతె బహుసిగ్గోయి అవునోయి
పండుమీద ప్రేమలుంటే నాసామి
పంతగిస్తే పండురాదా అవునోయి
చక్కరాల గుట్టకాడ నాసామి
చెక్కగొట్టె చిన్నవాడ అవునోయి
చెక్కవచ్చి చెంపనాటె నాసామి
చెప్పరాని దుఃఖమొచ్చె అవునోయి
మంచినీల బావికాడ నాసామి
మందునూరే సిన్నవాడ అవునోయి
మందులేలా మాకులేలా నాసామి
మాటలాడితె నేనురానా అవునోయి ॥

'ఉంగరాల చెయిచూసి, ఉండపేర ముండమనసు', 'ముండచేరు దున్నేవాడ', 'చెక్కవచ్చి చెంపనాటె,' నన్నవి రత్నాల తునకలు. చాలాపాటల్లో మెరుస్తవి. ఈకవయిత్రలు పేరులేపెట్టుకోరు. కాబట్టి కాపీరైటు బాధలేదు! ఎవరు సంగ్రహించినా ఆక్షేపణలేదు.

౪

అ ర గా థ ము

౫౭ కోలాటం పాట

జానపదుల హృదయము బహుసున్నితమైనది. శౌర్యాన్ని అరమర లేకుండా పూజిస్తుంది. ఆపగింజంత అన్యాయానికికూడా సహించదు. కుత్సితుని వీరము కనబడినా కళ్లుమూసుకోదు; వాని శేవి, రాజసమూ, ఏదో గుణాన్ని ఎక్కడికక్కడే మెచ్చుకుంటుంది. హంతకుడైనా సరే చిత్రవధ చేస్తె భరించలేదు. జాలిపాటలు పాడుకుంటుంది. లోకోపకారికి సాష్టాంగము పడుతుంది. తెలుగులో సుదీర్ఘ వీరగాథలు పెక్కులు కలవు. ఇక్కడ ఇచ్చినవి చిన్న రచనలు.

— మొదటిది కోలాటం పాట, ఓబులరెడ్డి కోపు (ఖండగతిలో నడపటం వింత) పైదళము రాకుండా ఆశ్వికదళాన్ని అడ్డిన దాతని జెండా. తెలుగునాట నిట్టి అజ్ఞాత వీరులు ఊరున కొకరు. గాండేవారు దోపిడి నడిపినప్పుడు మరుట్ల పాళెపు గొల్ల చిన్నమ్మ కొడుకు చిన్నమల్లోళ "కోటకొమ్మ లెక్కినాడు కోటకూతలేశినాడు, బుజం మింద బల్లెమిసిరి మొలక మీసం దిద్దినాడు." ఆవీర వంగడములోని వాడే ఓబులురెడ్డి.

కోలు కోలన కోలు కోలన్నా కోలే
కోలు మాయకు బాలనరసింహాకోలే
గుట్టగురప్పకొండ గురిదప్పకుండా
పైదళమురాకుండ పడెరానీజండా
సైరాఓబులు రెడ్డి నెలవన్నెకాడా
నినుజూచి నాగుండె జలుజల్లు మనెరా ॥కోలు॥
నీకుపూలూ నీదుకత్తికీపూలూ
నీచేతికీవన్నె బంగారురవలు
ఎరాగ్రిదిగుఱ్ఱము వెండికళ్ళెమురా
దూకించెగుఱ్ఱాన్ని దుమ్మెల్లరేగ
బూడిదగుఱ్ఱము బాగైనకళ్ళెమురా
బుగడకళ్యాణికి బొండుమల్లెలురా ॥కోలు॥

వీరిప్రాజలో తెలుగుబిడ్డ ఎన్నడూ వెనుకాడలేదు, నీచుని తెగనాడుటలోనూ ఆలసింపలేదు.

౨౮. మల్లన్న పాట

ఓరోరి మల్లన్నా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా
పాలోడ్డై పుట్టివిరా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా
పగదార్రై పుట్టివిరా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా
నీతండ్రి జావంగా నీతల్లి జావంగా
నాసేతు లేసిరిరా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా
బండికి కట్టిండూ యల్పటకాడు చంద్రగాడు
దుమ్మేరి పొడదిరా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా
బోరు బోరు బొగుడల్లా కాసోడు కొట్టిన
కర్కాసపు రాళ్ళల్ల నీగోరి కట్టిరిరా
బొమ్మని పాటి మల్లన్నా
తాసిల్దార్ కాశేరికి తాల్కుదార్ బంగళాకు
నీ తజ్వీర్ దించిరిరా బొమ్మని పాటి మల్లన్నా

క కర్కాసపు రాళ్లతో గోరి కట్టినారట మాయల మల్లన్నకు. అప్పటికిగాని వాని పాపానికి ప్రాయశ్చిత్తము జరుగదు !

---

౩౯. గోపిరెడ్డి

—గుప్పాల గోపిరెడ్డి చిన్నపల్లి వలెనే చండ శాసనుడై యుంటాడు. బాధితులు నలుగురు హఠాత్తుగా చేల నడుమన పట్టి నరికినారట. పోయేపోయెను. చాని వారెవరు అరా ? గోపిరెడ్డి ఎటువంటి వాడు ? శేరు శేరు వండి ముగులతో, గుర్రాని నెక్కిన మీసముతో కట్ట మీద పోతావుంటే కలకరిస్తు సాగ !

ఓ గుప్పాల గోపిరెడ్డి
దాచేపల్లికి దానమైతి వా
శేరుశేరు వండి ముగుల్ చేతులాకు బెట్టుకోని
కట్టవ మీద వస్తావుంటే కలక చేరను కొంటిర కొడకా
వయ్యారి కొడకా బంగారు కొడకా
దాచేపల్లికి దానమైతి వా
ఆపక్క ఒకసేను ఈపక్క ఒకసేను
నడుమ సాపసేను సందుననిన్ను నలుగురు బట్టి
నరికిరి కొడక వయ్యారి కొడక చిన్నారి కొడకా
దాచేపల్లికి దానమైతివా.

గోపిరెడ్డి దోష్టమేదో తెలియరాదు.

౨౦ నందిరెడ్డి

—నందిరెడ్డి కూడా యిటువంటి దుర్మరణము పాలైనవాడే. చందమామ వంటి అంద చందాలున్నవాడట. కాంతాలోలు పత్వమే అతని పాటుకు కారణమేమోననిపిస్తుంది. వినండి.

రాజా మానందీరెడ్డీ
నీకిలలో బత్రె ముతీరెనా
కొడుకా మానందీరెడ్డీ
మల్లుపంచె కట్టుకోనీ
నల్లకోటూ తొడుక్కోనీ
పల్లెదోవన బోతవుంటే
సాలెగాడను కుంటిరా
కొడుకా మానందీరెడ్డీ
కట్టమీదా బోతవుంటే
కలకచేరను కుంటిరా కొడకా
రాజా మానందీరెడ్డీ
నీకిలలో బత్రె ముదీరెనా
సున్నంగ తలదువ్వి
నాగాయ జడలేసి
సందువెంట బోతావుంటె
సందమామను కొంటిరకొడకా
వచ్చిపోయ్యే దోవలోన
దానిమ్మ చెట్టుకింద
వెండికుచ్చె నేల బడితే
ఏటుకేతెగ నరికెనన్నా

౨౧ వీరభద్రారెడ్డి

— వీరభద్రారెడ్డి కథేవేరు. ఇది మా ప్రతాపరెడ్డిగారి సేకరణ. ఈ గేయములోని వీరభద్రారెడ్డి శ్రీనాథకవి సార్వభౌముని ప్రభువే అయి యుంటే తెలుగులో ఇదే అతి ప్రాచీనమైన జానపదగేయము.

రెడ్డొచ్చె రెడ్డొచ్చె రెడ్డొచ్చెనమ్మా వీరభద్రారెడ్డి విచ్చేసెనమ్మ
పొద్దున్నెమా రెడ్డి పొరకూడిపించు
నిలువెల్ల నడివీధి నీరుజల్లించు ॥రెడ్డొచ్చె॥
సందుగొందులలోను సాన్పుపోయించు
చీకట్ల పసుపుకుంకుమలు పూయించు ॥రెడ్డొచ్చె॥
రంగవల్లులనూరు రాణింపజేయు
తోరణాల పంక్తులా తులకింపజేయు ॥రెడ్డొచ్చె॥
దివ్వెలను వెలిగించు దివ్యమార్గాల
మాపల్లిపాలించు మంచిమార్గాల ॥రెడ్డొచ్చె॥
ఎండలకు పందిళ్ళు వేయించువాడూ
పొందుగా మారేళ్ళు కోయించువాడూ ॥రెడ్డొచ్చె॥
ఊరిబావులలోన ఉప్పునున్నాలా
వెదజల్లునేటేట నిండుపున్నానా ॥రెడ్డొచ్చె॥

చల్లని ఇంపైన గేయముకూడాను! ఈ సంపుటములోనే భక్తిగేయాలలో ఇచ్చిన “శివశివయనమేలు తుమ్మెదా, శివయంటేను వినమేలు తుమ్మెదా” అన్నది దీనికంటె ప్రాచీనము (అనగా పాల్కురికి సోమనాథుని కాలమునాటిది) కావచ్చుగాని ‘అవును’ అని నిశ్చయముగా చెప్పలేము. దీనిలో వీరభద్రారెడ్డి పేరుగలదు; పలు నాటివేన నట్లా వికి ఆక్షేపణలేదు.

వీరగాథలను రచింపజేసే ఉత్సాహమూ మెప్పుదల, - ఒక్కొక్కప్పుడు - దుఃఖమూ ప్రాస్తావిక పదములకుకూడా కారణభూతవి. వీరుల జీవితములూ, సాకృత్యములూ అనుకోకుండా వచ్చేటివే కదా? అట్లాగనే ఆర్యతుడు నాటికంపై నీలముచ్చట్లు, గోదావరి పుష్కరాలు, బియ్యపు కంట్రోలు అన్నవి ఒకొక్క సమయానికి అవతరిస్తావి.

మొన్నవచ్చిన గోదావరి వరదలపై ఎన్నిపాటలో వచ్చాయి. 'ఎల్లమ్మ చెరువునీరు' ఏనాడో పొంగిపొరలుతోసహా పైలువంతెనను కొట్టివేసిన పాట ఒకటిఉన్నది. రాజకీయ నాయకులుకూడా ఒక ఉద్యమాన్నిపట్టి పాటలుకేరింతవే. పొట్టి శ్రీరాములుగారి విషాద 'శ్రావణ్ శ్రావణ్' అన్నపాట పకడ్బనిగ పాటలుకోరికన, "అల్లూరి సీతారాం రాజా" అన్నది వీరగేయమే.

౨౪

బ్రతుకు పాటలు

౭౨. యేనాది పిల్ల

కవులు జీవిత సందర్భాను సారముగా చాటు పద్యములను చెప్పినట్లుగా దేశి జనులు బ్రతుకు బాటలలోని అనుభవములనే పాటలుగా నల్లు కొందురు. కవుల అనుభవాల కంటె ప్రజల అనుభవాలు నిసర్గములున్నూ బహుముఖాస్త్రములున్నూ అవుతవి. అందువల్ల జానపద గేయముల వైశాల్యము సముద్రప్రాయమై ప్రతిముఖ రసోత్పన్నమవుతుంది. ఈ వ్యాసము నందు ఉపహరించిన గేయములు దేశి జనుల బ్రతుకు బాటలను లీలగా మాత్రమే సూచింపగలవు.

—జానపద గేయములు జీవిత ప్రతిబింబాలుగాని అస రచనలుగాని కావని నిరూపిస్తుంది ఈ గేయము. చూడండి ఈసుకుమారి సరటి మాటలు. ఈమె జానపదుల సుందర సృష్టి.

ఏవూరు యేనాది పిల్లానీది
మాటలకు మోటుపల్లి మామానాది
సిగ్గులేని చీనిపల్లె మామానాది
మానంలేని మాదిగపల్లె మామానాది
కట్టెల కన్న పోరాద పిల్లానీవు
కట్టెలంటె కాళ్ళు నొస్తై మామానాకు
నీళ్ళ కన్న పోరాద పిల్లానీవు
నీళ్ళంటె నీరాసం మామానాకు
వడ్లన్నా దంచరాద పిల్లానీవు
వడ్లంటె చేతులు నొస్తై మామానాకు
సంత కన్న పోరాద పిల్లానీవు
సంతంటె సంతోషం మామానాకు
సంతోషం సంతోషం సక్కిలిక్కిలిగా
బుద్ధి మంత కూతురే బుడిగిలిక్కిలిగా

కడసారి పంక్తులు ఒక్క పొంగుతో పైకి వస్తున్నవి.

౬౩ అవిరేణి పాట

జానపదుల వివాహోత్సవాలలో రంగులతో చిత్రించి అలంకరించిన అవిరేణిఘటమునకు ప్రాముఖ్యత ఎక్కువ. అవిరేణి, లేక అయిరేని— ఐరేని అనటంకూడా కద్దు— పాటలు తెలుగునాట విరివిగా ఉన్నాయంటారు. మాకు రెండే లభించినవి.

అలికిన పూసిన అరుగులమీద
ఆరు తేలు కుట్టింది నిన్ను బావయ్యా
చీపురుకట్టొకచేత దీపమొకచేత
దిగదుడువవచ్చిన చినబావనుకుట్టె
అన్నదమ్ములబాధ తాజూడలేక
అట్టెవెళ్లి పెదబావ నట్టేటదిగును
కానకవారమ్మ కాలువలోదిగును
ఎరుగకవారితండ్రి ఏటిలోదిగును
శతమానాలకు వెళ్లిన చేడెలనుజూచి
కంసాలిగంగయ్య కాలువలోదిగును
అవిరేణికి వెళ్లిన అక్కలనుచూచి
కుమ్మరివెంకన్న గుంటలోదిగును
బాసికానికి వెళ్లిన బావలనుచూచి
మంగలిసుబ్బయ్య మంటలోదిగును

ఇది అవిరేణిదగ్గర పాడునట్టి పాటకాదు, అవిరేణిని గురించినపాట అనిపిస్తున్నది.

---

౬౪ అవిరేడు మంగళ హారతి

— ఈ రెండవది అవిరేణిపాటయే. తలంబ్రాలు పోయించిన తరువాత శిరస్స్నానాలు వధూవరులను చేయించి, పెళ్లిపీటలమీద ఆశీర్వచనాలు చేసి, అరుంధతికి మ్రొక్కించి, పేరంటాండ్రతో అవిరేడు వద్దకు తీసుకపోయి వధూవరులచేత అవిరేడునకు మ్రొక్కించి ఈ మంగళహారతిని పాడుదురు.

జయమంగళం । నిత్యశుభమంగళం
జయ; జయా! మంగళం । మహోత్సవమంగళం ।జ।
దివ్యాంబరములుగట్టి । దీపాల వెలుగున
నవ్వుచూ; మహాలక్ష్మి । నాట్యమాడా
యిలవేల్పునీవు । వెలసితివి, మాయింట ।।జ।।
సిరిగజ్జెలనుగట్టి । చిందులు ద్రొక్కుచు
సిరిలక్ష్మిమాయింట । స్థిరముగానూ
యేకచిత్తంబున । యెప్పుడుకలకల
బాయక, భక్తిలో । నుందువమ్మా ।।జ।।
మల్లెతోటలోను । మసలుతూ! మహాలక్ష్మి
యెల్లలోకంబులు । యేలుతూనూ
యుల్లాసంబుతోను । యూరుపాలించుచూ
యెప్పుడు, నుప్పొంగు । తుందువమ్మా ।।జ।।
కనకగద్దెమీంద । కదలకకూర్చుండి
అడిగినప్పుడుమాకు ; అభయమిచ్చి
కోరినకోరికలు । కొనసాగింతువని

బలువయిన, పట్టుమేం । పడితివమ్మా ॥జ॥
కొప్పుచక్కగబెట్టి । గొజ్జంగులనుముడిచి
పమిడి, జల్తారు । పట్టుచీరగట్టి
రంగైనరత్నాల । రవికనుతొడిగిన
భక్తపోషిణివమ్మ । పాలించవమ్మా ॥జ॥
ఆభరణములుతెచ్చి । అలంకరించినీకు
పసిడిగొలుసులుతీర్చి । బాగుగవేసి
గంటలొడ్డాణంబు । కన్నతల్లికిపెడుదు
కన్నబిడ్డలనుచు । కరుణించుతల్లీ ॥జ॥
అందముతోనీపను । లమరించినట్లు
తప్పులనుబట్టక । దయనుజూడు
యెప్పుడునీపాద । యేకసేవజేతు
యొప్పులోనీవద్ద । నుంచవమ్మా ॥జ॥

ఆడుపడుచు అత్తవారింటికి కదిలేఘట్టము గృహజీవనములోని సుందర దృశ్యాలలో ఒకటి ఈ పాటలో అత్తింటికి పోయేపడుచులు పకుతున్నది.

౬౨. అత్తింటికి

మాబావ వచ్చాడు ఓయిసెల్లూలా
నేనెల్లి వత్తాను ఓయిసెల్లూలా
కొత్త సీరాలెన్ని ఓయిసెల్లూలా
కొబ్బరా బెల్లాము ఓయిసెల్లూలా
సీటి గుడ్డాలెన్ని ఓయిసెల్లూలా
సిల్కు సీరాలెన్ని ఓయిసెల్లూలా
పైట పావడాలు ఓయిసెల్లూలా
పట్టాడా లెన్నో ఓయిసెల్లూలా
మాబావ వచ్చాడు ఓయిసెల్లూలా
నేనెల్లి వత్తాను ఓయిసెల్లూలా
నన్ను మరువాకండి ఓయిసెల్లూలా
నామాట మరువాకు ఓయిసెల్లూలా
అమ్మ మాటయిాను ఓయిసెల్లూలా
అన్నాకి తమ్ముడికి ఓయిసెల్లూలా
అమర్చి పెట్టావె ఓయిసెల్లూలా
ఇరుగు పొరుగోరితో ఓయిసెల్లూలా
ఇష్టంబుగా వుండు ఓయిసెల్లూలా
పొద్దు ఎక్కక ముందు ఓయిసెల్లూలా
పక్కా నుంచి లెగిసి ఓయిసెల్లూలా
పెతి రోజు గుడికిన్ని ఓయిసెల్లూలా

పదిలింగ ఎల్లిరావె ఓయిసెల్లూలా
పళ్ళు పువ్వాలున్న ఓయిసెల్లూలా
పట్టూకెళ్ళ వోలె ఓయిసెల్లూలా
ఓయి మాబావ వచ్చేడు ఓయిసెల్లూలా
నేనెల్లి ఒత్తాను ఓయిసెల్లూలా

ఈ పాట వింటే, కుమార్తె తరలి పోయిన తర్వాత

" ఏరెంత వెళ్ళుపమ్మ యిసుక సన్నమ్మ
ఏరుదాటి వెళ్ళింది ఎవరాడ పడుచు
మూట నున్నది పసుపు పొట్లాన కుంకం
వడి నిండ పోకల్లు పండుటాకుల్లు
భమిడి శ్రీ పిల్లమ్మ సారె వెళ్ళింది "

అన్న పాట గుర్తుకు వస్తున్నది.

౬౬ మేలుకొలుపు

— ఇది అత్తింటి ముద్దుకోడలికి మేలుకొలుపు. "లేవే సీతమ్మా మాయమ్మా ముద్దులగుమ్మా లేవే బంగరుబొమ్మ లేవే అదియేమే మాయమ్మ అదుపులేదానీకు అత్తవారిల్లిది లేవే"

అన్న మేలుకొలుపు గుర్తుకు వస్తుంది ఇదివింటే.

జాజిపూల జలకమాడి
పాలవెల్లి పాలకెక్కి
అత్తయింట నడుగుపెట్టి
మొగుడురాగ మొగముదాచి
ఎందుకింత సిగ్గుపడుదు
వేలనీకు యింతసిగ్గు ?
తాడిచెట్టు తలనుదన్ని
తాతనీడ తరిగిపోయె
నిదురలెమ్మ నిమ్మకాయ
కళ్ళువిప్పు కందపిలక
త్వరగలెమ్మ తల్లిగాదె
చిలుకవచ్చి చెట్టుమీద
పిలుచుచుండె పిల్లనిన్ను
వేగలెమ్మ వెన్నయిదిగో
కిత కిత కిత కిత కిత కిత

౭౨ వదినె పాట

— మనవారి హాస్యాలు సున్నితంగా వుండక మోటుగా నుంటవి. గురజాడ వారువలికే వరకూ తెలుగువారు హాయిగా చక్కగా నవ్వటమే నేర్చుకోలేదు. మోటుహాస్యపు పాటలలో ఒకటి.

వదినెకు వగదర
బిందెకు బిగదర
బంగరు కుచ్చుల మావదినే
గోడపొంటి రెండుసల్లులు పారుతె
ఉలవలంటదీ మావదినే
బుక్కుతనంటది మావదినే

నరాలపొంటి తేళ్ళుపారుతె
సేవాలంటది మావదినే
తింటనంటది మావదినే
దూలాలపొంటి పాములుపారుతె
కడియాలంటది మావదినే
పెట్టుకుంటనంటది మావదినే

శెక్కెరబుక్కి దొల్లవంటే
చీమలుకుట్టిన మావదినే
అన్నంతినక అర్రలవంటే
అన్నయ్యకొట్టిందా వదినే

౭౮ సిరాడిన చేడె

—పండిత కవుల సృష్టి కంటెను సహజ దృశ్యము స్త్రీల పాటలలో చక్కగా కనబడుతున్నది. పల్లెటూరి నీలాటి రేవులలో ఇది నిత్య దినమూ ప్రత్యక్షమే.

నీలాటి రేవంత నిగ్గు తేరింది
ఏచేడె కడిగింది ఈచాయ పసుపు
పచ్చపసుపు దెచ్చి మరద లాడింది
అణుప్పసు పన్నల్ల చెల్లెలాడింది
కొట్టుపసుపు కోమాళ్ళ తల్లియాడింది
చాయపసుపు దెచ్చి పూయ నేర్చింది
శాంతమ్మబంగారు చాయల్లదేర
కోమాళ్ళతల్లియే తానుగోపమ్మ
గొంతి యాడిన పసుపు గోవపూఛాయ
అన్నల్లచెల్లెలే తానుఅమ్మాయి
అతివ ఆడినపసుపు ఆవపువుచాయ
బావల్లమరదలె తానుఅమ్మాయి
పణతి ఆడినపసుపు బంగారుచాయ

పసుపుకుంకుమలు సౌందర్య సామగ్రియేగాని ఆరంభములో మాంగల్య చిహ్నములుగా పుట్టలేదు. స్వాధీనభారతము వానిని మాంగల్య చిహ్నములుగా పరిగణించుకున్నది.

నేడు తెల్లవారి వెల్లపొడులు సదాచారమై పోయినవి. దేశీయ సౌందర్యసామగ్రి వైపు మన తరుణుల దృష్టిమరలునుగాక.

౭౯ తడికా, తడికా

— భార్యాభర్తల నడుమ కలతలు వచ్చినవి. అంతలోనే బిర్రు హెచ్చినది. మాటలాడుట కూడ చిన్నతనమే. తడికకు మధ్యవర్తిత్వము ఆవహించినది. అయితే ఎంతసేపుండగలవు ఈతాపాలు?

వంకాయ, వండాను । వరికూడువార్చాను,
తినమనిచెప్పవే? తడికా! తడికా!
వగలాడిమాటలకు । వళ్లంతమండిఁది
వద్దనిచెప్పవే? తడికా! తడికా!
పట్టుచీరతెచ్చాను । పెట్టెలోపెట్టాను
కట్టమనిచెప్పవే? తడికా! తడికా!
చీరకంచులులేవు । చుట్టుచెంగులులేవు.
వద్దనిచెప్పవే? తడికా! తడికా!
సంతలోకివెళ్లి । సరిగంచుచీరను
అద్దాలరవికను! అతివతెచ్చెదకట్టుకోవే!

౨౦ వెర్రి బావ

— వెఱ్ఱిబావను ఉడికిస్తుంది గడుసు పెండ్లాము. అడుగడుగునకూ అనుమానము కలిగిస్తూ చిక్కువిప్పేస్తుంటుంది.

ఒకరికీ చేతులిచ్చాన్ ఒకరికీ కాళ్ళనిచ్చాన్
ఒకరిని చేతబట్టీ కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్
ఎవరికీ చేతులిచ్చావ్ ఎవరికీ కాళ్ళనిచ్చావ్
ఎవరిని చేతబట్టీ కూకున్నావే పిల్లా కూకున్నావే
గాజుల్ కీ చేతులిచ్చాన్ కడియాలకి కాళ్ళనిచ్చాన్
డబ్బుల్నీ చేతబట్టీ కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్
ఒకరినీ నానవేశాన్ ఒకరిని చితకాకొట్టాన్
ఒకరినీ చుట్టచుట్టీ కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్
ఎవరినీ నానావేశావ్ ఎవరిని చితకాకొట్టావ్
ఎవరిని చుట్టాచుట్టీ కూకున్నావే పిల్లా కూకున్నావే
సున్నాన్నీ నానవేశాన్ వక్కల్నీ చితకాకొట్టాన్
ఆకుల్నీ చుట్టాచుట్టీ కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్
ఒకరినీ కట్టీవేశాన్ ఒకరినీ వదలీవేశాన్
ఒకరినీ చేతబట్టీ కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్
ఎవరినీ కట్టీవేశావ్ ఎవరినీ వదిలీవేశావ్
ఎవరినీ చేతబట్టీ కూకున్నావే పాపీ కూకున్నావే
ఆవుల్నీ కట్టీవేశాన్ దూడల్నీ వదిలీవేశాన్
చెంబూనీ చేతబట్టీ కూకున్నానోయ్ బావా కూకున్నానోయ్

౭౧ ఎదురు చూచే వదిన

— బావమీద వ్యామోహానికి చాలామందున్నారు. బావ ఫలానినాటికి వస్తానని చెప్పి 'దేశము' వెడలిపోయినాడు. గడువులు దాటినవి. రాలేదు. ఆమె ఆందోళనమును గుర్తించండి.

ఏఒదినా ఏఒదినా ఎందుకేడుత్తావు
ఎ(ఱ్ఱి)నా ఒదినా నువ్వెంటనే సెప్పు
దేశమెల్లిన మీఅన్న తిరిగి రాలేదు
తిరుగొత్తె బాగున్ను తీర్తమెలుదాము
ఎల్లినో డెల్లినట్టె ఉండిపోతాడ
రేపోమాపోగాని తిరిగొత్తాడొదిన
సెప్పెల్లిన గడువూలు దాటిపోనాయి
సెట్టెక్కి సూడోలె వత్తున్నడేమొ
సెట్టొద్దు సేమొద్దు ఊరుకో ఒదిన
రాబోయె మాయన్న రాకమానడు
సూసీ సూసీ కళ్ళు కాసినై కాయాలు
మేసేటి ఆవూలు మానినై మేతాలు

కలత ఎక్కడికి పోగలదు ? ఆవులకు కూడా ప్రాకినది.

౭౨ ఓరందకాడ

—జానపదులలో మామను పెండ్లాముకట్టు కలదు. పలు అవతారములతో ప్రత్యక్షమయ్యే ఈ పాట 'దేశమెల్లిన' మామనుద్దేశించి అతని ప్రేయసి పాడిన పాట.

ఓ-రందకాడ బంగారు మామ
చంద్రగిరి చీరలంపరా ॥
చంద్రగిరీ చీరలంపూ కాకినాడా గాజులంపు
రాజమంద్రీ రైక లంపుమురా ॥ ఓరందకాడ ॥
నీకు నాకూ దూరమాయె నీలికొండలడ్డమాయె
కొండకెక్కి గొఱ్ఱె మేసిందోయి ॥ ఓరంద ॥
నిమ్మచెట్టుకు నిచ్చెనేసి నిమ్మపళ్లూ కొయ్యబోతె
నిమ్మముళ్లూ రొమ్ము నాటెనోయి ॥ ఓరంద ॥
నీకు నాకూ దూరమాయె నల్లకొండ లడ్డమాయె
నల్లగున్న సాలునంటిరా ॥ ఓరంద ॥
నందియాల సందుల్లోన ధర్మలారుదారుల్లోన
కాలుజారితే కదలనివ్వరురా ॥ ఓరంద ॥
దచ్చినాన గాలితోనే వచ్చే నల్లమబ్బుతోను
వన్నె వన్నె వార్త లంపుమురా ॥ ఓరంద ॥

ఇది ఏలపాట. తాళ్లపాక చినతిరుమలాచార్యులు దీని లక్షణమును సంకీర్తన లక్షణములో వ్రాసెను గాని అది కేవలము దీని రూపవర్ణనమును మాత్రమే చేయుచున్నది. దీని గతి 'తకకిటతక' అని ఆరక్షరాల ఆవృతాలు నాలుగుచొప్పున గల రెండేసి పాదాలతో నడుస్తున్నది. రెండో పాదములో చివరి రెండావృతాలకున్నూ "రా, ఓ" అన్న రెండక్షరాలే ఛాహానాలు.

ఏలలు యక్షగానాల్లోగాని, వీధినాటకములలోగాని, స్త్రీల పాటలలోగాని ఉన్నప్పుడు వాటికి ఇదే లక్షణము. అప్పకవి తక్కిన దేశిఛందములను వివరించునప్పుడు వలెనే ఏలల వివరించునప్పుడును పప్పులో అడుగువైచినాడు. 'భానువంశమూనబుట్టి' అన్న కందుకూరి రుద్రకవి ఏలను 'తకిట తకిట' అని త్రిశ్రగతిలో పాడుకున్ననూ పాడుకోవచ్చును. ఏల యొక్కగతి, రెండూనాలుగూ అక్షరాలుగా తెంపిననే నిర్దుష్టముగా స్ఫురించగలదు. ఈ ప్రత్యేకతను చెప్పకుంటే వేరేది చెప్పినను ఫలములేదు.

ఏలపాటలు రాయలసీమ జానపదగేయములలో మిక్కుటము. అందువల్లనే కదిరీపతి "వీధిబోయెడు ప్రౌఢ విటుడు పాడెడువింత ఏలపదాలకైౕ యాలకించు" నన్నాడు. వీటిలో పాటకు ప్రాధాన్యత హెచ్చు, తెలుగు జానపదగేయములలో సంగీతమాధుర్యము రాయలసీమ పాటలలోనే హెచ్చు.

౨౩ గొబ్బియళ్లో

— ఇవి చూడండి. పల్లెటూరి నీలాటి రేవుకథ దృశ్యములు.

పెద్దది అక్కమ్మ పెదబానతోడ గొబ్బియళ్లో గొబ్బియళ్లో
పెద్దది అక్కమ్మ నీళ్లకుపోయె ,, ,,
ఎంతచక్కగా ఏడుమెట్లుదిగె ,, ,,
గడగడన కడవకడిగి బుడబుడనముంచె ,, ,,
చుట్టూపక్కలచూచె ఎవ్వరులేరు ,, ,,
కట్టపైన పోయేటి గింగుట్లరాజు ,, ,,
కడవట్ల ఎత్తుదువూ రావయ్యారాజ ,, ,,
ఎత్తితే ఎత్తేను పేరేమిచెప్పు ,, ,,
పేరేమిచెప్పేది పేదోళ్లపాప ,, ,,
నాపేరువజ్రమే కడవపేరు ముత్యమే ,, ,,

అక్కమ్మ అన్నమాట పెద్దపిల్ల అన్న అర్థముతో దేశిసారస్వతములో కనబడుతుంది. అది సామాన్యనామ మన్నమాట.

౭౪ నీటి చెలమ వద్ద

తమల పాకుల మీద వడ్లాండ బోసి
నేబోతు కృష్ణమ్మ నీళ్ళ చెల మలకి
ఊరగదె వుదకంబు తేరగదె వూట
చేదగదె నాచేతి ముత్యాల బిందె
అటుచూచి యిటు చూచి కట్టాంకజూచి
కట్టమీద బోయేటి పొట్టి కోమటి
ఆవులు గలవారి ఆడమనిషిని
కోడెలు గలవారి కోడల్ని నేను
మేకలు గలవారి మేనకోడల్ని
మాఅత్త కొట్టాది బిందెత్తి పొమ్మ
మీఅత్త కొట్టనేల బిందెత్త నేల
అటు జూచి యిటు జూచి బాటాంక జూచి
బాటమ్మట వెళ్ళేవు ఓ బాపనయ్య
ఆవులు గలవారి అడమనిషిని
కోడెలు గలవారి కోడల్ని నేను
మేకలు గలవారి మేన కోడల్ని
మాఅత్త కొట్టాది బిందెత్తి పొమ్మ
మీఅత్త కొట్టనేల బిందెత్త నేల
అటు జూచి యిటు జూచి గట్టాంక జూచి
గట్టు మీద పోయేటి పూజారి మాయన్న

ఆవులు గలవారి ఆడమనిషిని
కోడెలు గలవారి కోడల్ని నేను
మేకలు గలవారి మేన కోడల్ని
మాఅత్త కొట్టాది బిందెత్తి పొమ్మ
మీఅత్త కొట్టనేల బిందెత్త నేల
అల్లదిగో మాఅత్త తానె వస్తున్నాది
ఎత్తొద్దు ఎత్తొద్దు వెళ్ళండి బాబు

అత్త వచ్చినచో బిందె తనంతట తానే నెత్తిపైకి లేచును. బిందెకు కూడ అత్తగారన్న భయమే. నిండు బిందె నెత్తిపై మోయు అలవాటు పూర్వాంధ్ర సీమ పాటకపు జనములకు కలదు.

---

౨౫. వెర్రి మగడు

—పెంకి పెండ్లాము శ్లేషార్థమును పట్టి పెనిమిటిని ఎగతాళి చేస్తున్నది. ఈ గేయము పశ్చిమ గోదావరి మండలానిది.

ర్యాలీ రావులపాడు రేలంగి సంతలోన
బొచ్చెపరిగె తెచ్చినానె ముక్కెయ్యవేపిల్ల ముక్కెయ్యవే

ఓరోరి నామగడ వయ్యారి నామగడ
ఎఱ్ఱిబాగుల నామగడ ఎఱ్ఱిబాసి నామగడ
రెక్కలున్న సేపకీ ముక్కులుంటాయా ?

నరసాపురం పాలకొల్లు మారుటేరు సంతలోన
కోడిపెట్ట తెచ్చినానె గుడ్డెయ్యవేపిల్ల గుడ్డెయ్యవే

ఓరోరి నామగడ ఒయ్యారి నామగడ
ఎఱ్ఱిబాగుల నామగడ ఎఱ్ఱిబాసి నామగడ
జుట్టున్న కోడికీ గుడ్డుంటదా ?

భీమవరం ఆకీడు ఈరవాసరం సంతలోన
గేదెపెయ్య తెచ్చినానె పాలెయ్యవే పిల్ల పెరుగెయ్యవే

ఓరోరి నామగడ ఒయ్యారి నామగడ
ఎఱ్ఱిబాగుల నామగడ ఎఱ్ఱిబాసి నామగడ
కొమ్ములున్న గేదెకూ పెరుగుంటదా పాలుంటయా ?

౭౬ రాజసపు కోడలు

—రాజసపు కోడలు వాలకము [illegible]

ఇల్లలికి ముగ్గుపెట్టి రింటి మగవారు
పేడకళ్ళు దీయు పెదబావగారు
ఇంటి పనులు చేయు ఇంకో బావయ్య
అంటు లన్నియు దోము అత్తయ్యగారు
ఇంటి పనులు సయ్యొక్క విడిదిలేవమ్మ ;

దుబ్బుపుల్ల ఏది పంచటరుగేది ?
చిట్టిముంత నీళ్లేవి చిరుపసుపేది ?
కుంకపు బరిణేది అద్దముఏది ?

చూడరా ఆడదాని సురటి మాటలు
చూడరా ఒక దెబ్బ చూడరా ఇకను ;
ఎక్కరా చింతచెట్టు విరవరా జూక
వెయ్యరా ఆజూక వెన్నుపొడుగునను ;

ఆరు నెలల బాల చంక బెట్టుకుని
పుట్టింటికప్పుడు మరిదౌడుతీసె
అల్లంత దూరాన అన్నలుచూసి

"ఏమమ్మ చెల్లెలా! ఇట్లు వచ్చేవు ?"
"కానక కాం(డేగు పళ్ళు నేగోం
నేరక నేరేడు పళ్ళు నేగోర
కారుడ్డములు పలికె కాంతుడు మావారు
నేరాలు మోపేరు వారందరును"
కుదించి కుదించి గోడుచెందంగ
ఓదార్చి తమయింట నుండ మన్నారు

వ్యాఖ్యాన మనవసరము. సుకటి, అన్నది దేశిపదము. సుగటి మిద్దెలు, సీతమ్మ సుదటి అనే పదములు జేశిలో కనబడుతవి. 'అన్నెకారి' యన్నది ఇంకొకటి.

---

౭౭ వేరే పోదామా

—అవిభక్త కుటుంబపు నీడలోనే వేరింటి కాపురము గూడు కట్టును. ప్రౌఢ తనభర్త నడుగు చున్నది.

సందమామకన్న సక్కాని మొగుడా
వేరే పోదామా ?
అత్త మామలపోరు నేనుపడలేను
ఆడబిడ్డలపోరు నేనుపడలేను ॥ సం ॥

ఉంగరాలచేయి ఊగెరా మొగుడా
కందిరీగా నడుము కదిలేర మొగుడా
వేరే పోదామా ॥ సం ॥

కొండంత కొప్పేమొ కదిలేర మొగుడా
కొప్పుపై జాజులు వాడెరా మొగుడా
వేరే పోదామా ॥ సం ॥

లక్కరాజు గంగయదాసు పాట ఒకటి ఇటు వంటిదే కాని ఇంత కన్న పెద్దది ఉన్నది.

౭౮ ఏరాలు

—వేరే పోవగానే సరికాదు. అక్కడనూ సమస్యలు కలవు. ఆడుంగ' కంటె ఈ'కొంగ' తోనే ఎక్కువ బాధ !

పు :— ఏరాల్ని తెస్తాను । యింటిలో పెడతాను
ఏరాలి మాటవినాలి । సుందరి పిల్ల
యేరాలి మాటవినాలి । నాయుడో లమ్మో ॥ ఏ ॥

స్త్రీ :— ఏకులొడుకు తాను । యేకొండి పెడతాను
యేరాలి పోరు పడలేను । సుందర మగడ
యేరాలి పోరు పడలేను । సోకుదారి మగడ ॥ ఏ ॥

పు :— వండి పెట్టలేవా । వడ్డించలేవా
కోనేటి నీళ్లుతేలేవా । సుందరి పిల్ల
నామాట వినాలే । నాయుడో లమ్మో

స్త్రీ :— కూకుంటె లెగలేను । కూడొండి పెట్టలేను ॥ ఏ ॥
కోనేటినీళ్ల కెళ్లలేను । సుందర మగడ
కానిమాట లనబోకు । సోకుదారి మగడ ॥ ఏ ॥

పు :— బంగారపు బొమ్మ । బెంగుళూరు గుంట
దాని నడుము నాగబంధములే । సుందరి పిల్ల
దాని నడక హంస నడకలే । నాయుడో లమ్మో ॥ ఏ ॥

స్త్రీ :- దాని మాయలోను పడబోకు ! నాయుడుబావ
దాని సోకులోను దిగబోకు ! సుందర మగడ
దాని మాటలైన వినబోకు । సోకుదారి మగడ

పు :- వడ్డాణ మిదిగోయె । వయ్యారి భామా
నీ నడుముకైన పెట్టుకోయె । సుందరి పిల్ల
నీ నడుము చక్కగుంటుందె । నాయుడోలమ్మా ॥ ప ॥

స్త్రీ :- ఎప్పుడెటు కోవాలో । అప్పుడెట్టు కోవాలి
పండుగ పున్నానికి । సోకుదారి మగడ
అదిఅప్పుడెట్టు కోవాలి । నాయుడు బావ

తడిక పాటలోని చిన్న అలకవలె పెద్ద అలకలు కూడ నగతో పటాపంచలు !

౨౫ సిరిసిరి మువ్వపాట

—అయితే నగలతో సంతుష్టి చేకూరగలదా. ఎన్నాళ్లు సవతి బాధ భరించగలదు మగనాలు ?

ఈముండ కాపురము ॥ సిరిసిరి మువ్వ ॥
నాకే ముండ తెచ్చింది ॥ సి ॥
అన్నపూర్ణ కాపురము ॥ సి ॥
కన్నవారి యిల్లుకాదా ॥ సి ॥
రంగమ్మ కాపురము ॥ సి ॥
రత్నాల మూటకాదా ॥ సి ॥
ప్రక్కపాపిడేలనని ॥ సి ॥
పరిక్కలిరగ తన్నేడే ॥ సి ॥
జాకెట్టు లోడిగితే ॥ సి ॥
షోకేలనని తన్నేడే ॥ సి ॥
పాకిదాని లాగుంటేని ॥ సి ॥
పకపకవాడు నవ్వేడే ॥ సి ॥

"కూరిమి విరసంబైనను నేరములే తోచుచుండు నిక్కము సుమతీ !"

౭౦ పుట్టినింటికి

—ఆభిజాత్యము ముదిరిన సిరిమంతులవి విస్తారమైనవి వివాదాలు. పాటకపు జనములో ఇవి పరిపాటికావే. మగని బాధపడలేక పుట్టినింటికి నడక సాగించిన అజ్ఞానపు పడుచు! "కాశీకెళ్దామంటె కదలవే కాళ్లు, ఢిల్లీకెళ్దామంటె తిరగదే మనసు. నా రామపుట్టింటికెళ్దాము అంటె, నా కాళ్లు పన్నిన్న రథములై నడచె నా చేతులుయ్యాల చేరులై యాడాగు." అయితే దారితోడు నుంచి ప్రశ్న వచ్చింది.

ఏవూరు ఏపల్లె తుమ్మెదా
ఎక్కడికి ఎల్తావు తుమ్మెదా
గులకల్లపాడూ గుమ్మడే
గోదారి పక్కని గుమ్మడే
గులకల్లపాడూ తుమ్మెదా
అత్తోరు ఊరూ తుమ్మెదా
పుట్టిల్లులేక తుమ్మెదా
పుట్టిల్లు మాదా గుమ్మడే
గులకల్లపాడే గుమ్మడే
పాడిపంటఉందా తుమ్మెదా
సంతానముఎందరె తుమ్మెదా
పాడిపంటలేదు గుమ్మడే
సంతానములేదు గుమ్మడే
అత్తగారుఉందా తుమ్మెదా
ఆడబిడ్డలు ఉన్నారా తుమ్మెదా

అత్తగారుపోరు గుమ్మడే
ఆడబిడ్డలుపోరు గుమ్మడే
పడలేక నేను గుమ్మడే
మావూరు పోతున్నా గుమ్మడే
పెద్దవోరు లేర తుమ్మెదా
కంతబుద్ధి సెప్పడానికీ తుమ్మెదా
బుద్ధిసెప్పేవోళ్ళకి గుమ్మడే
అసలుబుర్రే లేదు గుమ్మడే
అత్త లేనియిల్లు తుమ్మెదా
ఆరళ్లు ఉండదు తుమ్మెదా
ఆయిగా ఉంటాను తుమ్మెదా

బుద్ధిచెప్పేవారు అక్కడా వున్నారు. అసలుసంగతి వారికెక్కడెరుక పడును ? తెలియక పోయినా చెప్పుటకందరూ పెద్దలే. వారికే "బుద్ధిలేదట" ఇలాంటి పడుపుతో

"ఆడదానిసయి పుట్టుటకంటె
అడవిలో మానయి పుట్టుటమేలు"

అని నిట్టూర్పులు విగిడ్చేది !

౮౧ వియోగము

—ఏకారణమువల్లనో భార్యను పుట్టినింట విడిచివచ్చినాడు యువకుడు. ఆమె అక్కడా ఈతడిక్కడా బాధపడుతున్నారు,

ఎన్నాళ్ళో; ఈబంధకానాలు । మాకెన్నాళ్ళో ॥ఈ॥
కదిలివచ్చేనాడే । కారుమబ్బేసింది
కలికిరో నాయెల్లి । వెలవెల బోయింది
కందిన సెక్కిళ్ళు । కడవలలో బోసింది
కాటుకకన్నీళ్లు । నీలాలు నాయెల్లి ॥ఎ॥
గడియసేపయిన నన్ । విడిసినోడుకాడు
పడనారయేడాది । పొత్తైనకాలేదు
నడిమంత్రమున యింత । మిడిమేలమైపోయె
కడకునా కాపురము । కడగళ్ళపాలాయె ॥ఎ॥
సీలమండాదాక । సిందాడుతలకట్టు
కలువపూలు జుట్టి । కడవంత కొప్పెట్టి
పాలుపైన కుంకుమ్ము । బొట్టు కాటుకబెట్టి
గున్నయేనుగు మల్లె । గునగునా నడకలు నాయెల్లి ॥ఎ॥
వలరాజు అందాలు । వన్నెచిన్నెలరాజు
నిలువెత్తు నట్టిల్లు । నిండినారాజు
మెలిరాని నూనూగు । మీసాల నారాజు
కలలో రాతిరివచ్చి । కనిపించి పోయాడు ॥ఎ॥

౭౨ కలవారికోడలు

— అవిభక్త కుటుంబమునందలి సౌందర్యమును వ్యక్తము చేస్తుంది. ఈపాట విన

కలవారికోడలు కలికి కామాక్షి
కడుగుచున్నది పప్పు కడవలో పోసి
అప్పుడే ఏతెంచె ఆమె పెద్దన్న
కాళ్ళకు నీళ్ళిచ్చి కన్నీళ్ళు నింపె
ఎందుకు కన్నీళ్ళు ఏమికష్టమ్మ
తుడుచుకో చెల్లెలా ముడుచుకో కురులు
ఎత్తుకో బిడ్డను ఎక్కు అందలము
మీ అత్తమామలకు చెప్పిరావమ్మ
కుర్చీపీటమీద కూర్చున్న అత్తా
మాఅన్నలొచ్చారు మమ్మంపుతారా ?
నేనెరుగ నేనెరుగ మీమామనడుగు
పట్టెమంచము మీద పడుకొన్న మామ
మాఅన్నలొచ్చారు మమ్మంపుతార
నేనెరుగ నేనెరుగ నీబావనడుగు
భారతముచదివేటి బావ పెదబావ
మాఅన్నలొచ్చారు మమ్మంపుతార
నేనెరుగ నేనెరుగ నీఅక్కనడుగు
వంటచేసేతల్లి ఓఅక్కగారు
మాఅన్నలొచ్చేరు మమ్మంపుతార

నేనెరుగ నేనెరుగ నీభక్తి నడుగు
రచ్చలో మెలిగేటి రాజేంద్రభోగి
మా అన్నలొచ్చారు మమ్మంపుతార
పెట్టుకో సొమ్ములు కట్టుకో చీర
పోయిరా సుఖముగా పుట్టినింటికిని

ఎంతసుఖమైన హుకుము ! రచ్చలో మెలిగేటి రాజేంద్రభోగి ఉత్తరాంధ్రసీమ గేయాలలో రెండుమూడు తడవలు కనబడుతాడు.

సరిగ్గా యిటువంటిపాటయే రాయలసీమ పాటలలో ఒకటున్నది.

పట్టెమంచంమింద పండుండె మామా
అందరూబోతారు నందితిరణాళ్ళూ స్వామితిరణాళ్ళూ
నన్నేమియడిగేవు మీయత్త నడుగే
గద్దెపీటలమింద గౌరిపెద్దత్తా
అందరూబోతారు నందితిరణాళ్ళూ స్వామితిరణాళ్ళూ
రచ్చకట్టలమింద రాజా పెదబావా
అందరూబోతారు నందితిరుణాళ్ళూ స్వామితిరుణాళ్ళూ
వంటసాలలనుండె వయ్యారిఅక్కా
అందరూబోతారు నందితిరణాళ్ళూ స్వామితిరుణాళ్ళూ
ఎద్దూలగాసేడి ముద్దూల మఱదీ
అందరూబోతారు నందితిరుణాళ్ళూ స్వామితిరుణాళ్ళూ
సూదుల్లో ఉండేటి ఓ మొగలీరేకా
అందరూబోతారు నందితిరుణాళ్ళూ స్వామితిరుణాళ్ళూ

రచ్చలో మెలిగేటి రాజేంద్రభోగికీ, సూదుల్లో వుండేటి మొగలిరేకుకీ తారతమ్యమున్నది గదా ! అది హుకుములో కూడ కన్పిస్తున్నది. ఈతడు వల్లగాదన్నాడు.

౮౩ తిరునాళ్లు

—తిరునాళ్లకు పోవటముతో సరికాదు. అక్కడ చిక్కులెన్ని? తిరిగి వచ్చే వరకు తీర్థప్రతీట తీరిపోతుంది.

ఎత్తే ఎల్దువుగాని ఎంతో జాగ్రతయమ్మ
చిన్నదాన్నైయుండి చిన్నామామయ్యతో
చక్కాదానాలనూ చెన్నకేశవుల
తిరునాళ్లనే బోయి తీర్థామాడినాక
టెంకాయనే కొట్టి దీపమెలిగించి
ఉల్లడం క్రిందుగా ఊరేగుతుంటె
చిలిపివాడెవ్వడో చిన్నంగెన కొచ్చి
సంకాలో చెయిపెట్టి సరసమాడేడే
ఎనక్కిచూసే తలికి యెల్లీపోయినాడే
మాచెర్ల చెన్నడే మాయల్లవాడే

వాడెవడైనా మాచెర్ల చెన్నడే అనుకోవటములో అందమున్నది కదా! చెన్నకేశవుని ఉత్సవానికి వెళ్లినీదాయెను. ఆ చిలిపివాడెవ్వడు కాగలడు?

---

౮౪ చెలువుడి చెల్లెలు

—పుట్టినింట ఉన్న చెలువుడి చెల్లెలు విహారమును గుర్తించండి ఈ పాటలో. ఈమె యెవరో సుభద్రా సత్యభామలను గుర్తుకు తెస్తున్నది.

చెరువు కట్ట దున్నించి వుయ్యాలా
చెరుకులే నాటించి వుయ్యాలా
మంచె మీదా మంచె వుయ్యాలా
మంచినీళ్లా భావి వుయ్యాలా
చెలువుడీ చెల్లెల్ని వుయ్యాలా
చేను కావిలుంచి వుయ్యాలా
ఈనెలూ బెండ్లొలిచి వుయ్యాలా
మంచెలే కావించి వుయ్యాలా
వెండిదీ వడిశెల వుయ్యాలా
భమిడిదీ ఆరాయి వుయ్యాలా
గిరగిరాతిప్పుతూ వుయ్యాలా
గుప్పునా రాయొదల వుయ్యాలా
టక్కునా తగులునూ వుయ్యాలా
తల్లకిందుగ పడును వుయ్యాలా
పాయ్యేటి పిట్టలను వుయ్యాలా
బారలే పగలేశె వుయ్యాలా
నడిచేటి పిట్టల్ని వుయ్యాలా
నడుములే విరగేశె వుయ్యాలా

కూర్చున్న పిట్టలను వుయ్యాలా
    గుండెలే మురిగేసె వుయ్యాలా
వచ్చేటి పిట్టలను వుయ్యాలా
    వడిసెత్తో నేవేసె వుయ్యాలా
ఆపిట్ట నీపిట్ట వుయ్యాలా
    గుదికట్టుకొనివచ్చె వుయ్యాలా
వండుమని పెదవొదిన నుయ్యాలా
    వాకిట్లో వేసెనే వుయ్యాలా
రచ్చలో వుండేటి వుయ్యాలా
    రాజేంద్రాభోగి వుయ్యాలా
వినవయ్య నీచెల్లి వుయ్యాల
    వేటలాడొచ్చింది వుయ్యాల
అట్టిమాటలు మతికి వుయ్యాల
    గిట్టునని చెప్పితి వుయ్యాల
ఆడదానికి ఆటలుయ్యాల
    మొగవాడికి వేటలుయ్యాలా

ఉయ్యాలా అన్న పాదాంతపదము సాధారణముగా జీవుని ఉద్దేశించిన వేదాంత గేయములలో కనపడుతుంది. ఈపాటలలోనికి ఆపదము అతి వ్యాప్తివల్ల ప్రవేశించినది.

రా॥ బ్రతుకమ్మ పాట

బ్రతుకమ్మపాటలు తెలంగాణములోనివే. అయితే ఈపాటలలో 'చందమామ' అన్న పాదాంతపదమున్నది. ఇంకొకపాటలో

— అది అమ్మకూడా అయినది — వలలో అనీ ఉయ్యాలో అనీ పాదాంత పదము లున్నవి. బ్రతుకయ్య విష్ణువు, బ్రతుకమ్మ లక్ష్మీదేవి. బ్రతుకమ్మ పండుగలు మాత్రము తెలంగాణమున తప్ప వేరేచోట జరుగుతున్నట్లు మాకు తెలియదు. ఈపాట గోవిందనామముల వరుసలోనుండుట విశేషము.

శ్రీలక్ష్మీదేవియు చందమామ । సృష్టిబతుకమ్మయ్యె చందమామ
పుట్టినా రీతి చెప్పె ,, భట్టు నరసింహకవి ,,
ధరచోళ దేశమున ,, ధర్మాంగుడనురాజు ,,
ఆరాజు భార్యయు ,, అతిసత్యవతి యంద్రు ,,
నూరునోములు నోమి ,, నూరు మందినిగాంచె ,,
వారు శూరులయ్యు ,, వైరులచే హతమైరి ,,
తల్లిదండ్రు లపుడు ,, తరగనీ శోకమున ,,
ధనరాజ్యముల బాసి ,, దాయాదులను బాసి ,,
వనితతో ఆరాజు ,, వనమందు నివసించె ,,
కలికిలక్ష్మిని గూర్చి ,, ఘన తపంబొనరించె ,,
ప్రత్యక్షమై లక్ష్మి ,, పలికె వరమడుగుమని ,,
వినుతించి వేడుచూ ,, వెలదితన గర్భమున ,,
పుట్టుమని వేడగా ,, పూబోణి మదిమెచ్చి ,,
సత్యవతి గర్భమున ,, జన్మించె మహాలక్ష్మి ,,

అంతలో మునులునూ చందమామ । అక్కడికి వచ్చిరీ చందమామ

కపిలగాల వులునూ ,, కశ్య పాంగిరసులు ,,

అత్రి వశిష్టులూ ,, ఆకన్నియను జూచి ,,

బ్రతుకగనె యీతల్లి ,, బ్రతుకమ్మ యనిరంత ,,

పిలుతు లదివరనుండి ,, ప్రియముగా తలిదండ్రి ,,

బ్రతుకమ్మ యనిపేరు ,, ప్రజలంత అందరూ ,,

తాను ధన్యాడంచు ,, తనబిడ్డతో రాజు ,,

నిజ పట్టణముకేగి ,, నేల పాలించంగ ,,

శ్రీమహా విష్ణుండు ,, చక్రాంకు డనుపేర ,,

రాజు వేషంబున ,, రాజు ఇంటికి వచ్చి ,,

ఇల్లింట మనివుండి ,, అతివ బ్రతుకమ్మను ,,

పెండ్లాడి కొడుకులా ,, పెక్కుమందిని గాంచె ,,

ఆరువేల మంది ,, అతి సుందరాంగులు ,,

ధర్మాంగుడను రాజు ,, తనభార్య సత్యవతి ,,

సరిలేని సిరులతో ,, సంతోష మొందిరీ ,,

జగతిపై బ్రతుకమ్మ చందమామ । శాశ్వతంబుగ వెలసె చందమామ

౭

వినోద గేయములు

౮౬. రాయిరాయి కాగితం

వినోదములేనిదే జీవితములేదు. ఆహార నిద్రాదులు శరీరమున కానందమునిచ్చిన, వినోదము మనస్సున కుల్లాసమునిచ్చును. చీకటింటికి వెలుగున్నూ చింతలుకమ్మిన మనస్సుకి వినోదమున్నూ అందము.

తెలుగునాట వినోదాలకు లెక్కలేదు. సాతానిజియ్యరూ, భద్రాద్రి యాత్రికులూ, గారడీవారూ, గంగెద్దు దాసులూ, కొమ్మదాసులూ, కోయమామలూ, పెల్లాడే బొమ్మలూ, బుడబుక్కలవారూ, సోదివాండ్రూ, దసరాపిల్లలూ, ఎవరో ఒకరు ఏడాది పొడుగునా పాటలు పాడుతూ రంజిస్తునే వుంటారు.

— అడుగో ఎర్రనిపాగా, నల్లని శరీరము, పచ్చని చెవిరింగులూ రాగి దండకడియాలూ, ఎండువేళ్ల మురుగులూ, పచ్చపసుపు, చంద్రవంక బొట్లూ, వీపున విల్లంబులతో కోయమామ!

నీలాటి కోయమామ మాలాటి దేశమొస్తే
ఉట్టిమీదపెట్టి ఊరేగించెదము రాయిరాయి కాగితం
వాడీడిపుణ్యాన్న అబ్బాయి పుడితేను
కోయరాజు పేరుపెట్టు కోండి రాయిరాయి కాగితం
ఏడీలు సీడీలు ఎక్కవైకొందరు
ఎనకసెక్కరాలు వెంటబడ్డాయి రాయిరాయి కాగితం
దమ్మిడీ కూలోళ్లు దగుల్బాజీ గుత్తోళ్ళు
గొప్పకు రమ్మంటేను రాయిరాయి కాగితం
కొప్పులు దిప్పేరు ఇంటిలో తలదువ్వి
ఈధిలోకొస్తేను బేడకిదానికొప్పు బేరమైంది
రాయిరాయి కాగితం

రాయిరాయికాగితం అంటే ఉత్తరము రాయమనికాబోలు.

౮౭ సాముద్రికం

— కోయమామ చెయ్యిచూచి సాముద్రికంకూడా చెప్పగలడు.

సేయిసూస్తారా పిల్ల
సేతిలోబంగారు రేకున్నది ;
కుళ్ళాయి, కుచ్చుంది
కూకుని తింటావుపిల్ల ;
బాలెంత రూపుంది
బాధపడతావు పిల్ల ;
బండిమీద కల్లుంది
బహుజోరుగావుంది ;
తాగుతాగు పిల్ల
తన్నుల్తింటావు పిల్ల ॥ సేయి ॥

ఇవి పూర్తిగా పరమార్థమున్నూ కాదు, పరిహాసమున్నూ కాదు. అక్కడే వుంది వీనిఅందము

---

౮౮ పెళ్లాడే బొమ్మ

— ఇదెవరు ? తురకబాబు. రంగుల లక్కబొమ్మ తలలోనూ, చేతులలోనూ వేళ్ళుదూర్చి బీబీనాంచారి పాట పాడుతున్నది.

పెళ్ళాడే బీబీనాంచారీ పెళ్ళాడేబొమ్మా
అత్తామామలపోరూ పడారాదమ్మా
మామాకూ బంగూపెట్టీ
అత్తాకూ మందుపెట్టీ
అందర్నీ సాగనంపూ ॥ పెళ్ళాడేబొమ్మా ॥

---

౮౯ కాశీకావడి

— గంటల కావడితో కాశీపటాలు చూపించటానికి యాత్రికుడు వస్తున్నాడు. కావడి దింపటమూ తట్టుచీరలు ముళ్ళువిప్పటమూ, చూడవచ్చినవారిని సర్ది కూర్చోనబెట్టటమూ ఒక్కొక్క పటమూవిప్పి ప్రదర్శించటమూ — మొత్తమొక అరగంట ప్రదర్శనము !

కాశీకి పోయాను రామహరీ
కాశి తీర్థమూ తెచ్చాను రామహరీ
కాశీకి పోలేదు రామహరీ
పూరి కాలవలో నీళ్ళండి రామహరీ
కాశీకి పోయాను రామహరీ
కాశి విభూతి తెచ్చాను రామహరీ
కాశీకి పోలేదు రామహరీ
వీడి కాష్ఠంలో బూడిదండి రామహరీ
పంచేంద్రియములూ రామహరీ
నేను బంధించి యున్నాను రామహరీ
కొంచెము నమ్మినా రామహరీ
కొంప ముంచి వేస్తాడండి రామహరీ
ఆలు బిడ్డలు లేరు రామహరీ నేను
ఆత్మయోగి నండి రామహరీ
ఆలు బిడ్డాలెల్ల రామహరీ వీని
కాయూర నున్నారు రామహరీ

వెనుక మాటలు చెప్పేవాళ్ళు వాని బంధువే,

౯౦. పైస తమాషా

—ఏవో టక్కుటక్కుమని వాద్యం వినబడు తున్నది. నల్లకోటూ, ఎఱ్ఱతలపాగా, అద్దాలు మెరుస్తూ తాలూకా కచేరీ ఆకారంతో కొయ్యపెట్టె జోరుగా వున్నది వీని వ్యాపారము ! చెంపలకు చేతులు చేర్చుకుని, వంగి, పెట్టెలోని బొమ్మలను ఆప్యాయముతో చూస్తున్నారు పిల్లలు తీరికన్నా చుట్టూ నున్నవారి కోలాహలం జాస్తిగా ఉన్నది. వాద్యమను కున్నాము. గోళ్లతో కొట్టుతూ చేతిచిరుకట్టెతో బయని ఊపుతూ పాడుతున్నాడు.

పైస తమాషా చూడర బాబూ
ఏమి లాహిగా నున్నది చూడు
ఏమి తమాషా లున్నయి చూడు
కాశీపట్నం చూడర బాబూ
కలకలలాడే గంగానదిని
కన్నుల కఱవుగ చూడరబాబు
హరిశ్చంద్రుడు సత్యం కోసం
ఆలి బిడ్డలను అమ్మిన చోటు
అదు గదు గదుగో విశ్వేశ్వరుడు
హర హర హర యను భక్తుల చూడు
చూచి మోక్షం పొందర బాబు || పైస ||
హస్తినాపురీ పట్నం చూడు
పాండవులేలిన పట్నం చూడు
తాజమహాలును చూడర బాబు
కృష్ణదేవరాయలని చూడు
బెజవాడలో కనకదుర్గను
భద్రాచలములో రామదాసును
కన్నుల పండువుగ చూడర బాబూ
చూచి జ్ఞానం పొందర బాబూ

౯౧ కోతికి బుద్ధులు

— వీధులు వదిలి సందులలో ప్రవేశిస్తాము. ఆయింటిముంగిట ఏదో సందడి. ఆవాడనుంచి పోతే గృహిణులందరూ లేచిపోతారు. ఈవాడనుంచి ఏమీ వెళ్లనట్టుగా పదండి. ఎరుకలచిన్నది కోతిని తెచ్చినది. కోతి ఏవో పనులు చేస్తున్నది.

పతివ్రతాధర్మంబు భక్తిగా సలిపి
అతనిచెంపమీద అంటిపెట్టివుండు
మగనితో నీకసలు మైత్రిసరిపడక
పగదానివలె మీద పడజూడెతల్లి
అత్తమామలతోటి అనువుగాకుంటె
క్రొత్తముగ్గులుపెట్టి కుంగదియ్యావె
సేవచేయించుకో చిన్నత్తచేత
బావగారిని నీదు బానిసగజూడు
మరదుల నట్టిట్టు మన్నించబోకు
యిరుగు పొరుగులతోటి యిచ్చకములాడు
అంపకము లానాడు అడగవచ్చితే
కొంపగదలక కోపించుకోవే
పెద్దలు నిన్నొచ్చి పిలువ జూచితే
పెద్దపెట్టునగోల పెట్టిఆటాడె
ఏకువలె మెత్తంగ నెరుగనట్లుండి
మేకురీతినిబిగిసి మేలుకొనియుండు
కయ్యంబులకు ముందు కాలుదువ్వుచును
పొయ్యికడకేబోక బుద్ధిగలిగుండు
అంకినకాడికి అమరజూచుకొని
జంతుచెందక బార జూచిపోరాడె

౯౨ గౌరి కల్యాణ వైభోగము

—వీరిద్దరూ మెడలకు గంధపుపూత, కొప్పు నిండా పూలతో వియ్యపురాండ్రు. ఆ పసుపు బట్టల జంట నవవివాహితులు. ఈ దంపతులకు ఆశీర్వచనమూ బహుమానమూ కోరుతున్నారు వియ్యపురాండ్రు.

గౌరీ కల్యాణ వైభోగమే
లక్ష్మీ కల్యాణ సౌభాగ్యమే
పెళ్ళి పెళ్లన్నాడు పెరుగూ తున్నాడే
కన్నమ్మ బాష్పాలు కదల మన్నాడే || గౌరి ||

వోలేది వోంకేది వోపెళ్ళి కొడకా
వోడికట్టు బియ్యమేవి వోపెళ్ళి కొడకా || గౌరి ||

మాబాబు గడ్డాము బవిరి గడ్డాము
యీనుండె పేలుండె ఈతముల్లుండె || గౌరి ||

అవిరేణి కుండలకి అంచులే లేవూ
పెళ్ళి కొడుకు అబ్బాయికి పెదవులే లేవు || గౌరి ||

౬౩ పల్లె వాని స్వీయ చరిత్ర

—వీడెవడు ? వీపున వల, నెత్తికి సన్నగా అల్లిన తాటాకు టోపి, చేతిలో మురికి సంచి !

నేను; పల్లోళ్ల, కుఱ్ఱోణ్ణి బాబు;
నన్ను; కొట్టొదు, తిట్టొద్దు బాబు;
నేను; దోసేది, బుఱ్ఱ సంగడి బాబు;
నేను; యేసేది, ఇసురు వలబాబు;
నాను; పుట్టింది, పూలపల్లి పుంత;
నాను; పెరిగింది, పెద పూడి సంత;
నా; బాబు పేరు, జల్లకొంకు బాబు;
నా; అమ్మ పేరు, మట్ట గిడప బాబు;
నా; చెల్లెలు పేరు, చేదు పరిగె బాబు;
నా; తమ్ముడు పేరు, రొయ్యి పీసు బాబు;
నా; పెళ్లం పేరు, యిసుక దొందు బాబు;
నా; పేరు, బొమ్మిడాయి బాబు ॥ నే ॥

ఆ సంచిలో ఈ చేపలున్నవి కాబోలు. వీడు ఎక్కడో కొత్తవాడు ఎప్పుడూ చూడలేదు.

౯౪ ఎంతో బీదవాడే

—ఆలోగిలిలో ఏదో పాట వినబడుతున్నది. నడవండి త్వరగా. ఓహో. సాతాని జియ్యరులు. వెడల్పైన ఎర్రంచుల తెల్లధోవతులు, వంటినిండా నామాలూ, తలపైనముసుగు నుదుటిచుట్టూ తిప్పినకొంగూ, చేతిలోతాటియాకు విసనకఱ్ఱ, తలమీద గుమ్మడిపండువంటి రాగిపాత్ర! చూడవలసిన వేషము! అదిగో తిరిగి అదేపాట పాడుతున్నారు. రండి విందాము.

ఎంతో బీదవాడే వేణుగోపాలుడు ఎంతో పేదవాడే
ఎంతో పేదగాకుంటే అలనాడు కుచేలుని
అటుకులకు చెయిజాచునా ॥ వేణుగోపాలుడు ॥
కట్టవస్త్రమె యుంటె కౌసల్యతనయుడు
నార చీరెలు దాల్చునా ॥ వేణుగోపాలుడు ॥
ఎక్కగుఱ్ఱమె యుంటె యశోదతనయుడు
పక్షివాహన మెక్కునా ॥ వేణుగోపాలుడు ॥
పండమంచమె యుంటె పంకజనాభుడు
పాముపై పవళించునా ॥ వేణుగోపాలుడు ॥
ఉండయిల్లే యుంటే పుండరీకాక్షుడు
కొండనెత్తుక దూరునా ॥ వేణుగోపాలుడు ॥
క్షీరసంద్రమేయుంటే శౌరి పొరుగిండ్లకు
పోయిపాలు త్రాగునా ॥ వేణుగోపాలుడు ॥

చమత్కారంగా వున్నదిగదూ. అదుగో ఆయింటివారేమో అంటున్నారు. పాడవలసిన జియ్యరులు వింటున్నారు మనముకూడా విందాము.

౯౨. గొల్లవారము

గొల్లవారము సద్గురునిసేవ కలవారము
చీకటికోనలోన చిట్టడవి మేసేపశువుల
చిత్తమందున దొడ్డికట్టి చెదరకుండా మందలోలే॥
వరయోగ తిరుమంత్రమును వదలక సేవించేవారికి.

... ... చల్లలమ్మే ॥గొల్ల॥
గోప్యమైనా తిరుమంత్రమను గొడ్డలొకటి చేతబూని
అండగోరండమైన అడవి నరకి దొడ్డికట్టే ॥గొల్ల॥
అందమైన బిందెలోన, చెదరకుండా పాలుపితికి
పొంకమైనా అడుపుమీదా పొంగకుండా పాలుకాచే ॥గొల్ల॥
శాంతమను పాలారబోసి, చతురాక్షరమున తోడూయుంచి
ఆత్మయనియెడుభాండములోనా,అందముగాతైరుదరచే ॥గొల్ల॥
తిరుమంత్రమను కవ్వముబట్టి, ద్వైమంత్రమనే తైరుతరచి
శరణార్థియను వెన్నదీసి చెదరకుండాముద్దచేసే ॥గొల్ల॥
అన్ని విధముల అమరగాచి, వన్నెమీరా నెయ్యిదీసి
వినయమైన విన్నపముతో నిష్ఠతో నిజగురునిచేరే ॥గొల్ల॥

హఠయోగుల గుప్తతత్త్వాలు గుర్తుకు వస్తున్నవి. వడగళ్ వైష్ణవము భక్తునికి అధికార అర్హతను నిర్ణయిస్తూ సాధనపట్ల కొంతగోప్యతను కోరుతుంది కాబోలు. అందుకేనేమో ఈ పాట ఇళ్లలోనేగాని వీధిలో వినబడకపోవడము.

[illegible] బసవన్న

—అదుగో బసవన్న. బసవన్న అనంగనే వీరశైవము గుర్తుకు వస్తుంది. నంది శివుని వాహనము. బసవన్న సింహాద్రి అప్పన్న, ఏడుకొండల వెంకన్న, అంశములు పుణికి పుచ్చుకున్నాడు. అప్పన్న అన్నమాట 'అహోబలు'కు భ్రంశరూపమై యుండునా ?

డూ డూ డూ బసవన్నా
డూ డూ డూ యెంకన్నా
పెబువుగారికి దండంబెట్టు
బాబుగారికి భాగ్యం కలిగి
పిల్లపాపలు చల్లగవుండి
పైరుపంటలు గాదులు నిండి
పచ్చగాను పది కాలాలుండి
దానం ధర్మం చేత్తావుండి
యెండిగిట్టలు యిస్తారంట
పైండి కొమ్ములు కడతారంట
పట్టుశాలువ పైనయేసుకు
పదిమందిలో పేరుసెప్పుకు
యింటికొక్కడు యీరభద్రుడు
పంచకొక్కడు బసవేస్సురుడు
చల్లగ వెలసి పెబువులు వుంచె
కళ్ళ వేడుకలు మనకంతాను

గంగెదు దాసు సన్నాయి, శ్రుతి బూరా, బిళ్ళగంటా అతనికి కాపీరైటుగా దఖలు పడ్డవి.

౯౨ అధ్యాత్మము

—వీరెవరో తాతగారు బియ్యపుమూట నెత్తిమీద ఉన్నప్పటికీ యుక్తిమానలేదు. ఏమం టారు? జోగయ్యతాతగారా? ఆడియ్యాము కొవ్వూరు సత్రానికివ్వడానికా? ధన్యాసు. దండము తాతగారూ.

ధీరుడు విశ్వామిత్రుడు తానయోధ్యకు
శ్రీరామునీ జూడవచ్చెను – అని
వారుడై సౌధము జొచ్చెను – ఎదురూ
గారాజు చనితోడి తెచ్చెను – మునికీ
చారు సింహాసనమిచ్చెను – మహా
దారుడై పూజయొనర్చెను – స్వామీ
మీరు వచ్చినయట్టి కారణమది దెల్పు
డీ రాజ్యమైన మీకిచ్చెదననె
ను రాకేందువదన వినవె యీచరితము-సుందరవనా ॥

మనసా వాచాకర్మణా మూడుయోగాలా సాధన చేస్తున్నాడీ బడుగు బ్రాహ్మణుడు !

౯౭ తాతతో పరిహాసకం

—అదుగో తాత మీద పాడుతున్నాడు గారడీవాడు. ఆపాగా, మీసము, ఎర్ర చొక్కా, బంగారు బిళ్లల దండా క్రీస్తాబ్ది రామ కాలానికీ నేటికీ అదే వేష మితనికి.

తాతో పీతో ముంజికాయమూతో
ఉల్లికోడు ఊతో తాతోయి తాత
తాతోయ్ । మాయింటికిరారో । మాటుంది;
నూవు కూసుంటె; కురిసీల పీటుంది;
నూవు నుంచుంటె; నిమ్మచెట్టు నీడుంది;
నూవు తొంగుంటె; పట్టిమంచం పరుపుంది;
నీ కాకలయితె; సన్నబియ్యం కూడుంది;
అందులో కొంకాయి; కూరుంది;
నువ్వొ ససేను; వల్లకాటి దిబ్బుంది.

౯౯ తోడు లేదన్నా

పిల్లల్ని ఆకర్షించటానికి ఈ పాట. వారూ పాడతారు దీని మొదటి చరణాన్ని. రెండో పాట వినండి.

ఎగిరే జట్కా బండి । నడిచే వొంటెద్దు బండి ।
గ్రుడ్లెట్టు జేసింది । గుఱ్ఱం బండీ ॥ గ్రు ॥
యీమూడు జాతుల కలుపుకోని । వూడ బొడిచిన ।
రయిలు బండి । కమురు కంపు బొగ్గునీళ్లు, తోడులేదన్నా ॥
వుడికె తోటకూర । మొలచే చెంచలి కూర
గ్రుడ్లెట్టు జేసింది । గులుగు కూర ॥ గ్రు ॥
యీమూడు జాతుల కలుపుకోని । వూడబొడిచిన,
గోంగూర । కమురు కంపు రొయ్యి పీచు తోడులేదన్నా ॥
వుడికె ఉలవ పప్పు । చెరిగే సెనగ పప్పు
కళ్లెట్టు జేసింది । కంది పప్పు ॥ క ॥
యీమూడు జాతుల కలుపుకోని । వూడబొడిచిన
పెసర పప్పు । కమురు కంపు । నేతిబొట్టు తోడులేదన్నా ॥

౧౦౦ రాజ నిమ్మ పండు

ఇంకా మచ్చు పాటలే పాడు తున్నాడు. అసలు పాట 'రాజ నిమ్మ పండు.' డోలక్ వాయించే వాడు చిరు కట్టెతో తాళము నిలుపుతూ వాయిస్తాడు. అదుగో అదే—

పల్లవి :— రాజన్న రాజో ! నారాజ నిమ్మల పండో !
ఓడెల్తుందో డెల్తుంది । నారాచ ముద్దుల బావ ।

అ । ప । రాజ, నారాజ, నారాజ నిమ్మల పండ;
నా అప్పరావు కొండ; నాలేత మామిడి మొగ్గ;
నా అప్పుడు గాచిన నెయ్యి ।
నా నేతిలో ఉడికిన బూరికన్న । నేరుపైన రాజా !
ఓడెల్తొందోడెల్తోంది; నారాజదేశమెల్లి పోతున్నావా ॥రా॥

౧ చ :— వెళ్లేవాడ వెళ్లతావు । ఎన్నాళ్లకు వస్తావో ?
ఇంటి వెనుకల, ఆకుమడి దున్నేల్లు రాజా !
వచ్చిందాక; చూచుకుంటాను ॥ రా ॥

౨ చ :— వెళ్లేవాడ వెళ్లతావు । ఎన్నాళ్లకు వస్తావో ?
ఎడమకాలి మడమ తోటి; తన్నేల్లు రాజా !
వచ్చిన దాక; చెప్పు కుంటాను ॥ రా ॥

౩ చ :— వెళ్లేవాడ వెళ్లతావు । రంగంలో దిగుతావు;
ఒకటో నెంబరుగళ్లీ; చల; రెండో నెంబరుగళ్లీ;
చల; మూడో నెంబరుగళ్లీ । కెళితే మళ్లీ రావురాజో ॥రా॥

౪ చ :— దేశము బాగుందా? ఊరైన బాగుందా?
అనుచు, అడిగి పిలిపించి । ఆదరణ చేయించి;
ఉడుకునీళ్లు త్రాగబెట్టి । వేపరొట్ట చేతికిచ్చి !
అంత మంది తొలగి । అట్టైపోవు రాజో ॥ రా ॥

ఇది వాస్తవానికి ఓడపాట. నమ్మించిన ప్రియుడు రంగం పోతూన్నప్పుడు పాటకప్రు ప్రియురాలి గుండె పాడుకొనుపాట ఇదె.

---

౧౦౧ టనానా టంకుచెలో

—గారడీవాడు ఏల పాటల పుట్ట. శతాబ్దాల వెట్టిమీద మారిపోకుండా దిగి వచ్చిన యెమ్మెకాడు. ఇది లోక వ్యవహారాలన్నిటినీ ఎత్తిచూపుపాట. ఈ వరసని చరణాలు ఎన్నైనా వుంటవి. మచ్చుకొన్ని

నామగడు వాడకెళ్లే నాకు తోడు ఎవరులేరూ
కోడికూసే వేళదాకా తోడురారా వన్నెకాడా ॥ టనాన ॥
చింతచెట్టు చిగురుచూడూ, చిన్నదానీ యీడుచూడూ
అద్దములో నీడ చూడూ, ఇద్దరికీ జోడు చూడు ॥ టనాన ॥
నరసాపురమునుంచి నలిగి నలిగొస్తంటే
తాళ్ల పాలెముకాడ తగిలింది జ్వరమూ ॥ టనాన ॥
చంకలోని నీళ్ళకడవా – నీడజూచి నింద గట్టిరి
ఇద్దరికీ యిట్టమయ్తె – ఎవరిదేమి భయ్యామె ॥ టానన ॥
ఇంటిమొగుడికి వంటెద్దుబండీ – రంకు మొగుడికి రెండెడ్ల బండీ
మధ్యతిరిగే లాల్ గాడికి – దొరలుఎక్కే మరలబండి ॥టానన॥
ఇంటిమొగుడికి యీతకల్లు – రంకుమొగుడికి తాటికల్లు
మధ్యతిరిగే లాల్ గాడికి–దొరలుత్రాగే బ్రాండిసీసా ॥టానన॥
తల్లిపిల్ల నిడిసి యీడు – సేసుకున్న భార్యనిడిసి
దొమ్మరదాని యెంటపోతె – డోలుమెడకు యేసెరా ॥టానన॥
కల్లు తాగి ఒళ్లుమరసీ కైపుయెక్కి తిరగబోకూ
పెళ్ళిచేసి పంపుతారూ పెందలకడ మేలుకోరా ॥టానన॥

---

౧౦౨ పాండవులు పాండవులు తుమ్మెదా

—ఇది సంక్రాంతి పండుగ దినములలో వరివెన్నులు చేర్చి కట్టి పళ్లెములలో పెట్టి పసుపు కుంకమ అలంకరణము చేసి, మాలెతలు ఇంటింటికీ తిరుగుతూ పాడు పాట.

పాండవులు పాండవులు తుమ్మెదా, పంచపాండవులె
తుమ్మెదా
ఓయి భామల్లాల తుమ్మెదా, భామల్లాల తుమ్మెదా
పండిన వరిచేలు తుమ్మెదా, పాయల్లు తొక్కింది తుమ్మెదా
పట్టిండి నందిని తుమ్మెదా, గాణుకందాని తుమ్మెదా
యీనిన వరిచేలు తుమ్మెదా, తమ్మిరాయీాదు వెడజిమ్మింది
తుమ్మెదా
పోగతోటలన్నీ తుమ్మెదా, పొడిపొడిగ తొక్కిందితుమ్మెదా
చెరుకు తోటలన్ని తుమ్మెదా, చెడతొక్కి వేసింది తుమ్మెదా
యెక్కడెక్కడ వెదకినా తుమ్మెదా, యేడాదినంది తుమ్మెదా
కాపొరిచేలో తుమ్మెదా, కట్టిపెడతారు తుమ్మెదా
మాలవారి చేలోకి తుమ్మెదా, వెళ్లునందన్న తుమ్మెదా
మాలవారు మంచివారు తుమ్మెదా, నిన్నుగొలుతూరూ
తుమ్మెదా

తుమ్మెదా అన్న పాదాంత పదములతో అంతమయ్యే పాటలు శైవ సిద్ధాంత సంబంధులే ఐనప్పటికినీ్న, తరునాత ఇతరవస్తువును కూడా ఆకళించుకొన్నవి.

---

౧౦౩ లిల్లేలు పాట

—ఇది సంక్రాంతి పండుగ కనుము రోజున, మాదిగ కులంవారు గ్రామంలో సామ్ము దండుకోటానికై, ఒక కావిడి, తట్టలు, వేసుకొని, ఒక లిల్లేలు పాటకుడు, కాళ్లకు గజ్జెలు, మొలకుధట్టి, కట్టి లిల్లేలు కత్తి భుజంమీద వేసుకొని, ఆగుంపులో కొందరు డబ్బులు వాయిస్తూ, వంత పాటపాడుచుండగా పాడుపాట.

లింగ; తా! లిల్లే: తా లిల్లే!
తాం; తత్తార పడకుండ; తానె బ్రహ్మము ॥ లింగ ॥ తా ॥
ఓరి; ఆది మూలము, బ్రహ్మ, విష్ణు విగ్రహము మీద!
ఆనంద మాడే వాడెవడురా?
అఖిల దేవతలకు । అభయ మిచ్చి వాడు!
అలనాడు గోసంగు । నే నేనురా ॥ లింగ ॥ తా ॥
పసుపు గంధము చాల । పై నిండ బూసుక!
మిసిమి కత్తి సిచేత । మేల్ బూనంకొని!
మేల్, మేల్, సలిః న । మేటి మృగముల కెల్ల!
నాకత్తి సయ్యాట । లాడునురా ॥ లింగ ॥ తా ॥
మింటి దిక్కును జూచి । మీసంబు వడివేసి!
కొంటె దున్నతల । నరికేనురా!
గొంకక చిందులు । గోవింద గంతులు!
శంకలేక బలి । చల్లితిరా ॥ లింగ ॥ తా ॥
అండాండ మనుబిరుదు । డాసాదినా పేరు!
పిండాండ మను । బిరుదుకాసె పోసి!
అండ పిండ, బ్రహ్మాండముల కెల్లను!
మెండుండు దైబోలక । మెండాడురా ॥ లింగ ॥ తా ॥

గోసంగులు బ్రహ్మనాయని సేనలోని మాదిగలు. మాదిగవారు వీరశైవులు. శివరాత్రి నాడు కోటి ఫలిక్షేత్రములో వీరి డప్పుల, వాద్యాలతో చెవులు గళ్లు పడును.

౧౦౪ నాగుల చవితి

—ఆంధ్రులకును నాగులకును విడిపోని చెలిమి. అమరావతి శిల్పములలో నాగముల వంటి తలపాగలు విరివిగా కనపడును. మధ్య భారతపు బార్హుతు శిల్పాలలో కూడా తలపాగలు కనపడును. అయితే ఆతరువాతి సాంచీ, అమరావతీ నాగార్జునకొండ చిత్రములలో విరివిగా కనపడుటను బట్టి తలపాగా తెలుగువారి అభిమాన పుటలంకరణమన వచ్చు నేమో.

ఈ పాటలు పాములకు సంబంధించినవి. క్రూరప్రాణి అయిన పామును కూడా ఆప్తులలో చేర్చుకుని పాటలు పాడడము వినోదకరమైన వింత.

ఇది జోల పాటలలోనిది.

నాగస్వరం, పాడితే । నాగులకు నిద్ర
పుట్టలో నుంచేను. । భూములకు ముద్ర
అమావాస, ఫున్నాల। మసగలే సుద్ద
పాటి మీదాకొస్తే । కక్ష కట్టేను
బూకరించుచు । పడగ బుస్స కొట్టేను.
గుడిలో నాగులు । కొల్చిన దేవుఁడు

౧౦౫ నాగుమయ్యా ఉనికి

—ఈ పాటలో పాముల ఉనికి చెప్పబడింది.

పిల్లలందరుగూడి పుల్ల లేరబోతె
పుల్లల్లో వుండేటి ఓపుల్ల నాగ ॥

ఇల్లలికి ముగ్గేటి మల్లెలు విరజల్లి
మల్లెల్లో వుండేటి ఓమల్లి నాగ ॥

గొల్లభామలుకూడి చల్లలు చెయ్యంగ
చల్లకుండ కింద చల్లనాగయ్యా ॥

ఇవతల యిదికొండ అవతల అదికొండ
నట్టనడుమను కొండ నల్లతాచయ్యా ॥

అనుభవానికి చక్కని వర్ణన. ఈ పాటలలో ఈ గుణము సర్వత్రా కనపడుతుంది.

౧౦౬ నాగుమయ్యా

—ఇది నాగ పూజను గురించిన పాట. తొలియుగాలలో భయంకర వస్తువులన్నీ - రుద్రునివలె— దేవాంశము కలవిగానే పరిగణించినాడు ఆదిమ మానవుడు. నాటి నుండి నేటికి దిగివచ్చిన నమ్మకమున కుదాహరణమీ పాట.

ఉసిరిగ చెట్టు కింద పసరిగ పాము
కూసమూడ్చీ పాము పడగ బుస్సంది
పామునన్నూ చూచీ పడగనెత్తింది
పడగలెత్తకు పాము పగవారముకామూ
పడగెత్తి దూసింది నాలుకలు రెండూ
నాలుకలుదూయకే నీవారము నాగూ
మంచినాగూవైతె పంచలెట్టేము
కోడెనాగూవైతె కోకలెట్టేము
పడగలెత్తకునాగు పగవారముకాము
మాచేను పండితే చలిమిడేసేము
మా నువ్వులు పండితే చిమ్మిలేసేము
నాలుకలు దుయ్యకే నీవారమునాగూ
మాపత్తి పగిలితే పంచలెట్టేము
మాయావులీనితే పాలుపోసేము
పడగ లెత్తకు నాగు పగవారముకాము
నీపూజ చేసేము నీకు మొక్కేము

౧౦౭ పాము మంత్రము

—ఇది పాము మంత్రమునకు సంబంధించినట్లు కనపడుతున్నది. పాము సౌందర్యాన్ని చూడండి.

నాగా దిగురా ।
నాతండ్రి దిగరా । నాగన్నదిగురా । నాగాదిగురా ।
దిగుదిగు నాగన్న దివ్య సుందరనాగ
నల్ల చుక్కలనాగ నాముద్దునాగా ॥ నాగా ॥
నవనవ లాడేటి నల్లచుక్కలనాగ
తళతళ లాడేటి తెల్ల చుక్కలనాగ
పసిమి పొరలుగల పచ్చన్నినాగా ॥ నాగా ॥
కొండ చిలువలకెల్ల కోర్కెతో రాజువై
పరుగుడు పాములకు ప్రభువువైరంజిల్లి
మొగలి చెట్లపైని మసలి తిరుగులాడి
పాలు ఆరగించు పచ్చన్ని నాగా ॥ నాగా ॥
పక్కాను పదిపోలు మచ్చాలుగలవాడ
గురివింద పూసల కళ్ళయినగలవాడ
పరికి ముల్లవంటి పల్లుగలవాడ నాగాదిగురా ॥

౧౦౮ నాగదేవుని పాట

—ఆరడుగులు కలిసివేస్తే అష్టలవుతారట. చేలలో తిరుగుతూ చేను చెఱిచే ఎలకలను పట్టిమింగేటి పాము అష్టవర్గములోనిదే. నాగన్నకు సలహా యిస్తున్నది గృహిణి.

పుట్టలోనాగన్న బూచినాగన్న
ఎండలో పడుకోకు వెరినాగన్న
కలిగినోరి కోడళ్లు గర్వవంతూలు
కలాపిజల్లేరు కాళ్ళుచిమ్మేరు
ఎంగిళ్లుజల్లేరు భంగపుచ్చేరు
అటుబోకు నాగన్న చాకిరేవులకు
చాకిరేవులలోన చేరిపడుకుంటె
సాలిపరుగుడని సంపేరునాగు
అటుబోకునాగన్న చెఱుకుపొలములకు
చెరుకుపొలములలోన చేరిపడుకుంటె
నల్లచెరకు అని నరికేరునాగు

౧౦౯ గడికోపు

—ఈ నాలుగుపాటలూ కేవలము వినోదములోపుట్టి వినోదమునకు దారితీశేటివే.

తానతందానతాన, తక్కిడీ తందానతాన

పచ్చపచ్చని పక్షియొక్కటి, నడీనెత్తిని రెక్కలొచ్చె
చేతులాను గోళ్లువచ్చె, చెవులనందున కొమ్మలొచ్చె॥

దాని పచ్చిమాంసమును, కత్తిపీటన కోసికోసి
బ్రాహ్మలనక బంటులనక, బంతినీ భోంచేసిరంట॥

ఎంతచెప్పిన వేదశాస్త్రం, తెలియదాయెను దానిభావం
దానిభావం బట్టబయలు, దానిపేరే అరటిచెట్టు॥

సందేకాడ లగ్గమాయె, సానిపొత్తు గర్భిణాయె
తెల్లవారఁగ పిల్లతల్లి, పొద్దుపొడుపుకు పేరుకొచ్చె ॥తా॥

ఎంతచెప్పిన వేదశాస్త్రం, తెలియదాయె దానిభావం
దానిభావ బట్టబయలు, దానిపేరే పెరుగుకుండ ॥తా॥

ఇంటివెనక కుప్పవేసె, కుప్పకాల అప్పుతీరె
ఎంతచెప్పిన వేదశాస్త్రం, తెలియదాయె దానిభావం
దానిభావం బట్టబయలు దానిపేరే కుమ్మరావం ॥తా॥

ఇది తకిటకిటతక అని ఏడక్షరాల ఆవృతాలతో నడుస్తున్నది. కోపులన్నవి సాధారణముగా నాలుగక్షరాల ఆవృతాలతో నడుస్తవి.

౧౧౦ పొట్టేలు

పొగరెక్కి పొట్టేలు పొడిచేయునోపిల్ల
తొగరుచీరపిల్ల తోవలో లెగులెగు
పచ్చగట్టుమేసి వక్రించినదికొమ్ము
మచ్చికదనుకోకు మార్గాన లెగులెగు
బొచ్చుమెడ చిరుగంట బురణించి రవణించు
ముందంజవేయకు పుంతలో లెగులెగు
కచ్చపోసినపిల్ల కాలందెఘులపిల్ల
వచ్చుచున్నపిల్ల వయ్యారిపిల్ల

౧౧౧ గొరెగొరి

పొట్టేళ్ల గన్నతల్లి గొర్రెగొర్ర
దున్నపోతును గన్నతల్లి బరెబరి
వుమ్మెత్త కాయతింటె వెర్రెవెర్ర
మిరపకాయ నమిలితేను వరెవరి

కాకిరెట్ట బట్టమీద కర్రెకర్ర
బురదలోను కాలేస్తె పురెపురి
ముంఢదటి పండ్లూడితేను తొర్రెతొర్ర
తొర్రెనోట్లో అంబలేస్తే జురెజురి

"చద్దివణ్ణం వుల్లిపాయా జురోజురో, దానీ మొగుడు దాన్ని కొడితే మొర్రోమొర్రో"
అన్న పాటలా గున్నది ఇది.

౧౧౨ చీకటిలోన

—ఈపాట పైదానికి అనుకరణవలె కనపడుతున్నది. కాని దీని సొగసు దీనిది.

చీకటిలోన వానచినుకు చిట్‌పట్
ఆకుచాటు ఆడపిల్ల చట్‌ఫట్
పూతపూచె బొండుమల్లె గప్‌చిప్
కోతకొచ్చె గొడ్డుమావి చల్ చల్
వేళగాని వేళవచ్చి చిర్ బుర్
మేలమాడి సవ్విస్తాడు బల్ బల్
కోడెవాడు కొంటెవాడు ఆంయి ఆంయ్
రానిదాన్ని రమ్మంటాడు సంయ్‌సంయ్

7

పడవపాటలు

౧౧౩ హైలాస

పడవలరేవు సొగసైన కూడలి. పడవ ప్రయాణము ఒడిదుడుకులు లేని సాఫీ ప్రయాణము. కళాసీలకూ సరంగుకూ మాత్రము పడవపని చికాకైనదే. సామాన్యముగా ప్రయాణము రాత్రి పూట. పగటి పూటలోనే వారికి నిద్ర. కనుక వారి జీవితానంద మంతా పడవపైననే సాధించు కుంటూరు వారు. వారి పాటలలో కామదేవుడు విచ్చల విడిగా విహరిస్తుంటాడు. నడేటికి పోతే వారిదే రాజ్యము. అలలూగాలీ తోడైతే చెప్పనే అక్కరలేదు.

హైసా, హైలాస అన్నవి పడవను బలముగా నీటిలోనికి నెట్టవలసి నప్పుడు వారు పాటలలో ఉపయోగించే ఊతపదాలు. నలుగురూచేరి వీపులు పడవకు దాపుపెట్టి నెట్టితే నాలుగు సెకనులలో పడవనీటిలోకి జరుగుతుంది. ఆ నాలుగు సెకనులలోనే పాట పూర్తి కావాలి.

పెళ్ళి కూతురు చూడు హైలాస
బహు పెద్ద మనిషిరా ,,
చూసి రమ్మంటేను ,,
చేసు కొచ్చిందిరా ,,

గంగ గౌరమ్మ హైలాస
గంగమ్మ ,,
దండాలు మాతల్లి ,,
కొలుపులు మాతల్లి ,,
కొండల్లో మాతల్లి ,,
దిగిరావె మాతల్లి ,,

చేయెత్తి దణ్ణమ్మ హైలాస
గంగమ్మ దణ్ణమ్మ ,,
కనిపెట్టు మాతల్లి ,,

అంతరాల పడవ మీద హైసా
అందిపూలు కొయ్యబొతె హైసా
కొమ్మతూగి కొప్పు నిండు హైసా
లేనిపోని రవ్వ లొచ్చు హైసా

కొమ్మదూగి కొప్పునిండుట ఈ జానపదగేయాలలో అతి సాధారణము. 'లేనిపోని రవ్వలు' పెనిమిటి దండింపులు.

---

౧౧౪ ఐలేసా

ఏలియాలా ఏలియాలా
ఏలియాలా ఏలియాలా
ఐలేసా జోరుసెయ్యి
ఐలేసా జోరుసెయ్యి

అయిల పట్టు ఐలేసా, బల్లకట్టు ఐలేసా
అద్దిర బాబు ఐలేసా, అక్కడ పట్టు ఐలేసా
సాపసుట్టి ఐలేసా, సంకనెట్టి ఐలేసా
సందమామ ఐలేసా, అందముగా ఐలేసా
ఐలేసా జోరుసెయ్యి, ఐలేసా బారుసెయ్యి
సన్నజాజి ఐలేసా, సీరకట్టి ఐలేసా
పొన్నపూలు ఐలేసా, అహ కొప్పునెట్టి ఐలేసా
సిన్నదొచ్చి ఐలేసా, కన్నుగీటె ఐలేసా

వేదము వెంకటరాయశాస్త్రిగారు "జోర్సెయ్ బార్సెయి" అన్న పాదాంత ప్రదాలతో కొన్ని పడవ పాటలు రచించినారు. వానిలో సొగసుకత్తె ప్రశంసలేదు.

౧౧౫ జాలుమాలి

జాలుమాలి జాలుమాలీ
జాలిరవో జేడిజిల్లా
కాకినాడ రేవులోను జాలుమాలి
జోడుకొయ్యల వోడవచ్చె జాలుమాలి
వోడమీద సిన్నవోడ జాలుమాలి
యేళ్ళనిండ వుంగరాలు జాలుమాలి
వుంగరాల సెయ్యిసూచి జాలుమాలి
వుండదేర ముండమనసు జాలుమాలి

ఈ పాటలో 'జాలుమాలి' అన్న పదమును కళాసీలందరూ చేరి పలుకుతారు. మాటలు పదము చెప్పేవాడు చెప్పుతుంటాడు. ఈ పాటలో కథ అల్లిక కనబడుతున్నది. పడవను విడిచి పాట ఓడనుపట్టినది. ఓడలో ప్రయాణీకులు పెక్కురు.

౧౧౬ భీమరాజుపదము

—వారిలో భీమరాజు ఒకడు. భీమరా జెట్లాంటివాడు ?

వాడమీద వన్నెకాడో భీమరాజు
వాసనకి సంపెంగవనమూ
చేతినిండవుంగరాలో భీమరాజు
చెప్పరాని చక్కదనమూ ॥వా॥
కాయపంచెలు కట్టుకోని భీమరాజు
కిర్రుచెప్పులు తొడుగుకోని
కర్రచేత బట్టుకోని భీమరాజు
కలకటేరులాగొచ్చేను ॥వా॥
కాకినాడరేవులో భీమరాజు
కేవుగట్టి వోడఎక్కి
రంగురంగుల బావుటాతో భీమరాజు
రంగుసేసి రంగమెల్లే ॥వా॥

---

౧౧౭ నారాయణమ్మ

—రంగమువెళ్ళే కూలివారు నేటికీ చాలామంది ఉంటారు. రంగములో కూలి ఎక్కువ. కాబట్టి కూలీలు తరుచుగా పోతుంటారు. వారిభార్యలకిది కష్టకాలము; చెలిమికత్తెలకింకా ఎక్కువ. ఇది ఒక జంట సంభాషణ.

నేరంగమెల్లిపోతానే నారాయణమ్మ
నేను నబ్బారెల్లిపోతానే నారాయణమ్మ
నువు నబ్బారెల్లిపోతేనూ నాయుడుబావ నీ
యబ్బనాకు తోడెవరూ నాయుడుబావ
రంగమెల్లిపోతేనూ నారాయణమ్మ నీకు
రంగుసీరలంపుతానే నారాయణమ్మ బల్
సిలుకు సీరలంపుతానే
సీరలు సారెలుగట్టి నాయుడుబావ నే
నోరితోను కులుకుతాను నాయుడుబావ
పదిరాళ్లుతెస్తాను నారాయణమ్మ
మనమిద్దరము కులుకుదాము నారాయణమ్మ
నన్నిడిసిపోకోయి నాయుడుబావ మన
కిద్దరికిజోడోయి నాయుడుబావ

ఇది సాగనిమొర. సొమ్ముచాలకనో నారాయణమ్మపై మోజుచాలకనో నాయుడుబావ రంగము వెళ్ళిపోతున్నాడు. ఆఖరి క్షణములో ప్రయాణము ఆగబోతుందా ?

---

౧౧౮ చెంచు

—నాయుడు కన్నాగడుసు వాడీ యువకుడు. ఇక్కడి విలాసములు చాలక రంగము పోతున్నాడు. పలికే మాటలు మాత్రము ఇవి.

మళ్ళీ వచ్చిందాక మర్లా మరవనంటా
శేతులో శెయ్యేసి శెప్పాలె శెంచు   జోర్స్యాయ్

కూడ్గోండి పెడతాను గుడ్డలికి పెడతాను
కూడాతోడ కపోవా జోడుగా మావా ?
నీమణుచు నామణుచిరకూ దప్పావుంటే
యెడబాసి నెలవుంటె నేమోలే శెంచు   జోర్స్యాయ్

ఏవూర నేపల్లె దేనిమీ కన్నేశినవో
యెంటా నన్రానీవు తుంటారి మామా   జోర్స్యాయ్

కోకా జరీతెస్తా కొప్పూ బిళ్లాతెస్తా
నవ్వ్యాతా శెలవిచ్చి నన్నంపే శెంచు   జోర్స్యాయ్

కోకా జరీవొద్దు కొప్పూ బిళ్లావొద్దు
రానీ వానీ తోటి కానీవో మామా   జోర్స్యాయ్

శెంపామ్ముద్దెట్టుకొని శెల్లోబాయ్ యేడవకు
అల్లాడే సారంగు యెల్లిపో శెంచు   జోర్స్యాయ్

---

౧౧౯ ఓడెల్లిపోతున్నది

—పాపము ఆ చిన్నది ఏమిచేయగలదు. ఓడ కంటికి కనబడు నంత వరకూ ఏడుస్తూనే ఉన్నది.

ఓడెల్లి పోతున్నది మారాజో ఓడెల్లి పోతున్నది
చెన్నాపట్నం రేవులోన చెట్టా పట్టాలేసుకొని
చెవిలో గుసగుసలేమో చెప్పిపోయిన మారాజో ఓడెల్లి

కాకినాడ యీాదుల్లోన కాటుక కన్నుల జూచి
కన్నీళ్ళుచేత తుడిచి కనికరించిన మారాజో

నీవంద కత్తెవాని నిలువూట ద్దానచూచి
నీడజూచి మురిసిపోయిన నీటుగాడవు మారాజో

భీముని పట్నాములోన పిన్న పెద్దలందరుజూడ
పెద్దాపందిరిలోన పెళ్ళాడిన మారాజో

కంచంలో బువ్వెట్టుకొని కమ్మని యెన్నెలలోన
కసిగాటు కొట్టుకొంటూ కలవరించిన మారాజో

అందమైన నీమోము చందురూని చూస్తాంటె
గుండెచల్ల బడతాదాని గునిశాడిన మారాజో

౧౨౦ సిరిసిరి మువ్వ

—రంగము పోవటము, సొమ్ము చేరటము రంగసాని చేటిమిచేయటము, సొమ్ము చేయి జారటమూ అయినవి.- సముద్రాల కట్టుపైప్రన ఉన్నచిన్నది గుర్తుకు వచ్చినది.

జోడుకొయ్యల వాడమీద—సిరిసిరిమువ్వ
జోడగ్గిపెట్టె లంపినానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥
అది అందిందో లేదోనె—సిరిసిరిమువ్వ
నాకు తిరుగుజాబు లంపలేదే—సిరిసిరిమువ్వ ॥
మూడు కొయ్యల వాడమీద—సిరిసిరిమువ్వ
నీకు ముక్కుపుడక లంపినానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥
అది అందిందో లేదోనె—సిరిసిరిమువ్వ
నాకు తిరుగుజాబు లంపలేదూ—సిరిసిరిమువ్వ ॥
నాలుగుకొయ్యల వాడమీద—సిరిసిరిమువ్వ
నీకు నానుకోడు లంపినానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥
అది అందిందో లేదో—సిరిసిరిమువ్వ
నాకు తిరుగుజాబు రాలేదు—సిరిసిరిమువ్వ ॥
అర్ధరూపాయి డబ్బులకు—సిరిసిరిమువ్వ
నువ్వాశపడా బోకంది—సిరిసిరిమువ్వ ॥
ఆసుపత్రి పాలైతే—సిరిసిరిమువ్వ
నిన్నాదుకోనే వారు లేరంది—సిరిసిరిమువ్వ ॥
కసరి కసరి కొడితేను—సిరిసిరిమువ్వ
నేసరసమనుకున్నానే—సిరిసిరిమువ్వ ॥

కంటికి కాటుక బెడితే—సిరిసిరిమువ్వ
నేను కన్నె అనుకున్నా నే—సిరిసిరిమువ్వ ॥
పైట పావడాగడితే—సిరిసిరిమువ్వ
నే—పడుచు అనుకున్నా నే—సిరిసిరిమువ్వ ॥
పోడరేసు కుంటేను—సిరిసిరిమువ్వ
నేను—బాలికనుకున్నా నే—సరిసిరిమువ్వ ॥
తళుకు జూపిస్తేను—సిరిసిరిమువ్వ
నా-వలుపులనుకున్నా నే—సిరిసిరిమువ్వ ॥
నీమీద వలపంటే—సిరిసిరిమువ్వ
కామాలునను కున్నా నే—సిరిసిరిమువ్వ ॥
సంకురాత్రి పండుగనాడు—సిరిసిరిమువ్వ
నేను—సారానీళ్ళు త్రాగబోతే—సిరిసిరిమువ్వ ॥
ఒంటిగా నుంటేను—సిరిసిరిమువ్వ
నా—కొక్క చుక్క—దిగలేదు—సిరిసిరిమువ్వ ॥
కష్టపడ్డ డబ్బంత—సిరిసిరిమువ్వ
ముండ—కాటిమీద బెట్టినానె—సిరిసిరిమువ్వ ॥
ముద్దు గుమ్మనేడిపించి—సిరిసిరిమువ్వ
పాడు—ముండలకు బెట్టినానె—సిరిసిరిమువ్వ ॥
సముద్రాలు దాటిపోతే—సిరిసిరిమువ్వ
పై—సొమ్మైన లేకపోయె—సిరిసిరిమువ్వ ॥
బుద్ధిలేక రంగమెళ్ళి—సిరిసిరిమువ్వ
యీారద్దిపాలు బడ్డా నే—సిరిసిరిమువ్వ ॥

౧౨౧ పడవపాట

—ఈ తెప్పపాట రచన యేమోననిపిస్తున్నది. కాని దీని నిచ్చిన మిత్రులు కోటిఫలిలో పడవవానికడ రాసుకున్నానని చెప్పినారు. అందంగా ఉన్నది. "రవ్వాముువ్వలతెప్ప రవగాలి"కి వెళ్లినదట.

పల్లవి :— గట్టెకు తాడా ! నాతెప్ప
కల్లోల జలధిలో మునింగిపోతుందా ॥ గ ॥

కొక్కురోక్; కోయంచు । కోడి గూయంగానె;
దేవుడిచ్చిన నిద్ర । తెలిసిందిరాయంచు;
చలిగాలిలో వళ్లు । సవరించుకొంటు
చద్ది గట్టు కనేను । చక్కవచ్చాను ॥గ॥

చల్లన్ని గాలిలో । మెల్లంగవెలిగేటి,
చంద్రయ్యనే జూచి । సంద్రమే పొంగింది,
పొంగేటి కెరటాలు । వంగుతూ; వాలుతూ,
రవ్వాముువ్వలతెప్ప । రవగాలికెళ్లింది ॥ గ ॥

పదిగుల్లవలదీసి । పారజూస్తే, తెప్ప
పొంగినా కెరటాలు । బొబ్బలెట్టాయి
కారుచీకటి గ్రమ్మి । కళ్లకు షస్త్రయ్యె
సరిగపోయెతెప్ప । గిరగిరాతిరిగింది ॥ గ ॥

గాలిజోరుచూచి । కల్లోలమేచూచి
కుదురులేని గుండె । కొట్టుకోసాగింది

చుక్కాని తిప్పుచు । శోకాన మునుగుతూ ।
అంతు, పంతూలేని । ఆనీటిలోనుండి ॥ X ॥
ఇంతలోనే యిల్లు । యింటిపిల్ల నాకు
జ్ఞప్తి రాగా వల్లు । గలగలా లాడింది
యింటి పిల్లింక, నా । కంటపడతాదా
సరసాలతో నేను । మురిసి పోతానా ! ॥ X ॥
పొమ్మంటె పోతుందా ? । రమ్మంటె వస్తుందా ?
రంగడి దయలుంటె । కంగారుపడనేల ?
గాలిలో నేనింక । కూలినా సరెగాని;
రంగడే మాయోడు । రంగడే దొంగోడు ॥ X ॥
మనసు కలిసినవారి । మనసులొకటల్లేను
కుటిల మెఱుగని బాబు । గుండె కాయల్లేను
మబ్బులన్నీ దాటి । మారాజు సూరయ్య
గప్పు గప్పు మంటూ । గంతేస్తు వచ్చాడు ॥ X ॥
పొంగుతూ వలదీసి । బుంగనిండేదాక
చేపలేరుక నేను । చెంగున గట్టెక్కి
నావ కట్టిపెట్టి । నాయింటి కెళ్లాను
పిల్ల కంటబడితె । వల్లు చల్లాగుంది
(గట్టెక్కినాది, నాతెప్ప । కల్లోలిజలధిలో కడతేరినాది)

———

8

ఏల పాటలు

౧౨౨ మంచెదిగవే

ఏలలు అన్నవి నిర్ణీత ఛందో నిర్మాణము గల పదములు. యౌవనానుభవమును సూచించే భావాలున్న పదములను ఇక్కడ ఏలపాట లంటున్నాము. ఈ అర్థముతో 'ఏలపాటలు' అన్నమాట వాడుకలో నున్నది. వీటి ఛందము మాత్రము ఏలల ఛందముకాదు అయినప్పటికిని 'వీధిబోయెడు ప్రౌఢ విటుడుపాడెడు వింత, ఏలపదాలట్టె యాలకించు' నన్న కదిరీపతి పలుకులు ఏలపాటల కీయర్థమునే సాధించుచున్నవి.

ఏలపాటలలో పడుచువాంఛ్ర భావాల ఛాయలన్నీ కనబడుతాయి. పండిత వాఙ్మయములో ఇవి అరుదు.

—యదాలాభముగా చూచినపడుచును కికురిస్తున్నాడు యువకుడు.

ముద్దూమొగమూదాన ముక్కూపోగూదాన
కాకివేషముదాన కామంచి పడుచా

మంచెదిగవే ||

అటిక చేనూలోన ఆవ్వూలున్నవి భామ
ఆలమందానన్న అదలించరావే

మంచెదిగవే ||

కొఱ్ఱ చేనూలోన కోడెలున్నవి భామ
కోడె మీదానైన కోపించరావే

మంచెదిగవే ||

రూమాలమూటలో రూకలున్నవి భామ
మంచెకిందికి రావె పంచుకుందామూ

మంచెదిగవే ||

౧౨౩ పంచవన్నెల సిలక

—ఇటు వంటిదే ఇంకొకపాట. ఈ పాటలో చిన్నది జవాబిస్తున్నది. అయితే అభిమానము కాదు, ఆమెను పలికిస్తున్నది; అచ్చెరువు!

మంచెదిగవే పాంచాల సిలకా మంచెదిగవే
మంచెదిగవే ఓ పంచవన్నెల సిలకా
వొంచీన తలయెత్తి వాలూసూపులుసూపి
మంచెదిగవే పాంచాల సిలకా ॥ మంచెదిగవే ॥
సేబాసు కురవాడా సెవులాపోగులవాడ
మాబావ కన్నవిన్న మరియాద దక్కునా
మంచె దిగనూ నేను కంచెదాటి రానూ ॥ మంచెదిగనూ ॥
అల్లాము బెల్లాము తెల్లాకొంగున కడుదు
తెల్లాకొంగున కట్టి తెల్లవారేసరికి పోదు
మంచె దిగవే పాంచాల సిలకా ॥ మంచెదిగవే ॥
అల్లాము బెల్లాము వల్లాదు నామనసు
అన్నాదమ్ములు సూత్తె ఆచోరు నిలవాదు
మంచెదిగనూ మంచి మురుగులవాడా ॥ మంచెదిగనూ ॥
పూలారైకాదాన వాలూసూపులదానా
కాలులోములుదిగెనూ కాసింతములుతీయే
మంచెదిగవే పాంచాల సిలకా ॥ మంచెదిగవే ॥
కాలిలో ములుదిగితె కత్తి మంగలిగలడు
తాలీ కట్టినోడు తాయెత్తు కట్టూను
మంచె దిగనూ పొంచున్నసినవోడ ॥మంచెదిగనూ॥

అశ్లీక గుత్తముగా లేకున్నా నాగరిక రచనవలె కనబడలేదు ఈపాట. విన్నవారి అపేక్షను పట్టిఉంచటానికి చిన్నదానిచేత జవాబు చెప్పించాడు జానపద రచయిత.

ఈరకపు పాటలు చెంచునాటకములలోకూడా కనబడుతున్నవి. సింగడు

గుండు దిగనె చెంచీత గుండు దిగవే
వేళ్లకు తగ్గ కనకపు శ్రీమెట్టె లిచ్చేనూ॥

అంటే సింగి

గుండు దిగనూ ఓబులా గుండు దిగనూ
వేళ్లకు తగ్గ కనకపు శ్రీమెట్టె లొల్లనూ॥

అని జవాబు చెప్పేపాటను ద్రోణప్పగారు పేర్కొనినారు. ఈపాటలు వాడుకలో నున్నవే నాటకములలోనికి దిగియుండుననుటే సమంజసమేమో. ఏలలూ, లాలి, జోల, శోభనమూ, తలుపు దగ్గరపాట, మేలుకొలుపు, ఉయ్యాలపాట అన్నవన్నియును వాడుకలోనున్నవి నాటకములో ప్రవేశించినవి.

---

౧౨౪ నల్ల చిన్నదాన

ఏమంచె మీదనో వుండినట్లైతే దిగను పొమ్మని పడుచువానిని తప్పించుకోగలదు పిల్ల. పొలమునుండి ఇంటికి పోతూన్నప్పుడో ?

ఈ రెండూ తునకలే. మిగిలిన భాగము మాకు దొరకలేదు.

చిన్నదాన నల్లచిన్నదాన
నీ ఊరి పేరేమి ? నీపేరేమి ?
నిజముగా చెబితే
నీ వెంట వొత్తాను నల్లని చిన్నదాన
నాఊరు ఊసేలరా ? నాపేరు ఊసేలరా ?

---

౧౭౫ పగడాల ముద్దుగుమ్మా

మెళ్లో పగడాల దండ ముద్దుగుమ్మా
బంగారుబొమ్మా
నా మెళ్లో పగడాల దండ వూసెందుకూ నా
వొళ్లంతపైనికింద వూసెందుకూ ?

ఈ పిల్లలకు వెనుక మద్దత్తున్నది, ధైర్యమున్నది.

---

౧౨౬. చందిరి - బాలయ్య

—పడుచువాడు పలుకుబడి కలవాడై తనకు అమ్మాబాబూ లేని పడుచైనట్లయితే చురుకైన జవాబివ్వ లేదు. వినండి.

బాలయ్య

నీ లేడి కన్నులోలె శంద్రి
నీ లేతనవ్వులోలె శంద్రి
ఆతీగె సొగసులోలె శంద్రి
ఆపళ్ళగుత్తులోలె శంద్రి
ఆనడక జోరులేమె శంద్రి
నీ నడుము సన్నమోలె శంద్రి

రంగు పింగులు సూత్తె రంబలాగున్నావు
రంగం వెడదామోలె శంద్రి

శంద్రి

నేకైకాల సిన్నదాన్ని బాలయ్య
నన్ను కంటులుబెట్టకు బాలయ్య
నాకమ్మ బాబులేరు బాలయ్య
నన్ను ఆరళ్ళుబెట్టకు బాలయ్య
నా మేనత్త సాకుతూంది బాలయ్య
నాకు మేనరికమున్నది బాలయ్య

ఇరుగు పొరుగు సూత్తె ఏమనుకొంటారో
ఎంటరాకురోరి బాలయ్య

బాలయ్య

కమ్మోరి బాయి కాడ శంద్రి
నువ్వు కడవ నెత్తి బెట్టి శంద్రి
సందు గొందులు దాటి శంద్రి
నువ్వు సిందులు దొక్కంగ శంద్రి
నీకొప్పు తిప్పులు సూసి శంద్రి
నా కోరికలూరేయి శంద్రి
నీ కాళ్ళ కడియాలోలె శంద్రి
గణ గణ మోగేయి శంద్రి
గిలుకు మట్టెలతోనె శంద్రి
నువ్వు గిర్రున తిరిగేవు శంద్రి

సూపులో సూపెడితె సుక్కలాగున్నావు
లక్కరై కలిస్తా శంద్రి

నీలంపు బావినీలు శంద్రి
నే నిక్కంగా తెచ్చిస్తా శంద్రి
తీగె పట్టెడోలె శంద్రి
నే తిన్నంగా శెయ్యిత్తా శంద్రి
నడుము వడ్డాణము శంద్రి
నే నాణెంగ శెయ్యిత్తా శంద్రి

నీసిట్టి ముక్కుసూత్తె సిల్కలా గున్నావు
సీరెలిత్తానోలె శంద్రి

బాలయ్య

నే మరులు గొన్నానోలె శంద్రి
నువ్వు మాయదారివోలె శంద్రి
మత్తు మందు జల్లేవె శంద్రి
నావి ఉత్త మాటలుగావె శంద్రి
నా కెర్రెత్తి పోతూందె శంద్రి
నువ్వు ఎంత పాపివోలె శంద్రి

సేతిలో సెయ్యేసి సందిటలో కొత్తేను
సంక గొడతానోలె శంద్రి

తరువాత కథ ఎట్లు నడచినదీ మనకు తెలియదు. తెలియకుంటేనే అందము. ఇట్లైతే మేనరికానికీ అట్లైతే బాలయ్యకీ దెబ్బ. అందుకే ఇట్లా ముగిసిందేమోపాట.

---

౧౨౭ లగ్గో పిల్లా

—అనురక్త అయినంత మాత్రాన శకుంతలవలె లొంగిపోనక్కర లేదు. ఈ పిల్ల మాటలూ వర్తనమూ చూడండి.

చిన్నోడు	నల్లనల్ల మబ్బుమబ్బు నుండి	లగ్గోపిల్లా
	అగో తెల్లతెల్ల చంద్రుడొచ్చె	,,
	అల్లిబిల్లి తీగెచూడు	,,
	అల్లానేరేడు కిందజూడు	,,
	మంచి చల్లనైన చెలమ జూడు	,,
	నేరేడు నీడలోన	,,
	నీ చారడేసి కళ్ళుజూపు	,,
	మారేడు నీడలోన	,,
	నీ బారెడంత జడనుజూపు	,,
	నిండు పున్నమనాడు	,,
	పండు వెన్నెలగాచె	,,
	చిన్నారి చిన్నదాన	,,
	నాకన్ను పండు సేయరాదె	,,
	పొన్నపూలు పరితెచ్చి	,,
	నీ చిన్నిచేతి నియ్యరాదె	,,
	అందమైన నీదుమోము	,,
	ఆ చందురుడ్ని ఓడించె	,,

చిన్నోడు	తెల్లజొన్న రొట్టెజేసి	లగ్గోపిల్లా
	మంచి వెన్నబూసి వెంటతేవె	,,
	పల్లెదరి తోటకాడ	,,
	మంచి తెల్లమల్లి పూలుతేవె	,,
	నా చేను పండిపోయె	,,
	ఇంక నీచేను పండదాయె	,,
	చేను చేను గలసినట్టు	,,
	నీమేను మేను గలపరాదె	,,
లగోపిల్ల	కారుమాట లాడబోకు	పిల్లవాడా
	మావారు వచ్చిచూస్తారు	,,
	కారుమబ్బులొచ్చినాయి	,,
	నాకుదారి చూపులేచివచ్చి	,,
	కటికి చీకట్లు కమ్మె	,,
	చిటుకుపొటుకుమంట వాన జూడు	,,
	అటుకు మీాద పిడకలన్ని	,,
	ఆ అటుకు మీాదె వుండిపోయె	,,
	గుడిసె మంచె కెళ్ళుదాము	,,
	చూడు తడిసిపోయి వణుకుతాము	,,
పిల్లవాడు	నీ చేనుగుడిసె మంచె	లగ్గోపిల్లా
	నా చేను వొట్టిమంచె	,,
	తెప్పమీాద తెప్పవచ్చె	,,

	తెప్పతోటి చినుకులొచ్చె	లగ్గోపిల్లా
	అంగట్లో మొన్నగొన్న	,,
	కొత్తగొంగడన్న కప్పుకోవె	,,
	దగ్గరకి రారాదె	,,
	నీవు సిగ్గుబడితె తడుస్తావు	,,
	వాన వెలిసి వెన్నెలొచ్చె	,,
	మనం తానమాడి నటులాయె	,,
లగ్గోపిల్ల	బట్టలన్ని తడిసిపోయె	పిల్లవాడా
	నేనుపట్టుకోక తెచ్చుకుంట	,,
పిల్లవాడు	నీవు పట్టుకోక తెచ్చుకుంటె	లగ్గోపిల్లా
	నేను పట్టంచు ధోతి గడత	,,
	లగ్గమైన మనసు తోటి	,,
	మనం లగ్గమైతె బాగుండు	,,
లగ్గోపిల్ల	వూరుపల్లె విడిచిపెట్టి	పిల్లవాడా
	ఈ వూరు బయట లగ్గమేంది	,,
	బాజాబజంతీలేవి	,,
	మంచిమోజు మీద సవ్వడేది	,,
	కులము కులము కలసినంక	,,
	ఈ పొలముకాడ లొందరేమి	,,

పిల్లవాడు గాంధర్వము కబుర్లు చెప్పటానికి దుష్యంతుడు కాకపాయె. పిల్ల గట్టి బ్రేక్లే వేసింది.

౧౨౮ గుండ్లపల్లి గురివి

—పడుచువాడు తన వలపుకత్తెను గురించి నేస్తగానితో—విదూషకునితోకాదు—చెప్పుతున్నాడు. ఆమె సిరిమంతురాలు. తనకీలుకడియము చెటిపించి వానికి కిన్నెర చేయించినది. అందరికీ మూడుదుడ్లూ వీనికి నాల్నర దుడ్డూ ఇచ్చుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నదీ? చెలిమి మంచితనము వలపునుగలచోట వీనితగులముండుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నది ?

బావిగడ్డున చేనుజెయ్యరో చన్నంగిరామా
బావినీళ్లకు నేను వచ్చేనూ !

అన్నది ఈకోవలోని ప్రియురాలే తనవలపుకానితో, వాడు సొమ్ముకలవాడు కాడు. ఆకొండ్ర పండదని జంకు.

బావి గడ్డున చేనుజేస్తేనో జాలారిపాపా
చేనుగుత్తామీదబడి తేనో

అన్నాడు. వలపుండవలెనుగాని ఉపాయములకులోటేమి ?

చేనుగుత్తామీదబడి తేనో చన్నంగిరామా
చెవుల కమ్మలమ్మి కట్టేనూ

అని ధైర్యము చెప్పినది.

గుండ్లపల్లీ గురివిరా – దాని
చేత కీలు కడియమురా
కీలు కడియంసెడాగొట్టి
కిన్నెరాచేయించెరా

కోడినిస్తామా నెరా కోడి
పెట్టనిస్తామా నెరా
కోడినమ్మినకాలురూపాయి
కోరియిస్తామా నెరా

వారవారముదినమురా రామ
సవురేపల్లె సంతరా
సవురేపల్లె సన్నామల్లెలు
కుచ్చెల్నాల్నర దుడ్డురా

ఊరిపడమట బాటరా నే
బాటకూలికి పోతరా
అందరాకు మూడుదుడ్లు
నాకు నాల్నర దుడ్డురా !

ఇటువంటి పాటయే ఒకగొల్లదానిని గురించినది కలదు.

కుడితట్టకొప్పుది కుంకుమ్మ్రైకది
బామా సక్కని గొల్లదిరా–కులమూసక్కనిగొల్లదిరా
మాపిడిగొర్లూ మందకు రాగా ॥ మా ॥
మర్మామెరుగని గొల్లదిరా, అదియేమీ యెరగని సిన్నదిరా॥
చప్పిడిమెట్లూ సల్లాకడవలు ॥ చ ॥
సరసామెరగని గొల్లదిరా సంసారమెరుగని గొల్లదిరా ॥

ఇది పైదానివలె మిశ్రగతిలో కాక చతురశ్రగతిలో జోరుగాసాగిపోతున్నది.

---

౧౨౫ పిలుపు

—ఇది పిల్లవాని విరహమును తెలుపుపాట. వెన్నెలలో మల్లెపూల పందిరి క్రింద వెండి కట్ల కిన్నెర పట్టి కూర్చున్నాడు. ఆమె వచ్చిన నవ్వులోనె తెల్లవారునట. అను భవములను మీదుకట్టి ప్రాచీన సంస్కృత కవులవర్ణనలను అలంకారములను నెమరువేస్తు రచించే పండితుల వర్ణనలు ఈ పాటపొలిమేరలను చేరగల వేమోచూడుడు. దీనిని విన్నప్పుడు ఉమర్ ఖయాము జ్ఞప్తికి వచ్చును. ఇట్టి 'పిలుపును వహించుటకు గాలికి, మేఘునికి, చంద్రునికి కూడ సంతోషమేకదా !

వేళజూడ వెన్నెలాయె వెండికట్ల కిన్నెరాయె
మల్లెపూల పందిరాయె, వయ్యారిరావె
నవ్వులోనె తెల్లవారును
కొండగోగులు పూసెనేమొ కొండనిమ్మలు కాసెనేమొ
దొండ పండులాంటి పెదిమె – వయ్యారిరావె
మనసు ఎవరి పాలుజేతును
మల్లెపూవులు పూసినట్లు మళ్లిమళ్లి మాటలాడు
మల్లె పూలవంటి మనసు, వయ్యారిరావె
పూవులెవరి పాలజేతును
నందిపూసె కందిగాసె కందికోసలు నందిమేసె
అందమైన మేలినడల వయ్యారిరావె
గంధమైన పంపబోతిని

---

౧౩౦ బంగారిసామి

—ఈపాట ప్రేయసీప్రియుల పరిచయారంభమును ధ్వనిస్తున్నది. చంద్రుణ్ణీ, గాలినీ, కోయిలనీ తిట్టుకొంటూ పూలపాన్పుమీద బైఠాయించు ప్రబంధ సుందరుల ఉపన్యాసముల ప్రక్కన "కమ్మగెగ్గిరి వాసనకే ఉండరాదుర ముండ నా మనసు అను ఈ చిన్నదాని కాంక్ష శిలావిగ్రహము ప్రక్కన చిన్నదానివలె కనపడుటు లేదా ?

సెక్కుమీదను సన్నగోరూ, సెంపనాజవ్వాదిపూతా
సొంపుగానీ కెవరు బూసీరే, చక్కానిబాలా
ఇంపుగా నీకెవరు బూసీరే ?

ఇత్తరీ జొన్నెన్నుకొలుతూ ఈని నావులపాలుగొలుతూ
రాగిమానూపూలు గొలుతబ్బ, బంగారిసామి
నడిసి రారానాదు సరసాకూ

కుంకమూకురువేరుచేనూ, దవనమూదానింటితడికే
వంగిరారాసుంకుతగిలేనీ, బంగారిసామీ
తములపాకూ మడుపులందేనీ

కుట్ర కుట్ర సినుకులోన వుంటిరాదానింటివెనక
దూడతొత్తు మాటవినేరా ? బంగారిసామి
దుక్కిపంటా నానిపోయెరా

గారడీ దానింటివెనుక, మావిడీ కొమ్మాలురెండు
అందలేదూ పొందలేదూర, బంగారిసామీ
అన్నెకారీ కోడి కూసెరా

గాజులుండే సేనిమీదా కమ్మగెగ్గిరి సెట్టుపుట్టా
కమ్మగెగ్గిరి వాసనాకేరా బంగారిసామి
ఉండలేదుర ముండ నామనసు

౧౩౧ పెరుమాళ్లచిన్నా

—ఈపాటలోని నాయిక ప్రౌఢ. అన్ని ఉపాయములూ ఆమెగారే చెప్తున్నది ఏ అపాయము వచ్చినను పైయెత్తు ఆమె ఊహాలో ఉండనే ఉన్నది. ఏరువస్తే యీాది పోదామనే చెలిమికత్తె ఈమె.

ఈపాటలోని చరణములు మాత్రమే సత్యములు. వాటివరుస, సంఖ్యకాక పోవచ్చును.

కొత్తకుండ నీరుతీపి, కోరినమగవాడుతీపీ
వాడినాచెలికెంత తీపబ్బీ పెరుమాళ్లచిన్నా
పదరా బందారు పోదాము.
నీకునీవారులేరు, నాకూనావారులేరు
ఏటి యొడ్డున ఇల్లుకట్టబ్బీ, పెరమాళ్లచిన్నా
ఏరువస్తె కూడబోదాము
చెంపనాసంపంగినూనె అంచునాచెంగల్వామొగ్గ
ఏటివడ్డున యిల్లు కడదాము
బావిలోపల బల్లి పలికె బన్నసరమూ కొలుకులూడె
బిల్లలామొలతాడు తెగెనబ్బీ
పెరమాళ్ల చిన్నా
ఏరువస్తె ఈది బోదాము
ఆకసాన ఆకుతోట యంత్రమధ్యన పూలతోట
పూలతోటలో బండ్ల బాటమ్మి పెరమాళ్లచిన్నీ
బండ్ల బాటలో మంచి మాటమ్మి ॥

---

౧౩౨ మాఁవ

ఉల్లిపూలా పడవాగట్టి
మాఁవ !
మల్లి రేకుల తెఱనుదించి
నాగులేటి వాగులోన
మాఁవ !
తేలీ పోదామా ?
మొగిలిపూల తేరూగట్టి
మాఁవ
మొగిలి రేకుల గొడుగుపట్టి
మొగులు మేసే కొండా మీద
మాఁవ
ముద్దుగానే ఎల్లూదామ

'కుంభగతప్రదీప కళికాశ్రీదోప నెందుంబో కెందే నింద్రియముల్ రహింౘగను' ఇంపు కోరలేదీ ప్రేయసి. మొగిలిరేకు గొడుగు పట్టి మొగులు మేసేకొండమిద నీడబొమ్మలవలె గోచరిస్తుండడమే ఈమె కాంక్ష.

---

౧౩౩ చల్ మోహనరంగ

—చల్ మోహనరంగ పదము నెరుగనివారుండరు. వనజాక్షి ప్రణ్యామాయని దాని అసలు వరుస రూపుమాసిపోయినది. రచన ప్రాకృతుని గచనకాదు. కాని అసలు తెలియనప్పుడు లభించినంత వట్టు ప్రచురించుటే కర్తవ్యమని దీని నిచ్చితిమి. ఈపాటకు రెండు మూడు పాఠాంతరములున్నవి. కాపీరైటు సంపాదించుకొనుటకు ఏ కవిచేతనో కొన్ని చరణాలు కల్పింపజేసిన రూపములు రెండుమూడు అచ్చులలో కనబడుచున్నవి. అసలు పాట మన్మథుని వంటిదైనచో నిది యాతని బూది.

౧

రంగారు చెట్టుమీదా – బంగారు గోరువంక
వినిపించే కతలు విందము పదరా
చివురాకూ పల్లెరములో – మివులపండిన పండ్లు
సవిరించీ ఆరగింతము పదరా
పొగడ పూవులుగోసి – పొందుగనే దండగుచ్చి
దండనీ మెడను వేసుకురారా
చిరిమంచుకోటలోన – గురుతైన మంచెమీద
శిరిపాట పాడుదాము పదరా ॥ చల్ ॥

౨

చుట్టు తుమ్మెదలుగూడి – గట్టి బాజాలు పాడి
అట్టిట్టు తిరుగుచున్నవి కదరా
కొనమావి కొమ్మలందు – గొనబైన రామచిలుక
ధనములందిచ్చుచున్నది గదరా

గుబురైన చింతమీద - కబురు తెచ్చేటి చిలుక
సొగసైన గూడు కట్టెను కదరా ॥ చల్ ॥

3

నీవుపోయే దారిలోని - నిలువుటద్దములలోన
నీదురూపు నిలిచిపోయెను గదరా
చిరునవ్వా నవ్వితేనూ కురియూ పువ్వులవాన
చిరునవ్వాసించియుంటిని గదరా
శనివారం సంతలోన పనిబూని సంతలోన నినువెదకి
పరుగెత్తి పట్టుకొంటిని గదరా
బొండుమల్లె పూలదండ నిండుగా నీమెడనువేసి
నిండారా కౌగిలింతును రారా ॥ చల్ ॥

4

చీకటి రాత్రినాడు - కోకనల్లది కట్టుకోని
చీకట్లో కలిసిపోయితిగదరా
ఊడల మర్రిక్రింద - మోదైన తుమ్మచూచి
చీకట్లో ఝుకుసు కొంటిని గదరా
గట్టుదాటి పుట్టదాటి ఘనమైన యడవిదాటి
అన్నిదాటి అరసి తరలితి గదరా
ఒంటిగా పోవద్దు వద్దని - పైటబట్టి లాగగానే
పైటజారి సిగ్గుపడితిని గదరా

పొడుపు కొండలమీద – నిడుపైన చందమామ
నీలాగె నిలువబడెను గదరా
నేనొంటిగానుపోతే – నీవునా వెంటవస్తే
నీడజూచి జడుసుకొంటిని గదరా ॥ చల్ ॥

౬

నీవు నేనూనిలబడితే – వచ్చిపోయేటట్టివారు
చిరునవ్వు నవ్విపోయిరి గదరా
నీకునాకు నేస్తమయితే మల్లెపూల తెప్పగట్టి
తెప్పమీద తేలిపోదుము గదరా
నాలోని వలపుతీగ నీలాలపేరుగాగ
నీకంఠమునను జుట్టితి గదరా
నీమీది వలపుతీపి – నామీది కెక్కిపోయె
నిన్నింక విడువ జాలను గదరా
ఎన్నాళ్లకైనగాని చిన్ననీమొగముజూచి
నిలువెల్ల సొక్కిపోతిని గదరా
నీకునీవారులేరు – నాకునావారులేరు
యేటివడ్డున యిల్లుకడదాం పదరా
చల్ మోహనరంగ యేరువస్తే యీదిపోదము పదరా ॥
చేయి చేతానువేసి న్యాయమార్గము చూచి
నాయందు ప్రేమతప్పక మనరా
నీవే చందూరుడైతే నేనే వెన్నెలనాదు
భావించి వెంటనుందును కదరా ॥చల్॥

౨

పాపిష్టి గాలివాన బెజవాడకు రాకపోతే
కష్టాలె లేకపోవును గదరా
కంటికి కాటుకెట్టి కడవ చంకానబెట్టి
కన్నీరు కడవనిండెను గదరా
నీరూపు చూడగోరి దారులుగాచగానె
పాడైన శకున మాయెను గదరా
నీవు నేను ఏకమైతే నిండుచందురుడు నవ్వి
మేఘాల దూరిపోయెనుగదరా
నిన్నుజూచి నన్నుజూచి పున్నమచందురుడు
నవ్విచిక్కి-శల్యమయ్యెనుగదరా
విరజాజిపూలు పూసే ఉర్వైన వనములోన
గురువిందలేరుదాము పదరా
పసిడి పన్నీటిలోన మిసిమి కాంతులతోడ
బంగారుచేపలున్నవికదరా
బలమైన అలలురేగి చలియించు సాగరమున
సంగీతమాలకింతముపదరా
నరులు కన్పడనిచోట సురలు చెన్నారువీట
అందముగ్గా ఆడుకొందముపదరా
తెలితామరాకు జండా గలపూల రథముమీద
దేశాలు తిరుగుదాము పదరా

పూవులరథముగట్టి చిలుకగుఱ్ఱములుగట్టి
పోయివత్తము గాలివీధిని పదరా
పూలతోటి బుట్టగట్టి – బుట్టకు ముత్యాలుచుట్టి
బుట్టలోనె యెగిరి పోదముపదరా
అమృతప్రవాహమైన ఆకాశగంగలోన
సరిగంగాలాడుదాము పదరా

౮

నీ మొగము చందమామ–నీకళ్లు కలువపూలు
నా మొగము తోటిచేర్చిపోరా
నీనోట నున్నమురళి నానోటనుంచి చూడు
నేనొక్క పాటపాడెద వినరా
మధుపూ నీ మోవితేనె–అదిరా నే నానియాని
మతిమాలి సొక్కి సోలితి గదరా
నీవొక్క హంసమైతే నేను మానసమగుదు
పన్నీట నిదురబుత్తును గదరా

౯

తేట పన్నీటిలోన, నీటుగాను జలకమాడి
మధుర నీరూపుచూపను పదరా
మధురా నీగుండెలదరా–నిదుర కంటికిరాదు
రెండు కొండ లడ్డమాయె గదరా

బంగారు పంజరాన—చెంగావి చిలుకలంటె
చెంగావి నీదు మోవి గదరా

౧౦

కస్తూరి బొట్టుపెట్టి కలికితురాయిగట్టి
నీవేనా రాజువైతివి గదరా
కల్యాణ మందిరమున కనకంపు గద్దెపైన
మంగళ హారతి చెప్పెద రారా ॥

౧౩౪ ముద్దుల బావ

—ఇదేదో రెండుమూడు పాటలు కలిపి కుట్టిన బొంత. ఒకటి గారడీవాని పాట లేక, ఓడపాట. రెండోది 'రాత్తిరి పన్నెండు గంటలకు రాను తిరిగి నేనువస్తె' అన్నది. ఈ రెండోపాటది, 'రమణి ముద్దులగుమ్మ' అన్నది ప్రచారముగల పల్లవే. పూర్తి పాట మాకు లభింపలేదు. ఇక్కడ ఇచ్చిన ఈ పాట "ఫరవాలేదు" అనిపిస్తున్నది. ప్రేయసీప్రియులు లేచిపోవుట పాటకపు జనములో గలదు. ఆ సందర్భమునకిది ఉదాహరణము,

ముద్దులబావా ! ఓ ముద్దులబావా !
నారాజా నారాజ । నా రాజనిమ్మలపండు
నా ఒప్పారాలకుప్ప । నా అచ్చావుపాలు
నా అప్పుడుకాచిన్నేయి । నా అప్పడాలకట్ట
నా అంటుమామిడి గున్నా । నా జంటయీడకుంటావా ॥ ము ॥
రమణి ముద్దుల గుమ్మా । ఓ ముద్దులగుమ్మా
నారాణి నారాణి । నారాణి ముద్దులగుమ్మ
నా; గజనిమ్మ పండు । నా ఆవకాయబద్దా
నా; అప్పడాల పీట । నీయబ్బమీద ఆన
నిన్నిడిసి నిమసముంటానా । ముద్దులగుమ్మా ॥ ర ॥
మనసంటే ఎంతవరకో । మాటంటేఎంతనిరుకో
పైనమేమి తెలియకుండ । వాసివన్నెచూడకుండ
ఉన్నవూరు లుంటేను । విన్నవారునవ్వుతారు
మన మేవూరుపోదామో । ముద్దులబావా !
చిలకా గోరింకలముగా । కలసి మెలిసి ఉందాము ॥ ము ॥

ఓ రంగు రంగుల । రమణరంగీ

సొగసులెన్నో జరిగిపోయె । సగంప్రేమ సాగిపోయె

ఇరుగు పొరుగువారితోను । ఇసుమంత చెప్పకుండ

చిలకా గోరింకలముగా । చెంగు చెంగున లేచిమనము

లింగాలపురికి పోదామె । రమణి ముద్దులగుమ్మా ॥ ర ॥

---

౧౩౫ దేశోళ్ళ చిన్నది

—బిర్రు చూపించు పిల్లతత్త్వాన్ని వెల్లడిచేసే పాట ఇది. చిన్నవానిని చూచినవ్వింది. మిట్టపిల్లలాగ మిడిసిమిడిసిపడుతున్నది పోపొమ్మన్నది. దీని వర్తనము విపరీతముగా నున్నదని సాహసించినాడు. "సాహసేలక్ష్మీ" అనికదాఅన్నారు ?

నన్నుచూసి నవ్వింది దేశోళ్ళచిన్నదీ
మెట్టాయెట్టిందీ – అహామేలుకళ్ళదీపెద్ద ॥ మేలు ॥
నట్టిసేతబుచ్చుకోని సాగెడుతుందీ
మిట్టపిల్లలాగ మిడిసి మిడిసి పడుతుందీ ॥ నన్ను ।
కోక కట్టుకుంది సెవ్వాకుగెట్టుకుంది – కొత్త
ఎల్లిక ఎల్లోరి ఎల్లు ఎల్లు మన్నదీ
సల్లగచ్చైతాకుతేను పల్లకున్నదీ ॥ నన్ను ॥

౧౩౬ రాగంవాళ్ల రంగుచిన్నది

—వీడెవడో బండవాడు. వీని మైకము జీవితావసరములను దాటినది.

తల్లి   అబ్బి పోరా గడ్డికి
నాబాబు పోరాగడ్డికి
నాతండ్రి పోరాగడ్డికి

కొడుకు   రాగంవాళ్ళరంగు చిన్నది వస్తానన్నది గడ్డికి
అదివస్తేపోతాగడ్డికి రాకుంటేపోనే గడ్డికి

తల్లి   అబ్బి పోరా గడ్డికి
నాబాబు పోరా గడ్డికి
నాతండ్రి పోరా గడ్డికి

కొడుకు   చిలకముక్కు-చిన్ని కొడవలి తెస్తానన్నది గడ్డికి
అది తెస్తేపోతాగడ్డికి లేకుంటేపోనేగడ్డికి

తల్లి   అబ్బి పోరా గడ్డికి
నాబాబు పోరా గడ్డికి
నాతండ్రి పోరా గడ్డికి

కొడుకు   మొనలేని పెద్ద బొరిగె తెస్తానన్నది గడ్డికి
అదితెస్తేపోతాగడ్డికి లేకుంటేపోనే గడ్డికి

తల్లి   అబ్బి పోరా గడ్డికి
నాబాబు పోరా గడ్డికి
నాతండ్రి పోరా గడ్డికి

కోడుకు అడుగులేని పెద్ద గంపతెస్తానన్నది గడ్డికి
అదితెస్తేపోతాగడ్డికి లేకుంటేపోనే గడ్డికి

తల్లి అబ్బి పోరా గడ్డికి
నాబాబు పోరా గడ్డికి
నాతండ్రి పోరా గడ్డికి

కొడుకు కరకంచుపెద్దకోక తెస్తానన్నది చుమ్మకి
అది తెస్తేపోతా గడ్డికి లేకుంటేపోనే గడ్డికి

తల్లిపోరు పడలేక గడ్డికోతకు పోయినప్పుడైనా చిలకముక్కు చిన్నికొడవలి, మొనలేని పెద్ద బొరిగె, అడుగులేని గంపకావలెనట వానికి ! వేరు సాధనములైనచో గడ్డికోతకు అంతు గలుగును. ఈసాధనములతో పవలంతయు 'పని' లో గడపగలదు.

---

౧౩౭ బాటలో సరసము

—చిన్నది - కాదుకాదు పెద్దదేకావలయును - పలకరించుచున్నది చిన్నవానిని.

ఆవునెద్దు బండికట్టి
పరువు పరువున పోయేవాడ
బండినిలిపి బాసలాడర
పెదమల్లి చిన్నా
బండినిలిపి బాసలాడర
ఆకసమున అరటివనము
ధరణిమీద నిమ్మవనము
నట్టనడుమ బండి బాటోయి
బండి బాటలో బొమ్మలాటోయి
ఉదగిరి బండమీద
ఉద్దులెండబోసే పాప
ఉద్దులకు ఎద్దులొచ్చెనే
సుద్దులాడ పొద్దుపోయెనే
బాటవార బండ్లమీద
చెక్కగొట్టె మీఅక్కమగడు
చెక్కవచ్చి చెంపదగిలెను
ఎక్కడలేని దుఃఖమొచ్చెనే
బాటవార బండమీద
వడ్లాదంచే చిన్నపాప
నానబియ్యం నాకుపెట్టవా
మళ్ళిరారా మలచిపెట్టెను

ఆకసమున అరటివనము, ధరణిమీద నిమ్మవనము నట్టనడుమ బండిబాట. ఈపాటలో ఆబాట లోని బొమ్మలాట గోచరిస్తున్నది మనకు. ఇటువంటిదే 'ఓబులేశునిపాట'

౧౩౮ ఓబులేశుని పాట

ఓబులేశునీ కొండలనడుమా
వొంచెగడ్డికోసేదానా
వొంచెగుడ్డావొల్లెగుడ్డమే ॥ హరిఓబులేశ ॥
గిద్దెలగిరీ కొండాలనడుమా
యెద్దులుకాచే ముద్దూల మరదీ
నన్నుచూసీ నవ్వబోకోయీ ॥ హరి ॥
కట్టమీదనుంచెళ్లేదానా
కాలుకురచా చిన్నదానా
కాసులిస్తాయెంట వస్తావా ॥ హరి ॥
ముందటరకా దున్నేవాడా
ముద్దుల మేనత్తకొడుక
దాపలెద్దుకు దప్పికాయెనోయీ ॥ హరి ॥

ఎన్నిచరణాలుంటే తనవితీరగలదు ఈ పాటతో. గడ్డిమోటు కట్టుటకు లక్ష్మీదేవికివేరే 'గుడ్డ' లేక వల్లెలో మూటగట్టినదట; సరి. చిలిపి చూపుల అహోబిలేశుడూరకొనగలడా ?

---

౧౩౯ సిన్నోడు - సిన్నది

—వస్తువు కొంచెము భేదమైనప్పటికిన్నీ ఈ సంవాదముకూడా చిత్రముగానే నడుస్తున్నది.

కొండలోవుండే సిన్నోడా
నీకు కూరేడ కద్దురో సిన్నోడా ?
కుమ్మరోనింటిలో కుండమ్మా
కుండగిండమ్మ నాకంత కూరమ్మా
కూడు గలిగీన సిన్నోడా
నీకు పప్పేడ కద్దురో సిన్నోడా ?
అప్పడాలమ్మే కుప్పమ్మా
కొప్పుతిప్పితే నాకంత పప్పమ్మా
పప్పులు గలిగిన సిన్నోడా
నీకు చారేడ కద్దురా సిన్నోడా ?
సీమలోపోయే యేరన్నా
ఏరుపెరికితే నాకింత చారన్నా
చారు గలిగినా చిన్నోడా
నీకు నెయ్యేడ కద్దురో సిన్నోడా ?
కుక్కనుకొట్టే కొయ్యమ్మ
కొయ్య గియ్యమ్మ నాకంత నెయ్యమ్మా
నెయ్యిగల్గినా సిన్నోడా నీకు
పెరుగేడ కద్దురో సిన్నోడా ?

ఆయింటి యీయింటి పెరుగమ్మా
పెరుగు గిరుగమ్మ నాకంతపెరుగమ్మా
పెరుగుగల్గినా సిన్నోడా నీకు
పాలేడ కద్దురో సిన్నోడా ?
ఆవులామేపే బాలన్నా బాల
గీలన్న నాకంత పాలన్న
పాలు గలిగినా సిన్నోడా నీకు
వక్కేడ కద్దురా సిన్నోడా
అడవిలోపొయ్యే నక్కన్నా
నక్కగిక్కన్న నాకంత వక్కన్నా
వక్కగలిగినా సిన్నోడా నీకు
ఆకేడ కద్దురా సిన్నోడా ?
ఆకసానపొయ్యే కాకమ్మా
కాకినేకమ్మ నాకంత ఆకమ్మా
ఆకుగల్గినా సిన్నోడా నీకు
సున్నమేడ కద్దురా సిన్నోడా ?
ఆయింటి యీయింటి సూరమ్మా
సూరగీరమ్మ నాకంత సున్నమ్మా
సున్నమూగల్గినా సిన్నోడా నీకు
పొవ్వాకు ఏదిరా సిన్నోడా ?
సెట్టుమీదావుండె పిట్టన్నా
పిట్టగిట్టన్న నాకంత మట్టన్నా.

౧౪౦ వదిన

—ఇది వయసుకుదరని సరసము. పిల్లగాడు వదినతో సరసములాడుతున్నాడు.

ఒడ్డుమీద కూసున్న పిల్లగో
నువ్వెవ్వరి కొడుకవో పిల్లగో
నేను మేనత్త కొడుకను వదినో
నీకు నీసైన చీరెలు దెచ్చేను వదినో
చీరెలు బీరెలు అక్కడా
నామనసైన మాట ఇక్కడా
నీ దగ్గరికి వత్తిని వదినో
నీకు సైకెల్ దెత్తిని వదినో
సైకల్ బీకెల్ అక్కడా
నామనసైన మాట యిక్కడా
పొంగుకుంట వత్తిని వదినో
నీకు పోగుల్ దెత్తిని వదినో
పోగుల్ గీగుల్ అక్కడా
నా మనసైనమాట ఇక్కడా

వదినకు ఇచ్చకాలు గిట్టవు. మనసైన మాట పలికితే వింటుంది. చీరెలు, సైకలు, పోగులు, అల్లంత దూరములో నుండవలసినదే.

---

౧౪౧ గైరమ్మ

—వీడెవరో మరియొక ఆకు జాస్తిగా చదివినవాడు. నక్కజిత్తులు చేస్తున్నాడు. వెర్రికాకి వీనివలలోపడేనా ?

గైరమ్మోల్ ! గైరమ్మా !
నిన్నేతల్లి గన్నదే । గైరమ్మా ॥ గై ॥
నీముక్కెంత చక్కనే । గైరమ్మా !
నీముక్కులో నత్తెంత । అందమే । గైరమ్మా ॥ గై ॥
నీనడుమెంత చక్కనే । గైరమ్మా !
నీనడుము వడ్డాణమెంత అందమే । గైరమ్మా ॥ గై ॥
నీకాళ్లెంత చక్కనే । గైరమ్మా
నీకాలిఅందెలెంత, అందమే; గైరమ్మా ॥ గై ॥
నీవేళ్లెంత చక్కనే । గైరమ్మా
నీవేళ్లమీది నగలెంత అందమే । గైరమ్మా ॥ గై ॥
నీకళ్లెంతచక్కనే । గైరమ్మా
నీకళ్లకాటుకెంత అందమే । గైరమ్మా ॥ గై ॥

వీని పొగడ్తలు గైరమ్మకోసమా, నత్తువడ్డాణము, అందెలూ నగలూ కోసమా ? తెలుసుకోగల అవకాశము మనకులేదు.

---

౧౪౨ బంగారి పిల్లా

—ఈచిన్నవాని ప్రేమిడి బూటకము కాదేమో. 'బంగారిపిల్ల' కు అందపు దుస్తులు తెత్త ననుచున్నాడు.

ఓ సిలిపిమాట సిన్నదాన
సిలకపూల సీరబెట్టేనే
ఓ రామసిలకా రంగసానీ
రంగు రంగుల రయిక దొడిగేనే
మునుము బట్టి కూరుసుంటే
గనిమదాకా పలకరించవు
పట్టుపూలా సీరదెచ్చేనే
బంగారిపిల్లా పట్టుకుచ్చులు నీకుదెచ్చేనే.

గట్టిదే! మునుముపట్టి కూర్చున్న 'కనుమ' దాకా పలకరించదు. ముచ్చటలన్నీ రాబట్టు చున్నది. కనుమకడనైనా పలకరించుకుంటే ఎట్లా ?

౧౪౩ చిన్నవాడు - చిన్నది

__వీరిద్దరూ అనుకూలురు. ఆ ఉత్సాహము బాగుగా తెలుస్తుంది చూడండి.

౧

చక్కని గుంటా । రాయె నాయెంటా ।
సరసమూచుంటా । పెళ్లి చేసుకుంటా
గుబ్బాన్నెక్కిస్తా । కూడానేనొస్తా ।
సబ్బూన పూరంత । సైదిరిగి వత్తాము ॥ చ ॥

౨

నేకులాన గుంటా । నిన్నంటా
నిన్నే పెళ్లాడతా । నంటా
నాకు నీకు జోడంటా
నాకేమిపెట్టకు । తంటా ॥ చ ॥

౩

చేపల బుట్ట । చంకనెట్టి
సందెడు పూసలు । మెళ్లోబెట్టి
కోపుగ కాసేసి । చీరనుగట్టి
గోసేసిన రవిక । తొడిగబెట్టి ॥ చ ॥

ఒళ్ళ గంగమ్మ పాట

—వీడు ప్రబంధములు చదివినవాడు. అందును నలుని దమయంతీ అభ్యంతరమందిర ప్రదేశమును తప్పక పఠించి యుండును. గంగమ్మ వెర్రిదేమీ కాదు. ఊరించి ఊరించి ప్రేమించినది.

వంగసెట్లా పక్క	గంగమ్మా
నీవు వంగి సూత్తుంటే	,,
పానం జల్లుమనె	,,
నీవు పక్కకెందుకు రావు	,,
పక్కాన నిలుసుండి	,,
నీవు ఒక్కసారి ముడితె	,,
నీ కంట్లోకి సూత్తానె	,,
నేనొల్లుమర్చిపోతా	,,
అనుమాండ్ల గుడికాడ	,,
నువు వంగి మొక్కంగా	,,
నీ కొంగు జారెనే	,,
బుద్ది దీరంగ జూస్తినే	,,
మీ యింటి ఎన్కాల	,,
పూల సెట్లలోన	,,
పూలు తెంపుతుంటె	,,
నీ సీర సినిగిపోయె	,,

సీర పోతేపోయె గంగమ్మా
ఒక్కసారి రావె ,,
వచ్చి సూడకుంటె ,,
నేనొచ్చి పోతానే ,,
దొంగసూపు సూత్తె ,,
నేనొంగి వంగి సూత్త ,,
రంగదేవుని కాడ ,,
నువు దొంగపూజ సేత్తవు ,,
దొంగ పూజెందుకే ,,
నాకు వంగి సలామను గంగమ్మా

నిజమే. దొంగపూజలెందుకూ ? స్వయముగా పోయి ఆతని బండారమును చూచినట్లయితే తెలిసిపోవునుగదా !

---

౧౮౫ గంగి - గంగారాం

—గంగి ఏదో మిషపై గంగారాం కడకు చేరినది. తాను వదలి పోయిన వస్తువులట అడుగుతున్నది. ఏవీ ఇవ్వను, నిన్ను పోనివ్వను అంటున్నాడు. అయితే వట్టి మాటలకు మోసపోయేది కాదుగంగి !

చిక్కుడు చెట్లల్లో	గంగారాం
నా సిగ్గుబోయిందీ	,,
నా సిగ్గు నాకియ్య	,,
నా వోల్లను కల్వబోత	,,
నీ సిగ్గు నీకియ్యనే	గంగి
నీ వోల్లను కల్వబోనియ్యనె	,,
వంకాయ సెట్లల్లో	గంగారాం
నా వంకె పోయిందీ	,,
నా వంకె నాకియ్యా	,,
నావోల్ల యింటికిపోత	,,
నీ వంకె నీకియ్యనే	గంగి
నీవోల్ల యింటికి పోనియ్యనే	,,
చీర సెట్లల్లో	గంగారాం
నా చీరె పోయిందీ	,,
నా చీరె నాకియ్యా	,,
నావోల్లను కొయ్యవోత	,,

నీ చీరె నీకియ్యనే	గంగి
నీవోల్లకు కొయ్యవోసియ్యనే	,,
బండమీద బండలంటివి	గంగారాం
బంగారు తలుపంటివి	,,
బండమీద బండవేది	,,
బంగారు తలుపేది	,,
ఈదుల్ల ఇల్లంటివి	,,
ఇద్దరికి జోడంటివి	,,
ఈదుల్ల ఇల్లేది	,,
ఇద్దరికి జోడేది	,,
గుట్టమీద గుడిసంటివి	,,
గురిజాల తలుపంటివి	,,
గుట్టమీద గుడిసేది	,,
గురిజాల తలుపేది	,,
ఇంటనే బాయంటివి	,,
ఇద్దరికి జోడంటివి	,,
ఇంటనే బాయేది	,,
ఇద్దరికి జోడేది	గంగారాం

గంగారాం ఆటకట్టుబడినట్లున్నది. తోసిరాజైన ఏమిచేయగలడు? ఎక్కడా మొగమాటము లేదు గంగికి.

---

౧౮౭ గంగి

గంగికి నాపైన మనసొప్పకుంటేను
నడబావిలోపడి - చస్తానని చెప్పు గంగితో
మాపు - వస్తాననీచెప్పు గంగితో ॥

చెవులాకు కమ్మాలు, కాళ్లాకి అందేలు
తెస్తానని చెప్పు గంగితో
మాపు - వస్తాననీచెప్పు గంగితో

బాణాల చీరాను, బొమ్మంచురవికాను
తెస్తాననీచెప్పు గంగితో
మాపు - వస్తానని చెప్పు గంగితో

అన్నీ ఆ తుంటరి మాటలే. ఆగంగి వీనికి లొంగునా ?

---

౧౪౭ యెరికిలీ

—ఈమె జారిణి. తన అన్వేషణమునూ, రంకువాంఛ నీతినీకూడా చక్కగా ఉపన్యసిస్తున్నది. తారచెల్లెలు. వాడు మాత్రము 'యెరికిలీ'.

గాజులుండే చేతిలోన గందవొడిపూతపూసి
వీధి వీధులు పలవరించురా – ఓ యెరికిలీ
వీధి వీధులు పలవరించురా
బావిలో బచ్చల్లికూర చేనిలో చెంచల్లికూర
చెంపకూ సంపెంగ నూనెరా – ఓ యెరికిలీ
చెంపకూ సంపెంగ నూనెరా
నూగునూగు మీసమోడ, నూగుచెట్లకావిలోడ
పరగచేని బాటతెలుపుమురా – ఓ యెరికిలీ
పరగచేని బాటతెలుపుమురా
కూడు పెడతా తినిపోరా, కూడావస్తా తోడుకపోరా
ముళ్లులేని మొల్లకిందికీ – ఓ యెరికిలీ
ముద్దులాడి మళ్లిపంపురా
ఈతమానూయిల్లుకాదూ తాటిమాను తావుకాదూ
తగరం బంగారు కాదురా, ఓ యెరికిలీ
తగులుకున్న మొగుడు కాదురా

గళలా సంతలో బావ

—ఈ చిన్నదానికి విధి విపర్యయమైనది. బావ ఈమెను వివాహమాడ లేదు. అయినప్పటికీ సంతల్లో నిండు కన్నుల చూచి సంతోషించినది. దానివర్ణనమును గమనింపుడు.

శుక్రవారం సంతలోన బావయ్యో బావయ్యో
చుట్లమీద తొక్కినావు బావయ్యో బావయ్యో
నువ్వు తొక్కినందుకేడ్వలేదు బావయ్యో బావయ్యో
నీకాలు నొప్పికేడ్చాను బావయ్యో బావయ్యో
ఆదివారం సంతలోన బావయ్యో బావయ్యో
అంది అంది గుద్దినావు బావయ్యో బావయ్యో
నువు గుద్దినందుకేడ్వలేదు బావయ్యో బావయ్యో
నీగుత్తినొప్పికేడ్చాను బావయ్యో బావయ్యో
బుధవారం సంతలోన బావయ్యో బావయ్యో
నాబుగ్గలట్టుకు కరిసేవు బావయ్యో బావయ్యో
నువ్వు కరిసినందుకేడ్వలేదు బావయ్యో బావయ్యో
నీపళ్ళునొప్పికేడ్చినాను బావయ్యో బావయ్యో

మొదట అతిశయము ఎక్కువై ఆమెకాలిచుట్లు మీద తొక్కినాడు. ఆమె బాధపడలేదు. తరువాతగుద్దినాడు. ఆమెకు నొప్పలేదు. దీనితో వానికే దెబ్బతగిలినది. బుధవారము సంతలో తనతప్పు తీర్చినాడు. కాని ఏమిఫలము ? బాధయేమిగిలినది. ఈసందర్భమును బట్టి వేరొకపాట జ్ఞప్తికి వస్తున్నది.

చీమిడిముక్కుది చింపిరితలకాయా
ఒల్లానంటివిగదర ఒల్లానంటివిగదర

ఓ మేనమామా ॥

ప్రాయమొచ్చినపుడు - పైటొచ్చినపుడూ
ఓగిస్తైవచ్చినె ఓగిస్తైవచ్చినె

ఓ మేనమామా ॥

అని చిన్నప్పుడు చూచి తనొల్లని మామను దెప్పిపొడుచు చున్నది వయసులోనున్న చిన్నది. అయితే యీమె స్వాధీనపతిక. ఇందాకటి పాటలోనిది విప్రోషితవలెనే కన్పించుచున్నది.

---

౧౪౯ వలచిన చిన్నవాడు

— ఇటువంటి నాయిక రయే వలపుకాడు కినురించి మాయమైనందుకు విలపించుచున్నది.

వాడు; వలచినాడమ్మా !
నను తలచినాడమ్మా ! ...చందమామోయ్ ॥

వాడు; వలచినా ! తెల్లారి;
పిలచినా ! పలుకడు ! ...చందమామో !

వాడు; పిక్కల సన్నంపు,
బిగువైన మగవాఁడు; ...చందమామో !

వాడి; భుజాన ఉన్నది;
భూచక్రి కంబళి; ...చందమామో !

అది; పదిగళ్లు భూమిపై;
పరచినా చాలమ్మా ! ...చందమామో !

వాడి; మునిపళ్ల సందున,
ముత్యాలు తాపిస్తు; ...చందమామో !

వాడి; పక్కాన ఉన్నది;
షచ్చలపిడి బాకు; ...చందమామో !

అది ఎదలోన ఒకసారి
అదిమినా చాలోయి; ...చందమామో !

వాడు; వలచినా దాకాను
వలపోసి తిరిగాడు; ...చందమామో !

వాడు; వలచినా తెల్లారి
పిలచినా పలుకడు; ...చందమామో !

వాడు;	కలకలా నవ్వాడు
కన్నెత్తి చూడండు;	...చందమామో !
వాడి,	కావి పంచెలమీంద
కస్తూరి తావిస్తు;	...చందమామో !
వాడి;	బంగారు చెక్కిళ్లు.
రత్నాలు మెరిపిస్తు;	...చందమామో !
వాడి;	ముద్దైన మోముపై
ముత్యాలు విరబోతు;	...చందమామో !
వాడి;	నూనూగు మీసాలు
వలపు తీగెలు పాకిస్తు;	...చందమామో !
వాడు;	చూచినా చాలమ్మ
స్వర్గ మేదరిదాపు;	...చందమామో !
వాడు;	నవ్వుతూమాటాడి
కవ్వించి పోయాడు;	...చందమామో !
వాని;	నవ్వులోనే మనసు
నను విడిచి పోయింది;	...చందమామో !
వాడు;	పలికినా చాలమ్మ
ప్రాణాలు వికసించు;	...చందమామో !
వాని;	బంగారు మొలత్రాండు;
పై, పైన మెరిసింది;	...చందమామో !
వాడి;	ఉంగరాలజుట్టు
రంగైన మగవాండు;	...చందమామో !
వాని;	కోపాన ఒకసారి
కసరి తిట్టినచాలు;	...చందమామో !

వాడు; ముసిముసి నవ్వుతో
మురిపించి పోయాడు; ...చందమామో !

ఆ; మగవాని కౌగింట
మరణించినా చాలు; ...చందమామో !

వాడు; కంటికి కనబడితే,
కదులునా అడుగేసి; ...చందమామో !

దీనికి జవాబనిపించుపాట చిన్నవాని భావాలు కూర్చినది ఉన్నది. కాని ఆమె దేహ సౌందర్యమునూ, అంగస్పర్శనమునూ నెమరువేయునది ఆపాట.

వలపుకత్తె ఇంకొకర్తె తన నరసయ్య మామతో చెప్పుకుంటున్నది.

దూరభారము దున్నబోకు
దిబ్బలెక్కి చూడలేను
ఊరుముంగిట ఉలవసల్లబ్బి
ఓరందకాడ నరసయ్యమామ
ఉలవకోతకి పిలువనంపబ్బి.

---

౧౫౦. రాజడిగితేమందును?

—ఈపాట కాలుజారిన చిన్నదానికినీ ఆమెను తప్పుదారిత్రొక్కించిన చిన్నవానికినీ జరుగు సంభాషణను వినిపించుచున్నది. వీఁడుగడేకారి. ఆమెను ఉపాయములూ సాకులూ, చెప్పి పెట్టుచున్నాడు.

కాలిమట్టెలుపోయెను । చినవాడ ! రాజడిగితేమందును ?
మన గడప పెద్దదనవే । చినదాన ! గడపతగిలి పోయెననవే.
చేతి గాజులు పోయెను । చినవాడ ! రాజడిగితేమందును ?
శెనగపువురోకలనవె ! చినదాన । చెయిజారి పోయెననవే ।
వళ్లెల్ల రక్కులారె । చినవాడ । రాజడిగితేమందు ?
మన యిల్లు చీకటిల్లు । చినదాన । మనపిల్లి రక్కులనవే ।
నొష్ఠ కుంకుమ (బొట్టులు) పోయెను । చినవాడరాజడిగితేమందును?
చిరుచెమట లెక్కెననుమా । చినదాన । చెమటనుకరిగిననుమా !

ఈమె తలుపు దగ్గర పాటనొక్కదాని సైనను విన్నట్లులేదు.

౧౫౧ వలపుకాని చావు విని -

—ఈ చిన్నది కూడ వలపు ఒకచోట వళ్లువేరొకచోట ఉన్నదురదృష్టవంతురాలే. పాపము ఈమె తన వలపుకాడు మరణించిన వార్త విన్నది. ఎల్లేడ్వ గలదు ? ఆనాడే అత్తింట ఒక దూడ కూడ చచ్చిపోయినది. ఆ దుఃఖమును దూడ పేరిట వెళ్లగ్రక్కుకొని గుండె బరువు దింపుకొను చున్నది.

దూడమ్మ. దూడాదూడా దూడంటె దుఃఖమొచ్చె
వాడంతా వాడిపోయె కూడైన తినిపోయె దూడమ్మ
బూరెలు వండినాను బుట్టలో పెట్టినాను
బూరైన తినిపోయె దూడమ్మ దూడాదూడా
గారేలు వండినాను గంపాలో పెట్టినాను
గారైన తినిపోయె దూడమ్మ దూడాదూడా
గుగ్గిళ్లు వండినాను గుడిసెల్లో పెట్టినాను
గుగ్గిళ్లు తినిపోవె దూడమ్మ దూడాదూడా
మంచి నీళ్ల బావికాడ మంచి మంచి గంతులేసి
మంద మోరమలగూకోయె దూడమ్మ దూడాదూడా
వరిచేలలోకిపోయి వచ్చిపోయె వారిమీద
వన్నెచూపులైనచూడు దూడమ్మ దూడాదూడా
ఎన్నెన్నొ దూడలున్నాయి ఎన్నెన్నొవాడలున్నాయి
నావాడా దూడానీవే దూడమ్మ దూడాదూడా

ఇంకొక తెకు పరిస్థితువింత పదునుగాలేవు. గుండెలు బాదుకుని ఏడుస్తున్నది:

గుండేలుగాడి తమ్ముడంట
మందపాటి కోటడంట
మారెళ్ల సుబ్బడంట
మందుపెట్టి సంపెరోరబ్బొ గుండేలుగా
అరబ్బో అరబ్బో అరబ్బో గుండేలుగా ॥

౧౫౨ దొరగారు

— ఈపాట నుండిదృశ్యము మారి రావలసి వచ్చినది. ఇక కేవలము పయనూవలపూ, మాత్రమే పాటలకు వాహనములు. సంఘనియమములు తెగువలేని వారికి, వీరంతా తోక చుక్కలు. ఈపిల్లనుచూడండి, ఇప్పుడిప్పుడే కళ్లు తెరస్తున్నది.

అద్దసేరు బుక్కాకొనీ
వంగి కీసల బోసుకోని
ఎగిరి ఎగిరి సల్లాబోతడే నా దొరగారు
ఎవరి మీద సల్లాబోతడే నాదొరగారు ॥ ఎ ॥
పావుసేరు బుక్కాకొని
వంగి కీసల బోసుకోని
పైకిపైకి సల్లాబోతడే నాదొరగారు
ఎవరి మీద సల్లాబోతడే నాదొరగారు ॥ ఎ ॥
దొరసాని మీద సల్లాబోతడే నాదొరగారు
దొరసాని మీద సల్లాబోతడే ॥ ఎ ॥

---

౧౫౩ పిలుపు

— ఈపిల్లకు తనసంగతి అర్థమైనది. విహారమునకు పోదము రమ్మంటున్నది అక్కను. ఏమధురాను భూతియో కాలికి తగులక పోవునా ?

రాయెమ్మొ రాజక్క
సాలోడు నేసిన
మెరపుటద్దాల రైకె
తొడిగన్న సూత్రము || రా ||
అవుసులోడు చేసిన
అందమైన కమ్మలు
పెట్టన్న సూత్రము || రా ||
కుమ్మరోడు వానిన
గట్టి ఎసలలు
వాడన్న సూత్రము || రా ||
పోశమ్మ సందులోన
పొంగుతున్నది లొట్టి
తాగన్న సూత్రము || రా ||
పటేలు దొడ్డిలోన
గడ్డాము వున్నాది
పోయన్న సూత్రము || రా ||

---

౧౫౪ గోంగూరకి

— దీనికి మాయదారిక్షుద్రవాడు వలపన్నినాడు. పట్టుఒడ్డది. ఈపాటలోనిది కొట్టుకొను మాత్రము కాదు. వంటికీ మనసుకీ మల్లయుద్ధము.

ఎందుకోననుకొంటి గోంగూరకి—అమ్మ
ఎందుకోననుకొంటి గోంగూరకి
పుట్టెక్కి సూశాడు గోంగూరకి—వాడు
చెట్టెక్కి సూశాడు గోంగూరకి ఎందుకో
చెట్టుదిగి నవ్వాడు గోంగూరకి—వాడు
పట్టుపట్టమన్నాడు గోంగూరకి ఎందుక
ఎత్తుఎత్తమన్నాడు గోంగూరకి—వాడు
మోపెత్తమన్నాడు గోంగూరకి ఎందుక
చేయిపట్టుకొన్నాడు గోంగూరకి—వాడు
చెక్కిలిని పుణికేడు గోంగూరకి ఎందుక
కళ్ళల్లోకి చూశాడు గోంగూరకి—అమ్మ
ఒళ్ళుపులకరించింది గోంగూరకి ఎందుక

ఈ వరసలో వల్లూరి జగన్నాథరావుగారు ఒకపాట రచించినారు. ఈచరణములు అం లోని వా అని అనుమానము కలుగుతుంది. కాని మాటలేవిన్నీ తప్పి పడినట్లు లేవు. 'గోంగూ అన్నది పాదాంత పదమే.

౧౫౫ పెద్దోళ్లచిన్నది

—ఈ పిల్ల మెల్లగా జిత్తులు నేర్చుకొంటున్నది. వద్దన్నదట! పెద్దిగాడు ఈ మెకంటె గడుసువాడు.

పెద్దోళ్లపెద్దినోరి పెద్దోనే
నొద్దన్నవాళ్లకెల్లా ముద్దొస్తానే
పెద్దాపురం సంతకెళ్లి
పెద్దిగాణ్ణి కలుసుకుంటే
రావే చిలకారావే అంటూ
బుగ్గలు రెండు పట్టుకోని
బూరిముక్కలాగుతిన్నాడే ॥

ఇంటికి వచ్చి విజయసూచకముగా అద్దము చూచుకొనివుంటింది!

---

౧౫౬ రూపాయి

—వీడు కుంటెనకాడు. ఆమె అనురక్త. ఏదోరీతిని సంతుష్టి పడునేమోనని మోగించుచున్నాడు. కాని నాణెము ఓటిది కాదు.

రూపయి కావాలా
రూపయి చిల్లర కావాలా
రూపురేక సల్లగుంటె
రూపయెందుకు రూపయిసిల్లరెందుకు
నానలజీలకరి మొగ్గ
పావల కావాలా
పావలడబ్బులు కావాలా, పిల్లా
పాదాలు సల్లగుంటె
పావలెందుకు పావలడబ్బులెందుకు
నానలజీలకరి మొగ్గ
సీరలు కావాలా, సిలుకు
సీరలు కావాలా, పిల్లా
సిరిగల నీమోము సూత్తె
సీరలెందుకోయి బావ
సారెలెందుకోయి బావ, నలజీలకరి మొగ్గ

౧౫౪ గంగమ్మొదినా

—ఇది ఎవతెరియో కష్టతలకాయ దీనిది. వట్టి మనిషిది. వయసువునాని ఎగిరిపోయిన తుమ్మెద కోసము ఎదురు చూస్తున్నది. వాడెవడో బర్నాత్ నాయకుడు. నిరతంబు మల్లిక కడనె యుండి ముదము గూర్పగ నాతని కొక్కపూవేనా?

సెంగావి సీరగట్టి రంగూలారవికె తొడిగి
కొంగూనూ జారయిడిశానే ఓగంగమ్మొదినా
నేముందరెల్లివయ్యారినిలచితినే ఓగంగమ్మొదినా
బంగమయ్యె నావాలుచూపులే ఓగంగమ్మొదినా
సెవలా తమ్మంట్ల మెరుపూ సేతిమురుగూల పసుపూ
సేదేనే మాసాలనలుపూ ఓగంగమ్మొదినా
నాబారమంతా నీకె దక్కేనే ఓగంగమ్మొదినా
కోరపాగాకోరసూసిందే ఓగంగమ్మొదినా
ఉంగ్రాల జుట్టుదువ్వి సెంగల్వపాగాదిద్దీ
అంగాలో ఆగిపోయాడేఓగంగమ్మొదినా
నాసంగతేదో సూసిపోయేడే ఓగంగమ్మొదినా
పొంగుపొంగు అణిగిపోయిందే ఓగంగమ్మొదినా
పొద్దుకూకే పూలసాయా అద్దరేతిరిది ఆ అరుపు
నిద్దరేదే నీలికళ్లకు ఓగంగమ్మొదినా
సద్దులేని జాములొకసైనే ఓగంగమ్మొదినా
వారాలు తిరిగిపోయె దూరాలు దూరమాయె
ఏరోజా రోజుగడవాదె ఓగంగమ్మొదినా
మారాజురాకలేనాడో ఓగంగమ్మొదినా
నారాతలేమిరాశాడో ఓగంగమ్మొదినా

౧౫౮ నెరబండి

— బండి. మానవ కోటికి పూర్వజన్మము సెలయేటి బిందువులు కాబోలు. అందుకే ప్రయాణమన్న అందరికీ అంతయిష్టము. బండి, నాటినుండి నేటివరకూ నిలిచిన అందపు వాహానము. ఎన్ని జంటలనో వలెనే బండి ఈజంటను కూడ మోసుకొని సాగుచున్నది.

నెరా నెరా నెరబండి
నీలమోరి బండి ...నెరా
అద్దరేతిరికాడ నిద్ద్రొత్తుంటేను
బండెక్కు బండెక్కుమన్నాడెబావ ...నెరా
జల్తారి సీరకట్టి జడకుచ్చులెనకట్టి
నిలుసుంటె నాకేసి ఎగాదిగా సూసేడు ...నెరా
పుల్లెద్దు బండికట్టి తెల్లెద్దు బండికట్టి
పుల్లెద్దు తెల్లెద్దు ఏకమైనాయి ...నెరా
ఎద్దులకి మువ్వలుకట్టి నాతల్లో పువ్వులుపెట్టి
మువ్వలుసప్పుడు పువ్వుల వాసన ఒకటైపోయినాయి ...నెరా
మూటకట్టమన్నాడు ముల్లెకట్టమన్నాడు
మూటముల్లెకట్టి ఎనకెక్కమన్నాడు ...నెరా
పాటలు పాడుకుంటూ మాటాలాడుకుంటూ
కమిసి కర్రొట్టుకొని ఎనకాలెక్కాడు ...నెరా
గట్టంటె గట్టుకాదు పుట్టంటె పుట్టకాదు
గతుకుల్లో మాబావ సతికిల్లబడ్డాడె ...నెరా
పక్కపల్లంలోను చెక్కబెల్లం వుంటేను

బండినిలిపి బెల్లాము భోంచేసినాడో ...నెరా
వర్సాము కురిసింది వానయినాకురిసింది
వర్సాము వానాలో తడిసీపోయేము ...నెరా
సిట్టడవి దాటేము పొట్టడవి దాటేము
అన్నడవిలు దాటేసి ఐక్యామైపోయేము ...నెరా

వారు పొందని అనుభవాలు లేవు. గతుకులలో పడి వర్షములో తడిసి అడవులన్నీ దాటి "అనంత పథాలకు ప్రయాణమైనారు".

ఎక్కు నరసూ బండెక్కు నరసూ
ఎక్కిన బండి దిగొద్దు నరసూ ॥

అన్న పాట దీని తరువాతిది.

అల్లొనేరెడుపండు – అరచేతులుండంగ
పసిపింద కొరికినా – ఫలమేమిరాజా
బాలరో నేచిన్నదాన్నిరా
చెలియరో నేచిన్నదాన్నిరా
తుమ్మెదలు చెలరేగి – దూలాలు తొలవంగ
మొగసాలికేమన్న – మోసమారాజా
బాలరో నేచిన్నదాన్నిరా
చెలియరో నేచిన్నదాన్నిరా

---

౧౬౧ నాయుడు

—ఇది పక్కా వీధిసాని, రూపాయలు, కాసులు, ముక్కుపుడక కడియాలు, పావడలు, నాగరము, మట్టెలూ ఎన్నో పుణుకు కున్నది. చివ్వరికి ? వినండి.

నాయుడోళ్లింటికాడ । నల్లతుమ్మచెట్టుకాడ,
నాయుడేమన్నాడేపిల్లా ? అబ్బ; ఎంతవింతగున్నావేపిల్లా !
నాయిడోళ్లింటికాడ । నల్లతుమ్మచెట్టుకాడ
నాలుగు రూపాయలిస్తానన్నాడమ్మా ! అబ్బ నాగుండె
ఝల్లుమన్నదేలమ్మా

కోమటోరింటికాడ । గున్నమామిడిచెట్టుకాడ
కోరికోరేమన్నాడేపిల్లా ?
కోమటోరింటికాడ । కొట్టుబాజారుకాడ
కోరి; కోరి; రమ్మన్నాడమ్మా !
కరణంగారింటికాడ । కారుములకచెట్టుకాడ,
కాముడేమన్నాడేపిల్లా ?
కరణంగారింటికాడ । కన్నిమామిడిచెట్టుకింద
కాసులుపేరిస్తానన్నాడమ్మా !
మునసబుగారింటికాడ । ముందల దరవాజుకాడ
ఆతడేమన్నాడే పిల్లా ?
మునసబుగారింటికాడ । ముందలదరవాజులోన
ముక్కుపుడకలిస్తానన్నాడమ్మా !

మాలపల్లి తూముకాడ । మల్లెపువ్వులతోటకాడ
బాలుడేమన్నాడేపిల్లా ?
మాలపల్లితూముకాడ । మల్లెపువ్వుల పందిరిక్రింద
మల్లి, మల్లి, రమ్మన్నాడమ్మా !
క్రిందవి కడియాలు । మీదవి పావడాలు
నెత్తిమీదనాగరము । ఏదేవుడిచ్చేడే పిల్లా ! ॥ అబ్బ ॥
కడియాలు, కామరాజు । పావడాలు పాపయ్య
నాగరము నాగరాజు । నన్ను కోరి, కోరి; యిచ్చేరమ్మా !
ముంతంత కొప్పుమీద । మూడు చేమంతిపూలు
ఏరాజుపెట్టేడమ్మా । అబ్బ । ఎంతచక్కగున్నావే పిల్లా !
చేమంతి పువ్వూలు । చెంగూలోనబెట్టి
కోరి, కోరి; పిలిచేడె । నాయుడు
అబ్బగుండె ఝల్లు మన్నాదమ్మా !
కాళ్లకు కడియాలు । వేళ్లకు మట్టెలూ
నాయుడెప్పుడిచ్చేడే పిల్లా ?
కాసులుపేరు వేసుకొని । కాలువగట్టున వెళ్లుతుంటె
కాని పట్టుపట్టాడే నాయుడు । ॥ అబ్బ ॥
ఎలమంచలి రోడ్డుమీద । తాలూకాకచేరికాడ
తాళపాలెం రేవులోను । పిట్లాకొనేరుకాడ
ఎగిరి, యెగిరి తన్నేడమ్మా ॥ అ ॥

౧౬౨. ఒంటి బ్రతుకు

అంచి యామనికొండ పక్కనాపెనుగొండ
పై దళము రాకుండ పారింది జండా
ఒంటి నేనుండలేనో చందమామా
ఒక్కదానీ కోనలో
ఏనూరు ఏతాలు ఇన్నూరు కాలువలు
ఎంత చక్కని దయ్యా ఈపూలవనమూ || ఒంటి ||
మంచి నీళ్లాబావి మనపెరటనుంచుకొని
ఉప్పు నీళ్లకు బోవ ఉపకారమేమో || ఒంటి ||
మల్లెపూలాతోట మనపెరట పెట్టుకొని
చీకిపూలకు బోవ సింగారమేమో || ఒంటి ||
దవణ మేసినరాజు కల్లనాటకపోయె
కావిలుండకపోయె
ఎనలేని దవనంబు ఏటిపాలాయె
ఒంటి నే నుండలేనో చందమామా
ఒక్కదానీ కోనలో

ఒంటి బ్రదుకు వద్దట ఈ పిల్లకు. ఇక నేమి? ఊరిముందరి చేను! కాకులకు పండుగ.

---

౧౬౩ చెయ్యిమీద చెయ్యి

దూరిసూడదూ దుక్కిసూడదూ, దున్నపోతుల మడకసూడదూ
వుండరాదుర ముండమోపులూ, బంగారిసామి
ఉండరాదుర ముండమోపులూ
ఆరుగంపాదూరుగంపా, బొలుడేసిన తుమ్మకంపా
తుమ్మకంపలు దూరిపోతబ్బీ, బంగారిసామీ
తుమ్మముల్లు గొమ్మునాటేనూ
అంచునంచున వరుసలేసీ, పంచవన్నె ముగ్గులేసీ
అరుగుమీదాపండుకొంటీరా, బంగారిసామీ
ఆడుదానీ బాసలేదరా
ఏటిగడ్డా సేనివాడా, ఏపకవురూ మంచెవాడా
ఎన్నుమీ ' ఎవ్వాలెనురా, బంగారిసామి
సెయ్యిమీదా సెయ్యిదియ్యిరా !

ఎవరో చూచుచున్నారని సూచన !

---

౧౬౪ పత్తిచేను

సూరేపల్లి ముద్దుల బావను చూచేదెన్నటికో
ఊరిముందటి పత్తిచేను వేసేదెన్నటికో
అదిపూసే దెన్నటికో మరి
కాసేదెన్నటికో

మొదట ముద్దుల బావను ఈముగ్ధ ఊరిముందటి ప్రత్తిచేనిలో కలసినది, మరల గలియుటకు ఆ పరిస్థితులే రావలెనని ఎదురు చూచుచున్న ఈ వెఱ్ఱి ''పండి తెల్లబాఱు వరి తోటలను జూచి'' మొగము వంచి యేడ్చు మహేంద్రుని ముగ్ధకు చెల్లెలు కావలయును. మొదటి పాదము తీసివేస్తే శాలివాహన సప్తశతిలోనికి ఈపాట సులువుగ ప్రవేశించగలదు.

---

౧౬౫ రెడ్డోళ్ల జీతగాడా

రెడ్డోళ్ల జీతగాడా మేలైన మొనగాడా
అబలగు బలతలుపు ఐదంకణాల యిల్లు
ఆ యిల్లు తిరిగిరారా ననుముద్దులాడిపోరా ॥
నడివీధిలోనయిల్లు బాజారులోన బావి
ఆ బావికాడరారా నాబానలందుకోరా ॥
సందులోన గుడి నడివీధిలోన సరస
నాగోటిమీదతేరు ఆతేరు తిరిగిరారా
నాతేటలందుకోరా ॥ రెడ్డోళ్ల ॥
నువు సుట్టమురీతిరారా నువుసుట్టకాలుతేరా
నను చూచిపైన పోరా ॥
నా అబలగు బలతలుపు ఐదంకణాలమిద్దె
ఆ మిద్దె తిరిగిరారా ననుముద్దు లాడిపోరా ॥
జిల్లేడమ్మ జిట్టనా మనోరాజమొగ్గ
నా మల్లెపూలజెండా నాముంత మామిడిపండా
నా యింపుమీదసొంపు నా సొంపుమీద యింపు ॥
నువ్వస్తానంటెచాలు నామగనికంటె మేలు
నిన్నెట్లు మరచిపోదు
ఇట్లవానిపొందు నేనెట్లు మరచియుందు ॥
నీ చేతిలోన ఉంగ్రం నా చేతికీయరాదా

నా వేలికి పెట్టుకోనా పదిమందిలోకిపోనా
నీకు పేరుతేనా
చక్కాని నీటుకాడా చక్కాని బొమ్మరారా
నీ చేతిలోని అబయా నా చేతికిచ్చిపోరా
రెడ్డోళ్ల జీతగాడా మేలైన మొనగాడా

వాడు రెడ్డోళ్ల జీతగాడు. సరకారు సంబళమందుకొని 'దుప్పాటి చెరగు సందూన నా తెచ్చి ఇవ్వడా అని పిల్ల ఆశ.

---

౧౬౬ బంగారుసామి

అద్దాల మహాలులోని

ఓరబ్బా, బంగరిసామీ !

ఇట్ల రాని పోని మాటలకి

వాదాడబోకురో !

రబ్బే ! బంగరిసామీ !

ఊటికాయల కాల మొచ్చెనురో ॥

రబ్బే ! బంగరిసామీ !

ఉబ్బింది—దాని మొగము

వుబ్బితే వుబ్బింది గాని

సబ్బుదేసి రుద్దరో !

రబ్బే ! బంగరిసామీ ॥

కలే కాయల కాల మొచ్చె

కత్తె పిల్లకు ప్రాయ మొచ్చె

సుట్ట గాల్చుకున్నట్టు దాని

సుట్టింటి కెడతావు; దాని

సుట్టూర దిరుగుతవో !

రబ్బే ! బంగరిసామీ ॥

ఎగవ సేలో గెడ్డి గోసి
దిగవ సేలో మోపు గట్టి
ఇట మోపెత్తి పొమ్మంటే
కొంగు లాగి పోతి వేమిరో ॥

రబ్బే ! బంగరిసామీ !

గూడలేసె గుంటకాడ
కబిల్దోలె బాయికాడ—
ఇట్ట వజ్జరాల వాన గురిసె
విడవరింక కబిలెవో రబ్బే !

రాజా ! నా బంగరిసామీ ॥

---

౧౬౭ బైరన్న

— ఇది పక్కా రంకులాడి కథ. కుంటైన మగనికి ఉపాయములు చెప్పుచున్నది.

అప్పనా తనామన మారోరిబైరనా
మారోరి బైరన రాగోరె బైరనా   అప్పనా

ఇంటి ముందు యీతపొద
ఇంటి యెనక గచ్చపొద
ఒంటిగాను రాబోకు
ఒరుల జిక్కి పోదువురా   అప్పనా

సవతితల్లి పెట్టుపోత
పగలురేయి కత్తికోత
గుమ్మమైన దాటనీరు
గుసగుసలు ఆడనీరు   అప్పనా

రాత్రి రెండు జాములకు
రావిచెట్టు కిందనుండు
యింట్లోవారు సూడకుండ
ఎటులోనిను కలసెదరా   అప్పనా

వచ్చెబోయె దారిలోను
పిచ్చికుక్కలున్నవిరా

మచ్చుజల్లి పోయెదరు
మాయలో పడబోకుమురా — అప్పనా

నీకు నాకు జోడుగాన
నిమ్మపూల తెప్పమీద
తేలిపోవ మనసు పుట్టె
తెల్లవారు టెప్పుడురా — అప్పనా

ఎప్పుడిల్లు విడిచెదనో
ఎపుడునిను చూచెదనో
చిత్తమూ చెదిరిపోయె
కత్తికోత లాగనుండి — అప్పనా

---

౧౬౮ కొయ్యోడ

— కొయ్యోడు పాటలు ఉత్తర విశాఖ మండలములో చాల ఉన్నవి. ఇది అసలుపాటయో అను కరణమో తెలియరాదు. రచనా సంపూర్ణతను గురిస్తే ఇది నాగరికుల రచన లాగే అగుపడుచున్నది.

చుక్కలకోకా కట్టుకోని
చుట్టూగోడు రైకా తొడిగి
బుట్ట నున్నగ దువ్వాకోని
బొట్టూ కాటుక పెట్టూకోని
నోటికి చుట్టా పెట్టూకోని
గోటుగాను నడుచుకుంటూ
చక్కదనమే చూసుకుంటూ
ఎక్కడి కెల్తవు చిట్టెమ్మంటే
పోలేరమ్మ మెరకల మీదికి
పుల్లల కెల్తము కొయ్యోడో
రయ్యో కొయ్యోడా ॥
కర్ర చేత పట్టుకోని
కిర్రూ చెప్పులు తొడుగూ కోని
పాయల మొల్తాడేసుకోని
కాయి పంచలు కట్టుకోని
వక్కలాకులు వేసూకోని
ఎక్కడి కెల్తవు కొయ్యోడంటె

పోలేరమ్మ మెరకల మీదికి
పొగాకు కెల్తను చిట్టమ్మో
లమ్మో చిట్టమ్మో
చీటికి మాటికి చిట్టమ్మంటూ
చీటికి మాటికి చిట్టమ్మంటూ
చిట్టమ్మున్న నడీధిలోను
చిన బాబుంతడు పెదబాబుంతడు
కరణాలుంటరు కాపూలుంటరు
చిట్టమ్మనీ పిలవకురో రయ్యో కొయ్యోడ ॥
నేకుంద న్నాయుడి కూతుర్నిరో
రయ్యో కొయ్యోడ ॥
అబ్బొఅబ్బొ అలాగునైతే
కురసా కురసా మొక్కలపీటా
కుంద న్నాయుడి కూతురివా
నేమద్దెప్పయ్య మనవణ్ణే
లమ్మో చిట్టమ్మో

ఇంటికి తగిన యిల్లాలురో ॥ రయ్యోకొయ్యోడ ॥ ఇది అసలు పాటలోని భాగము వలెనే ఉన్నది.

౧౬౯ కొయ్యోడు పాట

పల్లవి : అయ్యో : కొయ్యోడ :

అ : ప : ఓరింట్లో తిండికి, లేక పోయింది
బైటబడాయి కొట్టకురో రయ్యో కొయ్యోడ ॥ అ ॥

1 చ : కొయ్యడ కొయ్యడ, బండంటారు
వానికి బండికి । బస్తలు లేవంట
వాడికొడుకే । మట్టి బెట్టంట
వాడిపెళ్లం । సూరకత్తంట
ఆగుంటకు నీకు । తగునంటారొ ॥ అ ॥

2 చ : కలిగినకంట్లో । కాటుకబెడితే
నాకన్ను మెరమెర । లాడెరోరయ్యోకొయ్యోడ
దానిమరిగిన మొగుడు । పొరుగుననుంటె
మనసు మెరమెర । లాడెరోరయ్యో కొయ్యోడ ॥

3 చ : అందము సందము । లేని మొగుండు
వాడు సందెడుంటే । ఎందుకోరయ్యోరొకొయ్యోడ
ఎదిగిన పిల్లను । యింట్లోబెట్టి
బైట మంచం । ఎయ్యకురో రయ్యోరొకొయ్యోడ

4 చిట్టెమ్మ వచ్చిన । ముహూర్తమునుండి
దొడ్డోడు గేదలు । చచ్చెనురో ॥ ర ॥
దొడ్డోడు గేదెలు । చస్తే; చచ్చెనూ

ఇదికూడ వెలిచవి మరిగిన వెలది తలపులనే తెచ్చిచూపించుపాట. ప్రాకృతుల జావళీగ అనిపించుచున్నది. 'పోలీసు వెంకటస్వామి' అనే బూతులబుంగ ఒకపాట ఉన్నది. కోవలో పెక్కులు పాటలున్నవన్నమాట.

౧౭౦ వాలుకన్నుల వెంకటస్వామి

ఓ వాలు గన్నుల మువ్వ వెంకటస్వామి
నిన్ను నేను విడువ జాలరా;

ఇంటిముంగల ఇనపరోలు
సేతిన శాబంతి రోకలి
దంచి దంచి నీవంక సూసితే
ధరణి మీద కాలునిలువదు వెంకటస్వామి
నిన్ను నేను మరవ జాలరా; ॥ ఓవాలు ॥

ఉంటే ఈవూళ్లో ఉండు
పోతే పొరుగు దేశం వెళ్ళు
సుట్టు పట్టల ఏ మూలనున్న
సూడక నామనసుండా దెంకటస్వామి
నిన్ను నేను మరవ జాలరా; ॥ ఓవాలు ॥

ఎర్ర సెరువు వాలుగు ముక్కలు
గోల కొండ గుల్లసింతపండు
ఆవాలు ధనియాలు వేసి వండితే
ఆవాసనకీ సుట్టు తిరిగే వెంకటస్వామి
నిన్ను నేను మరువ జాలరా; ॥ ఓవాలు ॥

ఓ అందకాడ నాకోడెకాడ
సందె కాడను గోడదూకి
తొంగి చూడ గడబిడాయెను
నాబంగారు మామ వెంకటస్వామి
నిన్ను నేను మరువ జాలరా; ॥ ఓవాలు ॥

౧౨౧ పయనము

— ఇది ఎవరో ప్రాకృతుల శైలావలె నున్నది. తాను — అత్తింటికి కాబోలు — పయనమౌటను దయగలసామిద్వారా వలపుకానికి తెలుపుచున్నది.

ఒండుకోను ఒడ్డెపల్లె పండుకోను పల్లెసెరుపు
ఒల్లకుంటే గొల్లపల్లెయ్యా, దయగల్లసామీ
రేపుపయనామాని దెల్పారోయి
మిట్టలెక్కి సూసువాడ ముష్టి కాకర సెట్టుకాడ
ముద్దు ముద్దు గలసిపోయేరా, దయగల్లసామీ
రేపు పయనామాని దెల్పారా
కానరానీ గట్టుమీదా కమ్మగొగ్గెర సెట్టుకాడ
కారణాలు సెల్లిపోయెరా, దయగల్లసామీ
రేపు పయనామాని దెల్పరా
నీళ్లులారా నిమ్మలారా నిత్యబూసిన మల్లెలారా
నీళ్లకొచ్చిన నీళ్లగనోన్నయి, దయగల్లసామీ
రేపు పయనామాని దెల్పరా

"ఈటికీ యేడామడేటికీ యేడామడెల్లుట్ల దురగమూ అత్తిల్లునేబోతిరా సిన్నోడ పుట్టిల్లు దవ్వాయెరా మరిసినావరుపురాదోయి మరువెల్ల నీమీదెరా" అన్న పదుచు ఈకోవలోనిదే.

౧౭౨ మొక్కులు

మొక్కిన మొక్కులు సల్లగుండీ
మొగుడి కళ్లుపోతే – నా
మొగుడి కళ్లుపోతే
కట్టమీది ఆ అంకాళ్లమ్మకు
పెట్టకోళ్లనిస్తా
దండుకుపోయిన యిద్దరు మరుదులు
గుండ్లు తగిలి సస్తే–పెద్ద
గుండ్లు తగిలి సస్తే
సాతులూరి యా పోతురాజుకు
మేకపోతునిస్తు
సంకనవున్నా చంటిబిడ్డకు
సన్నిగొట్టిపోతే–మాయ
సన్నిగొట్టిపోతే
సత్తైన పిల్లీ గోపాలుడికీ
నిత్తె పూజసేతు ॥

దీనికి వ్యాఖ్యానము దండుగ. ఉపపత్తికి సొమ్ముచాలదు. ఉనికి అత్తింటనే సె
ఆనుకూల్యత కొఱకు మాత్రమే మొక్కుకుంటున్నది.

---

౧౭౩ బేరము

వస్తానుగాని మావ వస్తానుగానీ...నన్ను
కొట్టకుండ తిట్టకుండ పెట్టుకుంటావా? నిన్ను
కొట్టకుండ తిట్టకుండ పెట్టుకుంటాను నువ్వు
యెవరితోను మాట్లాడకుండ వుంటావు కదా?
యెవరితోను మాట్లాడకుండవుంటాను కాని నే
నవ్వేటి నవ్వు మొఖం యెట్లపెట్టేది?
నవ్వేటి నవ్వుమొఖం అట్లపెట్టేను నా
చేతిలోవుండె చారకోలు చెండాడదా?
చేతిలోవుండె చారకోలు చెండాడితే నా
నోట్లోవుండె బండమాట బయటెల్లదా?
నోట్లోవుండె బండమాట బయటెల్లితే నా
కాళ్లవుండె కిర్రుజోడు దవడాడదా? నీ
కాళ్లవుండె కిర్రుజోడు దవడాడితే నా
అమ్మగారింటికీ నేనెళ్లనా నీ
అమ్మగారింటికీ నీవెళ్లితే నే
కొట్టకుంట తిట్టకుండ తోడ్కొనిరానా?
కొట్టకుండ తిట్టకుండ తోడ్కొనొస్తే నే
కూడునీళ్లు వండకుండ దిగనూకనా
కూడునీళ్లు వండకుండ దిగనూకితే నే

సేద్యానికి పోకుండ యెగనూకనా ?
సేద్యానికి పోకుండ యెగనూకితే
భావిలోవున్న గుంటలోన నేనుపడనా
భావిలోవున్న గుంటలోన నీవుపడితే
వెట్టోణ్ణి పిలిపించి యెత్తించనా ?
వెట్టోణ్ణి పిలిపించి యెత్తించితే నే
దెయ్యమై భూతమై నిన్నుపట్టనా
దెయ్యమై భూతమై నన్నుపట్టితే నే
వైదుగుణ్ణి పిలిపించి వదలగొట్టనా
వైదుగుణ్ణి పిలిపించి వదలగొట్టితే నే
తిరుపతికొండెక్కి తిరిగిచూడనా
తిరుపతికొండెక్కి తిరిగిచూసితే నే
బెంగపురీ కొండెక్కి బిందొక్కనా ?

ఈ రకపు పాటల తునకలు పెక్కులు. దీనియంత పెద్దది అచ్చులో వచ్చినట్లులేదు. ఇది కావలిలో ఒక బిచ్చగానివద్ద రాసుకున్నది.

౧౭౪ బొల్లారపిల్ల

—చెడిన పిల్లను ఉంపుడుకత్తెనుగా చేసుకున్నాడు వీడు. కులముచెడిన బొల్లారపిల్ల ఏమిచేయగలదు? అన్నతే చెయ్యలేకపోయిరి.

పెట్టీపోస్తావుంట పైనిండ బట్టలుపెడ్త
నాపేరుమీద బతుకవే ఓబొల్లారపిల్లా !
అచ్చాము తెల్లచీర అంచూన జిల్లెడు గొమ్మ
నీ కొంగున రామచిలుకలే ఓబొల్లారపిల్లా !
బాయిల యిల్లుగట్టి బొజ్జోడు యెంట వడితే
కుంటోడు కులము జెరిపెనే ఓబొల్లారపిల్లా !
నీ కాలుకు నామట్టె నాసేతులున్నకటె
నిను కొట్టకుంటె ఒట్టెనే ఓబొల్లారపిల్లా !
సంకల సప్పైతట్టా సేతుల సీపురుకట్టా
నీయెంట జెమానెందుకే ఓబొల్లారపిల్లా !
బండమీద బలిజోల్లు బాగోతులాడంగా
బాగతన్నుల్ తింటివే ఓబొల్లారపిల్లా !
దొరగారి జీతగాడు దొరెడ్లమేపెటోడు
దొడ్డెక్కి సీటిగొట్టెనే ఓబొల్లారపిల్లా !
పటేండ్ల జీతగాడు పైఎడ్లమేపెటోడు
బండమీద సీటిగొట్టెనే ఓబొల్లారపిల్లా !
దిగింది డిచ్చువెళ్ళి పోయింది సుద్దవెళ్ళి

పనిజేసెసొంపెల్లి ఓబొల్లారపిల్లా !
ఇందూర్ల నాదియిల్లు మూరుకట్టుకు నాదిమడిగె
మూసాల కన్నరావమ్మా ఓ బొల్లార పిల్లా !
బొంబాయిల బొట్లసీరె కనుకుట్లు కనులరైకె
నీ కొంగున మల్లెమొగ్గలే ఓ బొల్లార పిల్లా !
బొంబాయిల బొంగులొర్రే యిందూర్లె గంటలేగే
మనరజా ఎత్తి పోతదే ఓ బొల్లార పిల్లా !
కలకలయనబోకు కన్నీరుదియ్యబోకు
మన అంతు నుంచె తప్పదే ఓబొల్లార పిల్లా !
యిందూర్ల జోగిపేట నీ అన్నలున్నారాట
నన్నేమి జెయ్యజాలరే ఓబొల్లార పిల్లా !

———

౧౭౫ పడవపాట

—ఇది తనకంటె పిన్నవానితో సరసములు మరిగినది. చనువెక్కువౌట తిట్లు ప్రారంభించినది.

రావూ నేరమ్మంటె । పోవూ నేపొమ్మంటె
రవ్వాచేసెదవేమిరా । నీవెంతో
రాలూగాయైపోతివిరా ॥
మల్లెపందిరికాడ మంచమేసి పరుపేసి
తెల్లాదుప్పటిపరచినా – దానిపై
మల్లేమొగ్గలు చల్లినా ॥
పూలాచీరాగట్టి పూసలర్రై కాతొడిగి
నీలాల కొప్పుపెట్టినా – దానిపై
పూలాదండలెచుట్టినా ॥
నోట తాంబూలమూసి కాటికా కన్నీరుగార
మాటమాని నేనుండినా – దానిపై
తోటికోడల్ దొమ్మలాడినా ॥
పుట్టింటికి పోదమాని పట్టూపట్టీ నేనిండా
పట్టిడీ తాపిపారేసినా – దానిపై
పట్టుపట్టి విదిలించినా

---

౧౭౬ రానుపోర

రానుపోర గొల్లోడ రాతిరి నల్లోడ
నన్ను నీవెరగవా

౧

కన్నుగిరతలలోనె కనుగొన్నావా
రానుపోర గొల్లోడ రాతిరి నల్లోడా

౨

తొమ్మిదిచేరలా తూగుటుయ్యాలలో
ఏజోలిలేకున్న నాజోలినీకేల
రానుపోర గొల్లాడ రాతిరి నల్లోడ

3

నిండుపున్నమనాడు పండువెన్నెలలోన
పరుపున్న లొట్టెలో పండినిండున్నాను
రానుపోర గొల్లోడ రాతిరి నల్లోడ.

ఇది కృష్ణునిమీద పాట. చరణములు చాలాఉన్నట్టు కనబడుతున్నది. హాస్యపుపాటలుఅన్న చిల్లర పుస్తకములో ముక్తికాంతయే ఈ మాటలంటున్నట్టుగా ఉన్నది.
శృంగారములో ప్రేమముదిరితే భక్తి అయిపోవుటము వింతఏమిటి ?

11

వేదాంతపు పాటలు

౧౭౭ కూనలమ్మ పదాలు

—కూనలమ్మ పాట ఒకటే నీతికి సంబంధించిన పాట. కూనలమ్మ పార్వతీదేవి కూతుళ్లు కామేశ్వరీదేవికి తోబుట్టువులూ అయిన అక్కలకు కాపగు పోతురాజునకు భార్య. కూనలమ్మ సంకీర్తనములు, కూనలమ్మ చీర, కూనలమ్మకు వేట, కావ్యాలలోనున్నా పాటలలో నున్నా వినబడుతునే ఉంటవి. ఈ 'పదము' తక్కిన పదకావ్యములవలె జంపెవరుసలో నడుస్తున్నది. చరణములన్నీ దొరికిన బాగుండియుండును.

అన్నమిచ్చిన వాని । నాలినిచ్చినవాని
నపహసించుట, హాని । ఓకూనలమ్మా !
ఆడితప్పినవాని । నాలినేలనివాని
నాదరించుట హాని । ఓకూనలమ్మా !
భీష్ముఁడనుభవశాలి । భీముఁడే బలశాలి
కర్ణుఁడే గుణశాలి । ఓకూనలమ్మా !
దుర్యోధనుఁడు భోగి । ధర్మరాజొక జోగి
అర్జునుండే యోగి । ఓకూనలమ్మా !
కవితారసపుజల్లు । ఖడ్గాల గలగల్లు
కరణాలకే చెల్లు । ఓకూనలమ్మా !
కాపువాఁడే రెడ్డి । గరికపోచే గడ్డి
కానకుంటే గుడ్డి । ఓకూనలమ్మా !
మగని మాటకు, మాటి । కెదురుబల్కెడిబోటి
మృత్యు దేవత సాటి । ఓకూనలమ్మా !
జపతపంబుల కన్న । చదువుసాములకన్న
ఉపకారమే మిన్న । ఓకూనలమ్మా !

౧౭౮ పేటా్రయిసామిదేవుడా

—పేట్రాయి, బేటా్రయి, ప్రేట్రాయి అనిపాఠభేదాలున్నవి. ఇది అవతార కీర్తన. అవతారాలను గురించిన సుదీర్ఘ రచనలున్నవని శ్రీ తూమాటి దొణప్పగారు చెప్పిరి. ఈపాటలో అచ్చయిన కొన్ని పాఠములలో వలె నాగరికుల సమాసకల్పనము లేదు.

పేట్రాయి సామి దేవుడా మమ్మేలినోడ
పేట్రాయి సామి దేవుడా
కాలమీరాయడా కదిరి నరసిమ్ముడా
నీలైన యాలకాడ నిన్నెగోరి నమ్మినాడ ॥ పేట్రాయి ॥
చేపకడుపున చేరిపుడితివి—రాకాసిగాని
కోపమూని కోరికొడితివి
ఆపెన్నీటిలోన ఒలసి గ్రక్కున దూరి
బాపనోళ్ల సదువులెల్ల బెమ్మదేవుడికిచ్చినోడ ॥
తాబేలై తాను పుట్టగా ఆనీళ్లకాడ
దేవాసురెల్ల గూడగా
తావుసూసి కొండ కింద దూరగానె సిల్కినపుడు
చావులేని వెన్నమందు దేవర్ల కిచ్చినోడ ॥
అందగాడవపుడు లేవయా—గోపాలగో
విందరచ్చింపరావయా
పందిలోన సేమకోని పంట భూమి నెత్తికింద
సిందర సిందర సేసినట్టి సందమామనీ వెకావ ॥

నారసిమ్మ నిన్నెనమ్మితీ–నానాటనే
కోరితినీ పాదమేగతి
ఔర కొలువు కంబాన–సేరిపెమలాడుగాసి
కోర మీసమైన శత్రు గుండెలగల జీల్చినోడ
బుడుత భాపనయ్య వైతివీ–ఆచక్రవర్తి
నడిగి భూమి గెలుసు కొంటివీ
పొడుగు కాళ్లోడవై అడుగువానిమీదబెట్టి
తడవులేక లోకమెల్లపుడికోని తిరిగినోడ ॥
రెండు పదులు వొక్కమారుతో ఆదొర్లనెల్ల
చెండాడి తౌర పరశుతో
చండ కోలబట్టి కో
దండ రామసామి కాడ
చెండు కోల సేసుకోని
కొండ కప్పుడేగినోడ ॥
రామదేవ రచ్చింపరా మాకెల్ల
భూమిలోన బుద్ధిసెప్పరా
ఏమి తప్పు సేసినాడ సామినాయప్పబుద్ధి
నీమనసు చల్లదనము మామీదసూపరోరి ॥
దేవక్క దేవి కొడుకురం మాకెల్ల
దేవుడై నిల్చినావురా
ఆవులమేపి కోని ఆడోళ్ల గూడుకోని
తావు బాగసేసికోని తకిడి చిక్కిడి సేసినోడ ॥

వేదాల నమ్మరాదనీ-చాత్రముల
వాదాలు బాగులేదనీ
బోధాలు సేసికోని బుద్దులు సెప్పికొన్న
నాదవి నోదనయ్యా నల్లనయ్యా నీవెకావ ॥
కలికి నాదొరవు నీవెరా నాతోడ
పలకవేమి బాలకృష్ణుడా
సిల్లగట్టు పురమునందు సిన్నిగోపాలుడై
పిల్లగోవి పట్టుకొని పేటపేట తిరిగినోడ ॥

చిల్లగట్టుపురము ఏదియో? కదిరికి చుట్టుపట్ల ఉండవలెను.

౧౭౫ ఈశ్వరా జగదీశ్వరా

ఈశ్వరా పరమేశ్వరా జగదీశ్వరా కరుణింపరా
శాశ్వతుడవని వేడితిని విశ్వాసముంచర యీశ్వరా
ముందుజేసిన పూర్వకృతములు ఇందుబాపుము యీశ్వరా
పొందుగా మీపాదపద్మము జెందియుంటిని యీశ్వరా
కపట విద్యలు నేర్చి పొట్టగడుపుచుంటిని యీశ్వరా
నేపములెన్నక నన్ను నీకృప నేలుమీపరమేశ్వరా
ఆరుగురు శత్రువులునాపై క్రూరమెంచిరి యీశ్వరా
పరమ మంత్రముచేత శత్రుల నణచవలె పరమేశ్వరా
తొమ్మిది ద్వారములకొంపిది నమ్మనేటికి యీశ్వరా
బొమ్మలాటపాలుచేసి బ్రోవకుంటివి యీశ్వరా
మూడుగుణములు విడువజాలక మోసపోతిని యీశ్వరా
వేడ్కతో నీ మాయదాటనుపాయమేదో యీశ్వరా
చంకదుడ్డె మకింకరులకు జంక నేరను యీశ్వరా
అంకమందున జేర్చి సద్గురు శంకదీర్చర యీశ్వరా

ఇది యెడ్ల రామదాసుది. తరుచు వినబడుతుంది.

౧౮౦ బైరాగి

—చివ్వర ఘటాకాశ ప్రశంస ఉన్నప్పటికీ ఇది నీతీ, శమదమాది గుణసంపత్తి బోధించే పాటయే.

నాదబ్రహ్మానంద యోగీ వీడు
వేదాంతసారము వినిచే బైరాగి
రాజసంబు దుఃఖదమురా, ఘన
రాజయోగమార్గమే సౌఖ్యదమురా ॥ నాద ॥
చిత్తశుద్ధి గల్గియుండు, భక్తి
జేరిసద్గురు నీవుసేవించుచుండు ॥ నాద ॥
మత్తత్వముల్లేకయుండు, స
మస్తమింద్రజాలమంచూరకుండూ ॥ నాద ॥
పెద్దల నిందించవలదూ, ఒరులు
పీడించినా నీవు భీతిల్లవలదూ ॥ నాద ॥
వనితలేకున్న దుఃఖమురా, కాని

౧౮౧ చిలుకా

—తెలుగునాట వ్యాపించిన తత్వాలు వైష్ణవముద్వారా విశిష్టాద్వైతమూ, యోగముద్వారా అద్వైతమున్నూ. విశిష్టాద్వైతము ఏవోకొన్ని భక్తికీర్తనలలోనేకాని, వాటిని దాటి తత్వ రూపము పొందినట్లులేదు. కాకతిప్రతాపరుద్రుని సమకాలికుడని చెప్పబడు కృష్ణమాచార్యుల వారు, తిరుపతిలో అన్నమాచార్యులవారూ మాత్రమే విశిష్టాద్వైత స్ఫురణగల గాయకులు. రామదాసు ద్వైతిలాగునే కీర్తనలు చెప్పి ఎక్కడో ఒకచోట 'అంతారామమయం' అన్నాడు. కాని శైవమూ, దాని పరిణామముగా వ్యాపించిన అద్వైతమూ మాత్రమే దేశములో విరివిగావ్యాపించినవి. వేమన, పోతులూరి వీరబ్రహ్మయోగి, సిద్దప్ప, నాసరుద్దీన్, పీర్ మోహిద్దీన్, పోకల శేషాచలనాయుడు, పరశురామపంతుల లింగమూర్తి గురుమూర్తి అచలయోగులు. వీరిసాధనలో గురుపూజ, వైరాగ్యము, అద్వైతమూ సోపానములు, తెలుగునాట సాధువుల మఠములలో ఇప్పటికీ అద్వైతసాధనయే జరుగు చున్నట్టుపరిశీలించి తెలుసుకొనవచ్చును. ఈడ పింగళలు, సుషుమ్నానాడి, కుండలిని, బ్రహ్మరంధ్రము అనునవి ఈ అచల యోగకీర్తనలలో విరివిగా కనపడును. మెదడుచించుకొన్ననూ బోధపడని మర్మ తత్వాలీ వంగడములోనివే.

చిలుకాను పెంచేను యెనముద్దులాడేను
చంకదా[illegible] చిలుకా ॥
అంకమందున జేర్చి సద్గు[illegible]స్తేవు దిరిసేవు

ఇది యొడ్ల రామదాసుది. తరుచు వినబడుతుంది.

—

వూరికి వుత్తరాన సమాధిపురములో
కట్టె యిల్లున్నదే చిలుకా ॥
కట్టెలే చుట్టాలు కట్టెలే బంధువులు
కన్నతల్లెవ్వారే చిలుకా ॥
నువు కాలి పోయేదాక కావలుందురుగాని
వెంటనెవరూరారు చిలుకా ॥

---

౧౮౨ విష్ణు ఈశ్వర బ్రహ్మ ముగ్గురా

విష్ణు ఈశ్వర బ్రహ్మ ముగ్గురా
అన్నదమ్ములంట

ఈ భూదేవి ఆకాశ వాణికీ
వారె కర్తలంట

వారి మహిమతో చేసిరీ ఒక
మట్టి బొమ్మనంట

ఈ తొమ్మిది కిటుకుల దర్వాజాలూ
మాట లాడుకుంట || విష్ణు ||

వస్తా వట్టిదె పోతా వట్టిదె
ధర్మము తన వెంట

సాంబశివుడు నినుపిలువ నంపినడు
జల్దిగ రమ్మంట || విష్ణు ||

చేతులో బెల్లం ఉన్నంత సేపే
కాకి బలగమంట

చేతిలో బెల్లం సరిపోయినాక
ఎవరు రారు వెంట || విష్ణు ||

ఇంటి ముంగిటా పిల్ల మేకలు
ఇల్లు బలగ మంట

ఏడ్చేవారు మరి ఆర్చేవారు
ఎవరు రారు వెంట ॥ విష్ణు ॥

తోలినాడు యమలోళ్ళ నైనతను
గుంజుకు రమ్మంటా

యమలోళ్ళంతా చుట్టునిలిచినరు
తాళ్ళూ తెమ్మంటా ॥ విష్ణు ॥

చిన్న పెద్దలూ కూర్చున్నారు
చింతలు పడుకుంటా

నీళ్ళుబోసి కూర్చుండ బెట్టినరు
మాయ బొమ్మ నంట ॥ విష్ణు ॥

పువ్వుల దండలు వేసినరయ్యా
మాయ బొమ్మ కంట

ఎత్తండి ఎత్తండి ఎత్తండోయి
మట్టి బొమ్మనంటా
దింపుడు కల్లాముకాడ దింపినరు
మాయ బొమ్మ నంటా

సొమ్ము సమస్తము తీసుకున్నరూ
పోతరు వారంతా
గురువు పోస్తడూ శంఖు తీర్థమూ
ముక్తి ఫలమ్ము కంటా

మంట్లో మన్ను కలిపినారు ఈ
మాయ బొమ్మ నంటా
ధన ధాన్యంబులు ఎవరి పదార్థము
ధర్మమె తన వెంట
చేసిన పుణ్యము పాప కర్మములె
వచ్చును తన వెంట || విష్ణు ||

---

౧౮౩ తుమ్మెద పదము

— తుమ్మెద పదములను గురించి పాల్కురికి సోమనాథుడు (క్రీ. శ. 1300) మొట్టమొదట చెప్పినాడు. ఈపదాల చరణముల చివర తుమ్మెదా అన్నమాట విధిగా వచ్చుచుండుటే వీటి ఈ పేరునకు కారణము. తుమ్మెదా అన్నది ఈ తత్వములోవలె జీవుని గాని, అన్నమయ్యాది, 'తొల్లిటివలెగావు తుమ్మెదా' అన్నసంకీర్తనములో వలె పరమేశ్వరునో— 'ఏవూరు ఏపల్లె తుమ్మెదా' అన్నపాటలోవలె ఒకవ్యక్తినో ఉద్దేశించి అనేమాట. ఈపదము ఏగంటి వచనాలలోనిది. ఏగంటి నంజేశ్వరునికి అంకితము. గార్లపాటిలక్ష్మయ్యగారు రచించినది. ఈయన పోశెట్టి లింగకవికిగురువే అయినచో ఇంచుమించు అన్నమయ్యకు సమకాలికులు అయియుందురు. ఈ యిద్దరి రచనలకున్నూ గతి సామ్యము చాలాకనబడుతున్నది. సంప్రదాయము ఈయన రచనలను "వచనములు" అన్ననూ, పోశెట్టి లింగకవి "పాటలు" అనే అన్నాడు.

శ్రీకంఠుడను పువ్వుతుమ్మెదా – మూడు
లోకమ్ములాయెను తుమ్మెదా
సాకారమైయుండు తుమ్మెదా – పర
మైకాంతమున జూడు తుమ్మెదా
శివశివాయనవె తుమ్మెదా
శివుడనగ విన్నమేల్ తుమ్మెదా
శివుని భక్తులాకు తుమ్మెదా
శివశరణన్నమేలె తుమ్మెదా
ముట్టిముట్టని పువ్వు తుమ్మెదా
ముట్టింది జగమెల్ల తుమ్మెదా
ముట్టిచూడవేల తుమ్మెదా – అది
ముట్టిపోయలేవె తుమ్మెదా ॥ శివశివ ॥ ౨

యవ్వానమందావె తుమ్మెదా, బహు
పుష్పాల వాసానె తుమ్మెదా
కొలివ్వ నీవెఱుగావె తుమ్మెదా, నీకు
నెవ్వనేరములేదు తుమ్మెదా ॥ శివశివ ॥ ౩

ఆఱు రేకుల పువ్వుతుమ్మెదా – అది
మీఱిన వాసానె తుమ్మెదా
వేఱు సేయక నీవు తుమ్మెదా, శివు
జేఱిభజియించవె తుమ్మెదా ॥ శివశివ ॥ ౪

యీళ పింగళలు తుమ్మెదా, సుషుమ్న
నాళి మధ్యమున తుమ్మెదా
మేలిమెఱిగే నీవు తుమ్మెదా, శివ
కేళిజరించావె తుమ్మెదా ॥ శివశివ ॥ ౫

ఏడుగురు రాజులు తుమ్మెదా, నీకు
జూడ బండ్లుజోడు తుమ్మెదా, వట్టి
యాశగోసివేసి తుమ్మెదా
మోసపోకుమంటి తుమ్మెదా భక్తి
రాశికెక్కుమంటి తుమ్మెదా ॥ శివశివ ॥ ౬

అష్టదళము మీద తుమ్మెదా నీవు
మెట్టి చరించావె తుమ్మెదా
కష్టాము నెఱుగావె తుమ్మెదా, నీవు
భ్రష్టవైయుండావె తుమ్మెదా ॥ శివశివ ॥ ౭

తొమ్మిది వాకిళ్లు తుమ్మెదా, నీవు
నమ్మి చరింగావె తుమ్మెదా
ముమ్మూల కోణాల తుమ్మెదా నీవు
నెమ్మాది నుండావె తుమ్మెదా ॥ శివశివ ॥ ౮
పది పదేనింటనూ తుమ్మెదా, వెండి
పదునొండు రావులను తుమ్మెదా
మెదలాక నిల్చినా తుమ్మెదా నిన్ను
కదలించగలుఁటే తుమ్మెదా ॥ శివశివ ॥ ౯
ఎనసితోట పువ్వుతుమ్మెదా నీ
వెనయమానలేక తుమ్మెదా
దానిచేజిక్కినా తుమ్మెదా, తోట
వానిచేబడుదూవె తుమ్మెదా ॥ శివశివ ॥ ౧౦
నింగినేలవేయు తుమ్మెదా
గంగ గవురు లేనినాడు తుమ్మెదా
పొంగుచును నోరబోడ ? తుమ్మెదా వేయు
భంగులానటియించు తుమ్మెదా ॥ శివశివ ॥ ౧౧
వేయిరేకుల పువ్వు తుమ్మెదా, అది
వెలుగూను జగమెల్ల తుమ్మెదా
సద్గూరు నడుగావె తుమ్మెదా పువ్వు
సద్యజూపూనీకు తుమ్మెదా ॥ శివశివ ॥ ౧౨
గురునాకు హారునాకు తుమ్మెదా, అం
తరువులేదేమి తుమ్మెదా

గురుపాద పద్మాలు తుమ్మెదా, నిన్ను
దరిశించు మంటీని తుమ్మెదా ॥ శివశివ ॥ ౧౩
గురుడు నీశిరమూన తుమ్మెదా, మా
గురుడు నీశిరసూన తుమ్మెదా
కర పద్మములు మోపి తుమ్మెదా
అరయ నేగంటీశుడుండు తుమ్మెదా ॥ శివశివ ॥ ౧౪

ఈ పాటలో 'శివశివ...' అన్నది పల్లవి అనవచ్చును. ఈపాట అన్నమయ్యా సంకీర్తనలు, జయదేవుని అష్టపదులు వలెనే చరణము పల్లవి చరణము పల్లవి, లతో సాగిపోయినది. ఆనాటికి అనుపల్లవి ఏర్పడలేదు.

౧౮౪ బ్రహ్మముగారి దర్శనము

నే జూచినానే-బ్రహ్మమునాలో-నేజూచినానే
సద్గురునాలో-నే జూచినానే

నే జూచినానమ్మ నెలతరో తారక
రాజయోగము నందు రంజిలు నాగురుని ॥ నే ॥
కన్నుల నడుమాను సన్నంపుదిడ్డినా
తిన్నగ వెలిగేటి పున్నమచంద్రుని ॥ నేజూచి ॥
ఫాల భాగమునందు నీలజ్యోతుల నడుమ
వోలలాడు చునున్న పరలింగమూర్తిని ॥ నే ॥
చూపులలోపల పాపల నడుమను
వ్యాపించి వెలిగేటి ఆపరంజ్యోతినీ ॥ నే ॥
చక్షురాగ్రమునందు పశ్చిమవీధిని
నిక్షేపమయి వెలుగు సాక్షిభూతునినాలో ॥ నే ॥
చందమామకు నడుమ కుండలాకృతియని
ఆనందముగ నేడుహరి పోతులూరయ్య ॥ నే ॥

రాగ॥ ఒరే ఒరే

చిల్లర రాళ్ళకు మొక్కుచునుంటే
చిత్తము చెడిపోనోరే ఒరే
చిత్తము నందున చిన్మయ రూపుని
చూచుచు నుండుట సరేసరే
ఒక్కపొద్దులని యుండుచునుంటే
ఒనరుగ చెడుదువు ఒరే ఒరే
ఏకమైన యా వైభవ మూర్తిని
చూచుచు నుండుట సరేసరే
నీళ్లలో మునిగి గొణుగుచు నుంటే
నిలకడ చెడునుర ఒరే ఒరే
నీళ్లలో వుండే నిర్మల జ్యోతిని
చూచుచునుండుట సరేసరే
బాధగురువుల పంచను చేరితె
భావము చెడునుర ఒరే ఒరే
భావమందునా బ్రహ్మశాంతినీ
చూచుచునుండుట సరేసరే
భూములు అడవులు తిరుగుచునుంటే
బుద్ధులు చెడునుర ఒరే ఒరే
బుద్ధిలో వుండే పున్నమచంద్రుని
చూచుచునుండుట సరేసరే

౧౮౭ సిద్దప్ప కులము

ఏకులమని నను వివరమడిగితే
ఏమని చెప్పుదు లోకులకు
లోకులకూ పలుగాకులకు దు
ర్మార్గులకూ ఈ దుష్టులకు ॥

ఫాలభాగమున యాలలుపాడుచు
భావము గన్నది నాకులము
ముట్టున బుట్టిందీ కులమూము
ట్టంటున పెరిగినదీ కులము

ముట్టులో హరుడు ముట్టులో శివుడును
ముట్టులో బ్రహ్మం ముగ్గురు మూర్తుల
మూలము దెలిసిందీ కులము

ఇంటిలోపలను యిల్లుగట్టుకుని
మంటలోపల రాట్నం బెట్టుక
కంటిలోపల కదురు పెట్టుకొని
ముక్కులోపల యేకు బెట్టుకొని
చెవులోబాకా చేతికితీసుక
నారాయణయను నరము తీసుకొని
అష్టాక్షరియను తడికె వేసుకొని
పంచాక్షరియను పంచదీసుకుని
తధిమి తధిమి గుబదెబగుబ దెబగుబ
ఏకినక్కులమే మాకులము ॥

౧౮౩ చందమామ

చందమామ చందమామ చందమామ ఈ
సంధి తెలిపే జ్ఞానులెవరె చందమామ
జంట నాగస్వరములూది చందమామ
పాముని పాదుపెకలించాలి చందమామ
తొమ్మిది వాకిళ్లుమూసి చందమామ
పామునిపట్టవలెను చందమామ
కాయమనే పుట్టలోను చందమామ
మాయగానె మెలగియుండు చందమామ
భక్తియనే కట్టుకట్టి చందమామ
యుక్తిచేత పట్టవలెను చందమామ
దేహిదేహముల సందు చందమామ
తెలియకుండ చుట్టుకుంది చందమామ
ఆ జపమంత్రి ధ్యానముచేత చందమామ
అఖండ కళలతో వెలుగుచుండు చందమామ
పాముపట్టేజోగి యెవరె చందమామ
అతనిపేరు సిద్ధగురుడె చందమామ